

Måndagen den 6 Maj 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades 5 protokolls-utdrag för den 4 dennes.

Upplästes och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 47, om ändring i Kongl. Förordningen den 26 Oktober 1858, i afseende på förbud mot gemensamma andaktsöfningar utan prests ledning, då allmän gudstjenst hålles:

N:o 48, angående ändring i 16 Kap. 5 och 13 §§ Jorda-balken;

N:o 49, angående tillägg till 17 Kap. 6 § Handels-balken, i fråga om jordegares förmånsrätt till arrendators löseegendom; och

N:o 50, i fråga om en författning, angående villkoren för utmätning af vexande gröda.

Föredrogs ånyo och bifölls Bevillnings-Utskottets den 3 och 4 dennes bordlagda Betänkande N:o 22, angående tullbestämmelserna för artiklarne bränvin och sprit samt ättika.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets den 3 och 4 dennes bordlagda Memorial N:o 23, angående tullbestämmelserna för artiklarne kaffe, brändt, samt socker, raffineradt m. m.

Grefve Mörner, Carl Göran: I den föregående punkten har Bevillnings-Utskottet hemställt, att Andra Kammaren ville med frånträdande af sitt i ämnet fattade beslut bifalla den, af förhöjningen i tullen å kaffe beroende, af denna Kammare godkända förhöjning i tullafgiften till 18 öre per skålpund för »kaffe brändt, och alla till kaffesurrogat användbara brända vexter». Vi hafva nu kommit till 2:dra punkten, i hvilken Utskottet hemställer, att Andra Kammaren ville, i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts Proposition, bestämma tullafgiften å socker, raffineradt, alla slag, äfvensom oraffineradt, icke mörkare än N:o 18, till 14 öre per skålpund. Med denna fråga förhåller sig så, att Andra Kammaren beslutat en tullsats af 12 öre per skålpund å sistnämnda

artikel, under det att Första Kammaren beslutat en tullsats derå af 14,40 öre per skålpund. Det vill synas mig som, att, då i denna fråga begge Kamrarne fattat beslut, Utskottet hade handlat mera konsekvent, om Utskottet hemställt till Andra Kammaren, att den, med frånträdande af sitt förra beslut, jemväl i denna fråga ville förena sig i det beslut, som Första Kammaren fattat, hvaremot, om icke Andra Kammaren skulle finna för godt att göra det, Utskottet bort för sådan händelse hafva uppställt voteringsproposition. Nu har Utskottet företagit sig att uppgifva ett beslut, som ingendera af Kamrarne godkänt, och jag har ansett mig böra till protokollet anföra den mening, att i denna fråga Utskottet handlat hvarken konsekvent eller i öfverensstämmelse med allmänt vedertagen ordning.

Friherre af Ugglas: Jsg begärde icke ordet vid den föregående punkten, emedan jag ville afvakta, huruvida Grefve Mörner äfven i afseende å den nu föredragna punkten skulle hafva någon anmärkning att göra. Den första punkten har icke något att göra med denna punkt, som endast afser, att Andra Kammaren skulle ställa sig till efterrättelse den åsigt, som inom denna Kammare blifvit uttalad. Jag skulle tro, att Utskottet icke haft någon annan utväg än att hemställa till Andra Kammaren att fatta beslut, och att Utskottet ansett sig böra bibehålla den af Utskottet förut och äfvenledes af Kongl. Maj:t föreslagna tullsats torde icke kunna gifva anledning till någon befogad anmärkning.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 6 e. m.

Grefve Mörner: Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på det vådliga deruti, att en Kammare inrymmes rättighet att fatta ett annat beslut öfver en fråga än den förut fattat. Om en sådan praxis, som Utskottet här föreslagit, äfven utbildade sig i afseende å anslagsfrågor, tror jag, att ganska betänkliga följder skulle uppstå.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, blef Bevillnings-Utskottets ifrågavarande Memorial lagdt till handlingarne.

Föredrogs och företogs punktvis till afgörande Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottets den 4 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, i fråga om förhöjning i afgiftsrestitutionen, vid utförsel af bränvin till utrikes ort.

Utskottets första hemställan.

Herr Odelberg: Jag har visserligen icke någon förhoppning om, att genom mitt yrkande vinna någon ändring i den af Sammansatta Utskottet gjorda hemställan, men jag kan dock icke underlåta att anmärka, det Utskottet af den erfarenhet, som vunnits, sedan Kongl. Maj:ts nådiga Kungörelse, angående restitutionen af bränvinstillverknings-afgiften, vid varans utförsel utkom, borde hafva funnit, att någon utförsel

icke kan ega rum med den ringa utförselspremie, som för närvarande är bestämd. Vill man ändamålet, måste man äfven vilja medlen. Det torde icke kunna bestridas, att export af bränvin vore särdeles önskvärd, men sådan torde icke kunna ifrågakomma med mindre än att en fullständig skatterestitution eger rum, och exportören dessutom godtgöres med något belopp utöfver den i förskott erlagda skatten, motsvarande dels ränta derå, dels lekage, undermål m. m. Jag får derföre uttrycka den åsigt, att vid utförsel bör medgifvas en restitution af åtminstone 10 öre per kanna utöfver tillverkningsafgiften.

Herr Fåhræus: Den föregående telarens yttrande synes mig egentligen afse den sednare punkten af Betänkandet. Den första punkten innehåller nemligen icke något annat än den del af frågan, hvarom Kongl. Maj:ts Proposition handlar, eller restitution, vid utförsel, af den afgift, som blifvit erlagd för bränvinstillverkning. Den andra punkten afser, huruvida någon ytterligare utsträckt godtgörelse vid export bör ifrågakomma. Inom Utskottet ansågo visserligen några ledamöter, att en särskild premie vid utförsel borde medgifvas, men på grund af en kalkyl, som af sakkunnige ledamöter gjordes, och enligt hvilken räntan å den förskottsvis erlagda tillverkningskatten, tillika med kostnaden för kontrollörerne, icke borde antagas uppgå till mera än $2\frac{1}{2}$ öre per kanna, kom dock Utskottets majoritet till den åsigt, att någon särskild godtgörelse enligt motionärens förslag icke borde ega rum, och får jag yrka bifall till Utskottets hemställan härom.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan oförändrad och dels bifall till samma hemställan, med den förändring, att afgifts-restitutionen förhöjdes till 80 öre för kannan; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets hemställan oförändrad, och, då dervid svarades många ja, jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Utskottets sednare hemställan.

Bifölls.

Jemlikt förut fattadt beslut föredrogs nu Särskilda Utskottets rörande jordbrukets finansiella angelägenheter den 1 och 2 dennes bordlagda Utlåtande N:o 3, med anledning af Herr B. W. Hessles motion, om åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukares nuvarande finansiella betryck.

Herr Fåhræus: Med afseende å den formela beskaffenheten af de uti ifrågavarande Betänkande gjorda framställningar, tillåter jag mig hemställa, att visserligen hvarje punkt särskildt må blifva föremål för öfverläggning, med förbehållen rättighet för Kammararens ledamöter att yttra sig öfver Betänkandet i allmänhet, men att proposition icke måtte

framställas eller beslut fattas förr, än efter föredragning af den sista punkten angående en skrifvelses aflåtande till Kongl. Maj:t, då, i händelse af bifall dertill, det lämpligast kan bestämmas, hvilka delar af de i BetänkanDET gjorda framställningar deruti må intagas.

Herr Ekenman: Ehuru jag icke är fullt öfvertygad derom, att det af Herr Fåhræus föreslagna föredragningssättet skulle vara det lämpligaste och det som skulle leda till det bästa resultatet och största tidsvinst, samt jag dessutom är något tveksam, huruvida det är fullt öfverensstämmande med Riksdags-ordningens föreskrifter, vill jag dock icke motsätta mig detsamma, öfvertygad som jag är, att den förre talarren är lika varmt intresserad som jag därför, att detta Betänkande måtte föranleda något resultat å Kammarens sida. Men jag ber att i sammanhang med frågan om föredragningssättet få äran tillkännagifva, att Särskilda Utskottet icke afsett, att genom de i punkterna 6, 7, 8 och 14 framlagda förslag framkalla diskussion, enär dessa förslag falla inom den enskilda företagsamhetens område och således icke böra föranleda beslut å Kammarens sida. Jag får bekänna, att det kan synas olämpligt, att Utskottet framställt dessa förslag, om Utskottets afsigt varit, att de icke skulle blifva föremål för beslut, men Utskottet har ansett, att mycket vore vunnet blott derigenom, att uppmärksamheten blifvit fästad på de i dem föreslagna åtgärder.

Jag tillåter mig således föreslå, att Herr Grefven och Talmannen behagade, i sammanhang med proposition angående föredragningssättet, hemställa, huruvida icke de af mig omnämnda punkterna kunde förbigås och BetänkanDET i dessa delar läggas till handlingarne.

Herr Odelberg: För min del anser jag lämpligast, att BetänkanDET först i sin helhet diskuteras, och att derefter Kammaren fattar beslut, först angående 18:de punkten, huruvida en skrifvelse i ämnet bör till Kongl. Maj:t aflåtas, och sedermera öfver hvar och en af de öfriga punkterna; och får jag således hemställa, att föredragningssättet måtte blifva det af mig nu angifna.

Friherre Sprengtporten: Enligt min åsigt torde det vara ändamålsenligast, att BetänkanDET föredrages punktvis, och får jag då endast hemställa, att, vid diskussionen angående hvarje särskild punkt, det måtte tillåtas att beröra så väl Utskottets allmänna motiver, som någon annan punkt, hvilken med den föredragna kan ega närmare sammanhang. Deremot kan jag ej biträda en föregående talares förslag, att 6, 7, 8 och 14 punkterna ej skulle föredragas. Dessa innehålla nemligen så viktiga och genomgripande förslag i finansielt hänseende, att det, när de en gång blifvit af ett Riksdagens Utskott framställda, är nödvändigt, att Riksdagen bestämdt förklarar, huruvida de af Utskottet uttalade åsigter kunna gillas eller icke.

Herr Wærn: Bestämdt måste jag motsätta mig en talares förslag, att vi först skulle besluta om en skrifvelse skall aflåtas, och sedan hvad denna skall innehålla. Detta skulle leda till formela orimligheter; om vi nu besluta, att en skrifvelse skall afgå, men derefter förkasta alla

Utskottets öfriga hemställanden, så måste ju skrifvelsen blifva utan allt innehåll. Enligt min åsigt vore det lämpligast, att anse 18:de punkten såsom en inledning till hvar och en af de öfriga, hvadan sålunda vid 1:sta punkten frågan skulle gälla, huruvida de af Utskottet uttalade åsikter, angående grundskatternas aflösning, skola i underdånighet öfverlemnas till Kongl. Maj:t, med anhållan, att Han måtte taga desamma i öfvervägande samt till ett kommande riksmöte framlägga de förslag, som han kan finna lämpliga. Jag hemställer, att föredragningeu måtte ske punktvis, med rättighet att vid en punkt kasta en blick äfven på de öfriga, men med särskildt beslut för hvarje punkt.

Friherre von Schwerin: Att på sätt Herr Odelberg föreslagit först diskutera hela Betänkandet i sin helhet torde vara öfverflödigt, enär de sifferuppgifter etc., som förefinnas i förra delen af Betänkandet, lika lätt kunna pröfvas vid hvarje särskild punkt. I afseende på föredragningsättet instämmer jag med Herr Fåhræus.

Herr Odelberg: I anledning af hvad Herr Wærn yttrat, anser jag mig böra fästa uppmärksamheten derpå, att det af mig föreslagna föredragningsättet icke torde vara så olämpligt, som han velat påstå. Hvar och en, som ämnar deltaga i beslutet angående denna fråga, torde väl hafva gjort sig temligen reda för, hvarom saken handlar, och således redan nu kunna hafva en åsigt, huruvida en skrifvelse bör aflåtas eller icke. Att icke någon skrifvelse kommer att aflåtas, derest icke någon af de olika punkterna blifver antagen, tager jag för gifvet. Jag vill dock icke vidhålla mitt förslag i afseende å föredragningsättet, utan instämmer i det af Friherre Sprengtporten framställda förslag.

Grefve Sparre, Eric: På samma gång man beslutar, att en skrifvelse skall aflåtas, måste man väl äfven se till, att denna skrifvelse får något innehåll. Jag anser det af Herr Fåhræus framställda förslag i afseende å föredragningsättet vara det lämpligaste, och förenar mig derföre med honom.

Sedan öfverläggningen om sättet för Utlåtandets föredragning här- efter förklarats slutad, förmålde Herr Grefven och Talmannen, att i afseende derå hade blifvit föreslaget: af Herr Fåhræus, att Utlåtandet skulle punktvis göras till föremål för Kamrarnes öfverläggning, med öppen rätt för hvarje ledamot, som sådant aktade nödigt, att yttra sig icke allenast öfver den under öfverläggning varande punkten, utan äfven öfver någon annan punkt eller Utlåtandet i dess helhet, men att vid de särskilda punkternas genomgående några yrkanden icke skulle göras, utan deras framställande ega rum först vid behandlingen af den sista eller 18:de punkten; af Herr Odelberg, att Utlåtandet i sin helhet skulle komma under öfverläggning, samt att den sista punkten först skulle blifva föremål för Kamrarnes beslut och de öfriga punkterna sedermera företagas till afgörande, i den ordning de i Utlåtandet funnos intagna.

Härvid anmälte sig och yttrade:

Herr Odelberg: Jag har afstått från proposition å det af mig framställda förslag och förenat mig med Friherre Sprengporten.

Efter förmålan, att det vidare blifvit af Herr Wærn yrkadt, att Utlåtandet skulle punktvis förekomma till pröfning och hvarje punkt göras till föremål för särskildt beslut; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till det af Herr Fähræus uti ifrågasvarande hänseende afgifna förslag, hvarvid svarades många ja jemte några nej, och sedermera proposition på antagande af det förslag, Herr Wærn framställt, då svaren utföllo med många nej jemte några ja; hvarefter och sedan proposition på bifall till Herr Fähræus' förslag förnyats samt med många ja och några nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

1:sta punkten.

Friherre Hamilton: I följd af Kammarrens medgifvande, att man, vid föredragningen af hvarje särskild punkt af detta Betänkande, må ega rättighet yttra sig öfver frågan i dess helhet, anhåller jag, att nu först få göra detta, förbehållande mig min rätt att, der jag finner det behöfligt, sedan få uttala min åsigt rörande de särskilda punkterna.

Det Betänkande, som nu föreligger till Kammarrens behandling, är i sanning högeligen intressant, och vi måste derföre vara Utskottet tackamme för det betydliga arbete, som derpå blifvit nedlagdt. Utskottet har derigenom kommit till det troligen för många oväntade resultat, att icke blott våra näringar i allmänhet utan äfven vårt jordbruk utvecklats sig på ett högst lyckligt och glädjande sätt under de sednare 25 åren. De siffror, som anföras till stöd härför, äro så lysande, att hvar och en, som ej redan förut fördjupat sig i statistikens för mången väl torra studium, måste i sanning deraf känna sig öfverraskad, helst när man ställer i bredd dermed den klagan öfver jordbrukets tryckta ställning, som låter höra sig från så många håll och som nog äfven framburits till Riksdagens behjertande.

Hvad först sjelfva jordbruket beträffar, ser man nemligen deraf, att *exporten* af spanmål från vårt land *ökats* från 3,378,973 kubikfot, som den utgjorde år 1856, till 13,542,926, hvartill den belöpte sig år 1865, således med mera än 10 millioner kubikfot. Under samma tid har *importen* af mjöl nedgått från 844,146 centner år 1856 till 357,226 centner år 1864, den af ost från 14,309 till 10,459, den af smör från 17,405 till 15,172 och den af fläsk och kött från 12,957 till 12,000 allt centner, och detta under en tidsperiod, då folkmängden stigit från 3,639,332 till 4,141,114 personer, och då den arbetande klassens lefnadsvilkor i allmänhet blifvit i en ganska betydlig mån förbättrade, så att konsumtionen inom landet utaf födoämnen af alla slag proportionsvis nu är vida större än förr.

Utförseln af hästar har under samma tid stigit från — 106 till 1,106, den af nötkreatur från — 2,206 till 14,566, den af får från — 91 till 8,177 och den af svin från — 535 till 8,193 år 1865; året förut var den

sistnämnda nära dubbelt så stor. När dertill kommer, att de exporterade varorna i allmänhet betalats med nöjaktiga och detta är med särdeles vackra priser, så synes det som om dessa resultat kunde hafva väckt känslor af belåtenhet hos landtmannen.

Deremot anföres, att markegångspriserna, således äfven de inländska priserna i allmänhet, å samma varor nedgått för råg från R:dr 15,3, hvartill det stod i medeltal under åren 1856—60 till 15,1 under åren 1861—65; för korn från R:dr 13,3 till R:dr 12,7, för hafre från R:dr 8,8 till R:dr 6,8, samt för smör från R:dr 11,8 till R:dr 10,8, och att de således i allmänhet äro lägre än för 10 år sedan, under det att markegångspriset på kördagsverken bibehållit sig vid det höga beloppet af R:dr 3,06 och det för månsdagsverken endast nedgått från R:dr 1,11 till 1,05, och det kan ej heller förnekas, att dessa båda faktorer sammanräknade äro mindre tillfredsställande, och att de derföre kunna hafva i viss mån bidragit till en mera tryckt ställning för landtmannen än den som förefanns för 10 år tillbaka.

Utskottet anför äfven, att beskattningen på sjelfva hemmanen sedan år 1840 stigit med 1,668,195 R:dr, men anmärker också derjemte sjelf, att denna skattetillökning till siffran är till största delen beroende på ordinarie räntans förhöjande, till följd af de under tidernas lopp småningom högre markegångspriserna. Deremot utgjorde den s. k. allmänna bevillningen, som ännu år 1843 utgick med 3,115,902 R:dr, år 1865 ej mera än 2,766,906 R:dr, oaktadt folkmängdens betydliga tillväxt, och rörelsens ofantliga utveckling under samma tid. Restantierna å samtliga kronouppbörderna i landet för år 1865 uppgingo derjemte ej till fullt 2 procent af hela beloppet.

Fastighetsbevillningen har äfven nedgått från 867,678 R:dr, hvartill den belöpte sig år 1816, till 532,361 R:dr. Vidare har den Sjette Hufvudtiteln, hvilken är den, som omfattar anslagen till landtbrukets befrämjande, sedan år 1840 ökat med ej mindre än 200 procent; under det att budgeten i sin helhet under samma tid endast gjort det med 107 procent, för att ej tala om de mera än 100 millioner R:dr, som under de sista 10 åren användts till de nya kommunikationsanstalterna, jernvägarne, hvilka i en högst väsendtlig mån underlätta jordbrukarens omkostnader och besvär.

Af de skatter, som hemmansegarne under denna period betalt till Statsverket, hafva de sålunda återfått ej blott en god del af jernvägs-kostnaden, den nemligen som genom jordinköp, genom underlättade transporter och äfven genom ersättning för lemnadt arbetsbiträde kommit dem till godo, utan derutöfver i direkta anslag i och för jordbrukets utveckling och lyftande ej mindre än 118 millioner.

Jag tror mig på nu anförda skäl derföre tryggt kunna påstå, att sjelfva *jordbruket* i vårt land såsom sådant, och utan hänseende till en och annan jordbrukares mera eller mindre skuldsatta och *derigenom* tryckta belågenhet, *ej* befinner sig i någon verkligt svår ställning, samt att det är en näring, som nu liksom förr väl bär sig, om den skötes med nödig omtanka och klokhed. Jag anser mig derföre också böra på denna grund motsätta mig alla försök, att på ett eller annat sätt inblanda Staten eller det allmänna i den enskilde jordegarens affärer.

Men,

Men, invänder man helt säkert, vi hafva aldrig påstått, att det är sjelfva jordbruket, som är mera tryckt nu än förr, utan att det är *jordbrukaren*, som har mycket att beklaga sig öfver, och detta kan så till vida ej bestridas, som det är allmänt känt, att mången jordbrukares ställning för närvarande kännes ganska tung.

Man säger äfven att, om också jordegarnes skattebidrag till Staten hafva nedgått, hvilket vi ej vilja förneka, så hafva deremot afgifterna till kommunen på sednare år stigit i en ganska oroande grad.

Detta kan dock, att börja med, icke i allmänhet vara förhållandet med skjutsningsbesväret, då det hästantal, som dertill utgått, i det hela minskats med ej mindre än 63 procent. Hvad dernäst väghållningen beträffar, så har äfven detta onus onekligen underlättats ganska betydligt genom de 120 mil jernväg, som blifvit byggda just på de mest befarna vägsträckorna inom landet. Rust- och rothållningsbesväret är visserligen lika tryckande nu som förr, men det är det dock icke i någon högre grad än då, tvärtom hafva eu del lättnader dervid införts.

Hvad som deremot gör, att dessa olika onera, liksom de till presterskapet, nu måhända *kännas* tyngre än förr, är sannolikt, att de till en stor del och på många ställen nu utgå i kontant i stället för i naturprestationer, hvilket då allmänt var fallet. Rätta förhållandet är dock, att det är folket sjelft, som genom sina representanter vid riksdagarne och vid sina konventioner, entreprenadtillfällen m. m. åtagit sig detta förändrade sätt att utgöra desamma, och då bör man väl hafva någon anledning att tro, det de funnit sin uträkning dervid.

De tyngsta bland sjelfva kommunalutskylderna äro utan tvifvel de ganska betydliga, som utgå till skolan och till socknarnes fattigvård, i synnerhet då de jämföras med de skattskyldiges i allmänhet små tillgångar. Dessa afgifter äro dock endast en naturlig följd af en stigande civilisation, eller deraf att folket dels bättre inser behovet, ja nödvändigheten, af att bereda sina barn tillfälle till inhemtande af kunskaper och i allmänhet af en bättre uppfostran, samt hvad fattigvården särskildt angår, en lika gifven följd deraf, att den allmänna rättskänslan numera förbjuder, att sätta kommunens fattiga medlemmar på öppen entreprenadauktion till den minstbjudande, utan att vidare bekymra sig om det sätt, på hvilket de erhålla sitt nödortftiga underhåll.

Man kan ej heller finna orsaken till det rådande betryck, hvarmed en del jordbrukare laborera deruti, att egendomsköpen under sednare tio år aftagit i en så betydlig grad, som man velat påstå. Dessa egendomsköp på landet hafva nemligen icke nedgått med mera, än att, då dylika köp blefvo lagfarna år 1850 till ett värde af 66,519,365 R:dr, de deremot år 1865 endast uppgingo till 65,429,109 R:dr, således ett mindre belopp af endast 1,090,256 R:dr, hvilket i det stora hela är en ren *obetydlighet*. Sannt är dock, att det ej nu låter sig göra, att sälja en egendom till det öfvetdrifna *pris*, som köparen måhända i sitt oförstånd därför betalt för en del år sedan, utan att han måste åtnöja sig med ett pris, som motsvarar dess verkliga behållna afkastning under ett visst antal år, det enda som en klok köpare *kan* betala.

Dervid har visserligen det sorgliga förhållande egt rum, att de genom exekutiv åtgärd skedda egendomsförsäljningarne stigit från ett värde af

534,623 R:dr, som de belöpte sig till år 1857, till det höga beloppet af 5,202,779 R:dr år 1865, således en orimlig procent, men detta är åter endast en följd deraf, att egendomsegarne nu måste underkasta sig en *liquidation* af de skulder, de under sednare år eller snarare för *tio* år sedan måste ikläda sig i och för vågade egendomsspekulationer eller andra osäkra företag. Dervid kan man blott snarare förundra sig, att denna *liquidation*, som redan under flera år hängt hotande öfver deras hufvud, så länge kunnat uppskjutas.

Utsökningsmålens antal har äfven under sednare år stigit, ehuru endast från 124,982 stycken till 171,512, och har den årligen ådömda skuldsumman under samma tid vext från 12,259,787 till 17,568,670 R:dr. Denna sednare förhöjning är onekligt lika betydlig som beklagansvärd, men den har, att börja med, ej drabbat ensamt den landbrukande befolkningen, och är derjemte förorsakad deraf, att den allmänna rörelsen samtidigt dermed ökats i en måhända ändå större proportion, att tillfallena till skuldsättning äro vida talrikare, och att antalet af de personer, som begagnat sig deraf, derföre också stigit i en ofantlig grad, utan att det derföre är ådagalagdt, att verklig nöd tvungit dem dertill.

För en 20 till 30 år sedan tänkte t. ex. icke den mindre jordbrukaren, och hans arbetsbiträden ändå mindre, på ens möjligheten att sätta sig i skuld. Den förra begagnade sig af den visserligen mindre fullkomliga redskap, han sjelf tillverkade, han bebodde sina torftiga hus, och klädde sig i hemväfda tyger, hans tjenare likaså, och nöjde sig denne med en ringa kontant lön.

Nu deremot bebor han dyrbara hus, för ett kostsammare lefnads-sätt, kläder sig och de sina i köpta ej uthålliga tyger, måste betala höga kontanta löner åt sitt tjenstefolk och dertill ofta lega fremmande arbetare. Allt detta erfordrar ett drygt förlag, som samme mindre jordbrukare förr kunde umbära, och när då jordens afkastning ej lemnar medel dertill, sätter han sig i skuld. Då dertill kommer, att, som Utskottet ursäktande säger, en betydligare del af de erhållna hypothekslånen användts till nya egendomsköp i stället för till erforderligt förlag eller till afbetalande af äldre skulder, så *måste* ökade bekymmer hafva blifvit en följd deraf.

Också har de årliga konkursernas antal under omnämnda tidrymd stigit från 1,604 till 3,909 stycken om året, men den, som gör sig den visserligen otacksamma mödan att med någon uppmärksamhet genomläsa Post- och Inrikes Tidningars legala annonser derom, skall snart finna, att dessa konkurser blott sällan göras af verklige affärsmän eller egendomsegare, utan att de till sitt största antal angå småhandlande på landet eller andra smärre näringsidkare, jordtorpare, ja till och med indelta soldater och arbetsfolk. Förr tänkte icke en sådan person på att göra konkurs, hvilket med allt skäl ansågs som något förfärligt, men nu har det, äfven till följd af den nya konkurslagen, blifvit snart sagdt en allmän praxis, att hvar och en, som råkar i någon förlägenhet för sina affärer, t. ex. för ett inrop på en auktion eller något dylikt, hvartill han ej har medel att betala med, genast går in till domaren och begär att blifva försatt i konkurstillstånd. Det är således i sjelfva verket mindre oroande än det ser ut, om det ock å andra sidan är ett nytt bevis

på behovet af strängare kreditlagar, — och i synnerhet på deras tillämpning utan all slags konsideration.

Utskottet anför såsom en af hufvudorsakerna till det nuvarande betrycket, att vi hafva ett alltför inskränkt rörelsekapital för jordbruket, och tyckes dervid vilja kasta skulden på de enskilda bankerna, som dragit till sig en alltför stor del deraf. I afseende på den så ofantligt utsträckta rörelsen kan detta också vara till en viss grad sannt, men i öfrigt synes detta kapital åtminstone ej hafva blifvit i någon väsentlig mån *förminskadt*. Man ser nemligen, att Riksbankens och de enskilda bankernas sammanlagda utelöpande sedelstock år 1865 utgjorde 58,176,978 R:dr, och att densamma endast under åren 1855—59 öfversteg detta belopp, och då blott med 2 millioner R:dr. Dessutom ega de enskilda bankerna en obegagnad sedelutgifningsrätt af ej mindre än 22,200,000 R:dr, och vill mängen just häruti hos dem se ett försök till strypning. De hafva nemligen en på förhand fattad, men derföre ej mindre ogrundad åsigt, att bankerna derigenom skulle lyckas att hålla räntan högre än eljest skulle vara fallet, och att de derpå skulle draga en gifven högre vinst på sin rörelse. Densamma beror dock, liksom all annan rörelse, uteslutande på tillgång och efterfrågan, och det har derföre icke varit *möjligt* för dem att släppa ut flera sedlar i den allmänna rörelsen än som denna kunnat begagna eller lemna fullt säkra handlingar i utbyte emot. Af samma orsak är äfven bankernas vinst ej alltid större derföre att räntefoten är hög, ty då hålla sig de flesta solida låntagare tillbaka och bankerna tvingas derigenom till en inskränkning af sin utlåning för att ej löpa en alltför stor risk dervid.

Emellertid är det en obestriddlig sanning, att en verklig brist på penningar för närvarande råder i landet, nemligen så till vida att det är svårt att få långa lån på enskild hand, att bankerna till följd af sin depositionsrörelse ej *kunna* lemna sådana, och att den allmänna hypotheks-banken ej på länge kunnat förskaffa sig medel till beviljande af de många låneansökningar, som inlemnats till densamma. Den har dock, jemte de enskilda hypotheksinrättningarne förr utlemnats ej mindre än 134,426,000 R:dr emot pant i egendom, och de enskilda bankerna hafva dessutom beviljat kreditiver till ett belopp af omkring 36 millioner, hvaraf sannolikt den största delen kommit jordegarna till godo, så att det vill synas som om de ändå ej saknat all hjälp i denna väg.

Att det för öfrigt nu är svårt i Sverige, att erhålla lån emot sådan *realsäkerhet* som inteckning i egendom, är något som genomgår äfven de rikaste länder, såsom t. ex. Frankrike. Industri och handel samt aktieföretag af alla möjliga slag hafva nemligen öfver allt till den grad uppdrifvit sin rörelse, att ofantliga kapitaler dertill erfordrats, och de kunna alltid derpå betala en så hög ränta, att det är nära nog omöjligt för landtmannen att täfla med dem i detta hänseende. Men icke kan väl jordbrukaren begära, att andra näringsidkare skola inskränka sin rörelse, endast för att han må kunna draga till sig de kapitaler, hvaraf de kunna med mera fördel begagna sig, och återstår då för honom ej annat än att rätta sig efter dessa nya tidsomständigheter och att ställa sina utgifter efter sina egna tillgångar, — nu som för några år tillbaka.

Den mindre jordbrukaren måste då återgå till att sjelf sköta sin jord med tillhjälp af sitt eget husfolk, och att ej, som de aldrafleste nu

en tid gjort det, göra nya företag och odlingar med legdt arbete. Sker detta med egna medel eller besparingar, så ligger deruti naturligtvis i sig sjelf ej något ondt, men om det åter ej kan verkställas annat än med lånade medel, så måste det efter min förmening på längd undergräfvä hans välstånd, ty ett mindre jordbruk *kan* aldrig bära den höga ränta, som måste betalas i bankerna, och derutöfver lemna dess egare hvad han behöfver till sin och de sinas bergning.

Utskottet synes mig derföre, och detta är den enda anmärkning jag tillåter mig emot dess Betänkande, med en alltför lätt hand och nästan i ursäktande ordalag hafva vidrört den efter min förmening rätta och *egentliga* orsaken till det obestånd, hvaruti mången jordegare tyvärr nu befinner sig. Denna orsak ligger ej deruti, att landtbruket som sådant ej bär sig i vårt land, utan deruti, att alltför många ej nog strängt kalkulerat sitt företag, då de köpt eller arrenderat jord, eller också med större kostnad förbättrat den egendom de redan hade. De hafva blott litat på, att det väl skulle blifva någon råd, som man säger, att de skulle erhålla rikliga skördar och få dem betalade med lika höga priser, som vi en gång förr haft, och på en sådan lös grund hafva många köpt gårdar, utan att sjelfva ega ens en tredjedel af köpeskillingeu, och således ej något förlagskapital alls. En mängd andra unga män, som genomgått våra landbruksinstituter, hafva åter ansett den kunskap, de der inhemtat, vara ett fullt tillräckligt driftkapital, och de hafva derpå arrenderat jordegendom, utan att der till ega ens så mycket, som behöfdes till uppsättning af nödiga kreatur och åkerbruksredskap, ty äfven detta begära de nu att få med i arrendet, ännu mindre hvad som erfordras för att emotstå ett enda missvextår, och sådana inträffa ändå tyvärr ganska ofta under vårt hårda klimat.

Icke kan det då vara Statens eller någon annans fel, om deras jordbruk ej bär sig under dylika förhållanden! Sådane jordbrukare som desse hafva väl endast sig sjelfve att skylla för sin ruin.

Hvad åter angår de botemedel, hvarmed jordbrukaren skulle åter kunna komma på fötter, så måste jag öppet bekänna, att enligt min oförgrifliga åsigt ej något annat sådant medel finnes än att de bland dem, som äro alltför högt skuldsatte, göra upp sin liiquidation med sina borgenärer ju förr ju heldre, medan de ännu ega förmåga att göra fullt rätt för sig på ärligt sätt. Tyvärr har man sett allt för många sorgliga exempel att de, som dröjt alltför länge dermed, dukat under för den nära nog oemotståndliga frestelsen, att draga en mängd oskyldiga personer med sig i sitt förderf. De åter, som ännu ega några tillgångar utöfver sin skuld, kunna endast öka desamma genom att lefva inom sina inkomster, att rätta sina företag derefter, och att söka lägga upp något för den kommande dagen.

Hvad slutligen särskildt beträffar den nu föredragna punkten, som handlar om grundskatternas aflösning, så synes det mig ej vara skäl, att derom aflåta en ny skrifvelse till Kongl. Maj:t, då vi ännu ej ens hunnit taga del af det Betänkande, som den för samma frågas utredning tillsatta komité afgifvit, och som just i dessa dagar blifvit till Kammarne utdeladt. Deruti må Utskottet för öfrigt hafva rätt, att den aflösningssumma för dessa grundskatter, hvarom man möjligen kan komma öfverens, bör, i den mån den inbetalas, öfverlemnas till ett särskildt för-

valtande verk, men deremot kan jag för min del ej instämma i Utskottets åsigt, att detta verk borde vara den allmänna hypoteksbanken.

Ehuru denna tillvällat sig namn af en Rikshypoteksbank är den nemligen ändå ej något annat än en enskild inrättning, och det är, som jag redan sagt, efter min förmening alltid bäst att ej på något sätt sammanblanda det allmänna med de enskildes affärer.

Jag anhåller därför om proposition på afslag af denna punkt af Utskottets Betänkande.

Grefve Hamilton, Henning: För att icke behöfva framdeles afbryta den sannolikt upplysande öfverläggning, som kommer att ega rum angående detta Betänkande, anhåller jag blott att få yttra den mening, att hela denna intressanta brochure befinner sig, om icke i strid mot grundlagen, dock, såsom en aktad Riddarhusmedlem brukade säga, på sidan om densamma. I 37 § Riksdags-ordningen säges, att det må ankomma på Kamrarnes sammanställande beslut, att, när en fråga, som tillhör ständigt Utskotts behandling, är af den omfattning, att den icke kan till ett sådan hänskjutas, tillsätta ett särskildt Utskott för frågans behandling, men deraf följer också, att hvarje särskildt Utskott är antingen särskildt Stats-, Bevillnings-, Lag-, Banko-, eller Konstitutions- Utskott. Derjemte säges i samma §, att, derest i någondera Kammaren väckes fråga, som icke tillhör ständigt Utskotts behandling, men är af beskaffenhet, att Utskotts yttrande deröfver erfordras, skall för frågans beredande ett tillfälligt Utskott tillsättas. Se vi nu på det föreliggande Betänkandet, så finna vi, att det särskildta Utskottet fungerat såsom Konstitutions-Utskott i 10 och 17 punkterna, såsom Stats-Utskott i 1, 4, 15 och 16 punkterna, såsom Banko-Utskott i 7, 9 och 11 punkterna, såsom Lag-Utskott i 5, 12 och 13 punkterna och såsom tillfälligt Utskott i andra punkter. Jag tror icke, att detta kan vara grundlagens mening, och har velat nedlägga min protest mot detta sätt att behandla ärendena. Detta sätt är äfven oändamålsenligt och kan vid blifvande riksdagar inleda oss på en väg, med hvilken vi skola få skäl att vara föga nöjda. Om sålunda ett Utskott behandlar en fråga, som jemväl af ett annat varit behandlad, skola vi stadna i villrådighet, hvilketdera Utskotts förslag vi böra göra till föremål för pröfning. Så t. ex. har ett särskildt Utskott för försvarsväsendet blifvit nedsatt vid denna riksdag och vi hafva redan beslutat öfver dess förslag, men äfven i detta Betänkande förekomma dithörande frågor. Jag vill i öfrigt icke inlåta mig närmare på Betänkandets innehåll, emedan jag antager, att personer med större sakkännedom än jag skola deröfver yttra sig.

Friherre Sprengtporten: Innan jag går att yttra mig öfver den nu föredragna punkten, begagnar jag mig af Kammarens medgifvande, att man får yttra sig öfver hela Betänkandet, och vill dervid först fästa mig vid de satsar, som Utskottet framställt i ingressen. Utskottets i många delar ganska förtjenstfulla Betänkande innefattar tre olika phaser. I den första har Utskottet framlagt sin åsigt angående jordbrukets nuvarande finansiella ställning och kommit till den slutmening, att dess nuvarande ställning är högst ogynnsam. Huruvida den värde

talare, som näst före den siste yttrade sig, instämmer i denna åsigt, har jag icke så noga kunnat uppfatta, men jag vill antaga, att han icke helt och hållet instämmer deri. Jag tillåter mig dock fästa hans uppmärksamhet derå, att ingenting kan vara mera vanskligt än att af siffror draga alltför positiva slutsatser. Jag är derföre böjd för att instämma i den åsigt, som af Utskottet blifvit uttalad. I den andra afdelningen har Utskottet ingått i en utredning af orsakerna till det nuvarande betrycket och angifvit ganska många sådana orsaker, hvilka kunna sammanfattas i den mening, att vår ungdomliga ifver att sträfva efter förbättringar på alla håll haft den vanliga påföljden, att slapphet och svaghet uppstått. Särskildt har Utskottet med afseende å tullagstiftningen fällt följande omdöme: »Utskottet hyser likväl den föreställningen, att vid denna öfvergång till det friare utbytet, mindre afseende blifvit fästadt å jordbruket än som skett i åtskilliga andra länder vid likartade tillfällen och som vår modernärings vigt och betydelse äfven här haft rätt att vänta, hvilket förorsakat ganska vidsträckta rubbningar och olägenheter». Utskottet hade här kunnat tillägga, att dessa olägenheter hafva träffat icke blott jordbruket, utan äfven genom jordbruket de andra näringarne och slutligen Statens egna finanser. Emellertid drager Utskottet af sin framställning den i min tanke icke fullt rigtiga slutsats, att oaktadt det ogynnsamma förhållande, som den nuvarande tullagstiftningen medfört, en återgång till den fordna icke ens bör ifrågasättas. Hvad Utskottet menat med denna framställning, ligger icke klart för mig. Utskottet har i premissen ingått i kritik och det med full rätt af den prohibitiva tullagstiftning, som egde rum under Frihetstiden, och, menar Utskottet, att det icke vore lämpligt att återgå till sådana åsigt, så kan ej någon mera än jag biträda ett sådant yttrande, ty jag är, mine Herrar, lika mycket som någon af Eder, vän af en fri handelslagstiftning, men jag uppfattar detta begrepp ur en annan synpunkt. Med en frihandelslagstiftning menar jag (och jag skulle i detta fall kunna stödja mig på ganska aktningvärda auktoritetens omdömen) en sådan lagstiftning, som hyllar billiga afgifter för de förnämsta förnödenhetsvarorna, som söker undanrödja alla band på handeln, som icke gynnar det ena intresset mera än det andra, och som upprätthåller Statens fördel mot intrång af andra stater. Utskottet har velat genom sin framställning förorda ett bibehållande af vår nuvarande tullagstiftning i alla dess delar, utan några af behovet påkallade förändringar, men denna åsigt kan jag icke dela. Statshushållningssystemet och tullagstiftningen hafva inflytande på landets ställning i alltför hög grad för att icke komma i betraktande, då man vill fälla ett omdöme om landets ställning, och, antingen man nu följer ett prohibitivsystem eller det mest uppdrifna frihandelssystem, måste man af dess inverkan på landet bedöma, huruvida det varit nyttigt eller icke. Då vi nu, efter att hafva under 11 års tid följt samma handelslagstiftning, slutligen kommit derhän, att vi äro nödsakade att se oss om, huru vi skola kunna reda oss, och då, såsom äfven Utskottet vitsordat, det råder en allmän förlägenhet, som icke kan framkalla annat än arbetslöshet och pauperism, då vi af Utskottets Betänkande finna, till hvilken grad konkursernas antal stigit, huru svårt det är äfven för en förmögen man att reda sig under nuvarande förhållanden, då frågar jag, om icke det

nuvarande handelssystemet kunnat hafva ett stort inflytande på ställningen, och om denna lagstiftning är så fullständig, att den icke kan påkalla några förändringar. Utskottet har anmärkt, att jordbruket icke fått åtnjuta all den rättvisa, som det haft rätt att fordra, och Utskottet har i detta fall åberopat åtskilliga andra länders exempel. Jag ber att få erinra derom, att, när spanmålslagen infördes i England, så bibehöll man en inregistreringsavgift på spanmål, som icke är så obetydlig, emedan den uppgår till 800.000 pund sterling årligen, och sålunda öfverstiger hvad hela vår tullagstiftning inbringar. Och till denna inkomst för Engelska statsverket få vi bidraga med 6 à 700,000 R:dr för rätten att till England importera vår spanmål, under det att vårt jordbruk för en stor del af dess konsumtionsartiklar får betala tull samt dessutom godtgöra kostnaderna för tolag. Jag hyser någon tvekan, om jag får kalla en sådan handelslagstiftning liberal eller filantropisk. Är den det, så synes mig åtminstone det vara obestriddigt, att det filantropiska motverkar sig sjelft.

Jag har ansett mig icke böra underlåta att göra dessa anmärkningar mot den sats, Utskottet har sökt att göra gällande, och får i afseende å den nu föredragna punkten endast nämna, att jag af samma skäl, som en värd talare förut anført, anser, att den för det närvarande icke bör föranleda någon åtgärd från Riksdagens sida.

Herr Arrhenius: En föregående talare, hvilken med rätta angifvit skuldsättningen såsom den väsendtliga orsaken till den nu rådande förlägenheten hos jordbrukarne, har klandrat Utskottet derföre, att detta skulle hafva förbigått ifrågavarande orsak. Detta klander är orättvist. Utskottet har (sidd. 59, 60) icke allenast antydt, utan angifvit, så väl den spekulationsanda, som på 1850-talet uppjagade egendomsprisen, som att de då inträffade egendomsköpen i väsendtlig mån bidragit till den nuvarande ställningen; men Utskottet har varit af den tanke, att det fel, som man i detta hänseende velat lägga jordbrukaren ensamt till last, ej drabbar honom allena, utan alla samhällsklasser; det omnämnda spekulationsraseriet sträcker sig nemligen ej endast till jordbruket, utan till nästan alla näringar. Utskottet har ock i oförtäckta ord förklarar, att den hufvudsakliga orsaken till jordbrukets betryck låge deri, att så många kastat sig på denna näring utan tillräckligt rörelsekapital. Ingen näring och minst af alla jordbruket kan bedrifvas utan rörelsekapital; jordbrukaren får ej, kan ej å det grundkapital, han nedlagt i sin jord, beräkna högre ränta, än den som under andra förhållanden lemnas mot högsta möjliga säkerhet. Af det kapital, som representeras af sjelfva jordvärdet, kan sålunda ej någon hög ränta beräknas eller erhållas; men deremot af det rörelsekapital, som användes för jordens bruk, för odlingar och grundförbättringar kan och bör, med en rätt hushållning, erhållas en ganska god inkomst, en fullt nöjaktig vinst. Vilkorret för bekommandet af denna sednare är dock detta rörelsekapital. Saknas detsamma, så kan ingenting väsendtligt vid jordbruket uträttas. Utskottet har således antydt den viktiga sats, hvilken den förste talaren betonat, och hvilken ej kan nog ofta inskräpas hos de unge män, som egna sig åt jordbruket, den nemligen, att ej börja utan rörelsekapital. Jag kan ock försäkra, att man vid våra landtbruksinstitut har framhål-

lit denna sanning såsom jordbrukets A och O. Hvad frågan om tull-lagstiftningen beträffar, så har Utskottet tillvitats, att hafva behandlat densamma med alltför lätt hand. Härmed må vara huru som helst, men Utskottet har dock ej kommit till en sådan slutsats, som man kunde förmoda af en föregående talares utlåtande, eller att den tulllagstiftning, vi nu ega, skulle vara så förträfflig, att man ej kunde önska någon förändring. Tvärtom har Utskottet endast antydtt och angifvit, att den väg, man inslagit, är af beskaffenhet att ej böra återtagas, och i detta hänseende torde hvarje jordbrukare, som närmare gjort sig reda för förhållandena, ej kunna vara tveksam. Det må vara, att öfvergången har känts svår och bitter, och att många förhållanden kunnat inträffa, hvilka varit oroväckande för den enskilde, men det ligger dock i öppen dag, att jordbrukaren såsom sådan har mindre nytta af höga tullsatser å de varor, han producerar, än deraf, att i öfrigt allt, som angår jordbruket, blir ändamålsenligt ordnad, att alla jordbruket tryckande band och onera lättas, och framförallt att kreditlagstiftningen regleras, så att jordbrukarens billiga önsknings kunna tillgodoses.

Då jag nu anhåller att med några ord få beröra den föredragna första punkten, så får jag till en början medgifva, att, när en särskild komité blifvit tillsatt för grundskatternas reglerande samt dess i dessa dagar Kammarerna tillhandakomna betänkande innehåller ett tillstyrkande af grundskatternas kapitalisering, så kunde det tyckas, att frågan ej behöfde vidare behandling. Utskottet, som emellertid till följd af komitéens arbete ansett sig ej behöfva ingå i detaljer angående, vare sig nyttan och nödvändigheten af en aflösning eller sättet derför, har dock funnit frågan vara af alltför stor vikt för jordbruket att kunna uti Betänkandet förbigås. Utskottet, som ansett att villkoret för jordbrukets framsteg är, att dess idkare sporras till arbetsamhet och sparsamhet, att de således skola hjälpas ej genom yttre medel, utan genom egna ansträngningar, har trott, att, om grundskatterna aflöstes och kapitaliserades, samt det sålunda bildade kapitalet användes till en fond för jordbruket och närbeslägtade näringar, så skulle jordbrukarne sjelfve genom arbetsamhet och sparsamhet kunna skapa utvägar att förbättra sin ställning och för framtiden undgå en förlägenhet, liknande den närvarande. Bildas en sådan fond, behöfva vi ej gå till utländningen för att erhålla de kapital, som jordbruket behöfver för sin rörelse; då nu Utskottet varit af den tanke, att det skulle vara i högsta måtto olyckligt, om jordbrukarne vidare ville söka hjälp genom utländska lån, så låg det nära till hands, att tillse, på hvad sätt lånetillgångar skulle kunna beredas inom landet, och man fann, att detta svårligen kunde ske annorlunda än genom grundskatternas kapitalisering, och den sålunda bildade fondens användning till jordbrukslån. Nu kan härvid invändas: då jordbrukarne befinna sig i så stort betryck, och då de sakna rörelsekapital, huru är det tänkbart, att de skulle kunna bereda sig tillgångar till grundskatternas aflösning? Men, ingen är väl så misströstande, att han anser, att den tryckta ställningen alltjemt skall fortfara. Af Utskottets Betänkande synes det, att krisen kan anses vara till en del öfverstånden, att vi redan se gryningen till ett bättre, och om nu ett eller annat godt år inträffar, och jordbrukaren har tillfälle att på aflösning af grundskatter använda det öfverskott, som han eljest så ofta förbrukar å improduktiva

företag, så skall han säkerligen göra detta med stor belåtenhet. Om än ej aflösningen kommer att försiggå på sätt komitéen för grundskatternas aflösning föreslagit, eller att jordegaren antingen på en gång erlägger en lösningssumma, motsvarande $16\frac{2}{3}$ gånger det aflösningbara räntebeloppet, eller ock under 12 på hvarandra följande år erlägger den aflösningbara räntans dubbla belopp, så kan den ske på flera andra sätt. Den, som har penningar kan betala genast, den, som icke har, kan lemna till Staten en revers, som erhåller förmånsrätt för annan skuld, och hvilken så småningom amorteras. Jag tviflar ej, att man på detta eller på annat sätt skall lätt lösa denna viktiga fråga, denna lifsfråga för jordbruket, att å ena sidan grundskatterna aflöses och derigenom all jord höjes till samma ståndpunkt som den nuvarande privilegierade, och å andra sidan aflösningssumman *ej går förlorad*, utan bibehålles för att dels garantera Staten för all framtid det belopp, som densamma nu årligen har af grundskatterna, dels för att understödja jordbruket och dess idkare. Utskottet har trott det vara af vigt, att framhålla äfven den sednare sidan af saken, enär jordbrukarne skulle hysa en måhända ej ogrundad farhåga att ingå på aflösningen, om det endast förklarades, att aflösningssumman skulle ingå till Staten. Jordbrukarne skulle då frukta, att hela summan en vacker dag användes t. ex. i och för byggandet af en järnväg, eller för något annat allmänt ändamål, hvarigenom kapitalet ginge förloradt, hvarefter sannolikt jorden ånyo finge nöja sig med att belastas med ny skatt — då målet med aflösningen äfven vore förfeladt, men jorden emellertid fått sig ålagd en ny skatt. Detta är anledningen till Utskottets förslag i denna punkt, hvilket jag i allo biträder.

Herr Ekenman: Jag anhåller att i första rummet få upptaga till besvarande de gravamina, som af en värd talare framstälts mot Utskottet, derföre att detta skulle hafva handlagt åtskilliga ärenden, hvilka tillhöra andra Utskott. Han har dervid påstått, att det särskilda Utskottet ej skulle vara något annat än ett särskildt Banko-Utskott, och har hemtat anledning till detta antagande deraf, att Utskottet sjelf kallat sig »Utskott för jordbrukets finansiella angelägenheter». Denna benämning är dock af Utskottet själftagen. Riksdagen hade till Utskottet hänvisat en motion, som afsåg att afhjelpa jordbrukets betryck i allmänhet, och någon annan instruktion har Utskottet ej erhållit, än den i motionen uttalade önskan, att Utskottet måtte, om det dertill fann sig befogadt, ega rättighet att sammanträda med andra Utskott. Häraf torde dock följa, att vid Utskottets tillsättande Kamrarne måste hafva insett, att det särskilda Utskottet skulle komma att handlägga frågor, som egentligen tillhörde flera ständiga Utskott. Orsaken, hvarföre emellertid det särskilda Utskottet ej sammanträdte med några ständiga Utskott, har varit, att Utskottet, i anseende till att Riksdagen så långt framskridit, har ansett sig ej kunna framlägga några positiva förslag, utan har fått inskränka sig till att framställa sina åsikter och önsknin- gar, hvarjemte denna omständighet, att några positiva yrkanden ej afgifvits, torde vara en giltig ursäkt för Utskottets åtgärd, att något ingå på andra Utskotts Gebiet.

I afseende å öfriga af en annan värd talare — samme talare, som betonade nödvändigheten af att det allmänna ej alltför mycket inblan-

dade sig i den enskildes affärer och angelägenheter — mot Utskottets förslag framställda anmärkningar, hafva svar redan till en del lemnats. Några anmärkningar hafva dock förbigåtts, och jag tillåter mig därför att vidröra dem. Den värde talaren yttrade, att inteckningar i fast egendom ej så nedgått, att man deraf kunde draga den slutsats, att intecknade skuldsedlar ej numera vore belåningsbara papper. Jag får dock erinra, att de af Utskottet i detta afseende meddelade sifferuppgifter, om än fullt rigtiga i den af Utskottet lemnade uppställning, dock måste särskildt förklaras, innan man derur får draga sådana slutsatser, som den värde talaren gjort. Det är nemligen allmänt känt, att inteckningar ofta meddelas, utan att därför de intecknade reverserna sedermera kunna belånas; jordbrukaren intecknar sin jord, i förhoppning att sedermera någonstädes kunna erhålla ett lån, att dylika försök i de flesta fall misslyckas, torde vara känt; så t. ex. ligga för närvarande i hypoteksföreningarne inteckningar för öfver 35 millioner R:dr, hvilka ej kunnat belånas. Således öfverstiger beloppet af beviljade inteckningar ej obetydligt beloppet af utlemnade lån. I afseende å skjutsbesväret förklarade den värde talaren, att detta lindrats, enär hästantalet vid gästgifvaregårdarne betydligt nedgått. Detta är en sanning, men å de ställen, der entreprenader ej inrättats, är denna tunga lika tryckande som förr, måhända ännu mera, alldenstund de reservskjutskyldige väl fortfarande måste hålla hästar, men numera endast sällan kunna förtjena något på dem.

Samme värde talare yttrade äfven, att, när jordbrukaren befinner sig skuldsatt, och skuldsättningen förr eller senare måste leda till ruin, så vore det bäst, att han ju förr desto hellre gjorde upp sina likvider, det vill med andra ord säga, att han gjorde cession. Detta är ett råd, som följts på många ställen, men jag beklagar den, som måste underkasta sig rådets konsekvenser. Dessa konsekvenser äro ej blott sorgliga för honom sjelf, utan äfven menliga för landet, för jordbruket. De äro menliga så till vida, att jorden i följd af den tvungna försäljningen ofta öfvergår till personer, som ej förut egnat sig åt landtbruk, och som således måste sköta jorden sämre, än den förre egaren. Följden häraf blir, att den utveckling, jordbruket erhållit, går tillbaka.

En annan talare ansåg, att krisen skulle i det närmaste vara öfverstånden. Ja! måhända är det så — ingenting skulle vara mera glädjande, mera tillfredsställande — men kriser återkomma dock oafbrutet, så länge vi laborera med en sådan kreditlagstiftning, och i viss mån sådan banklagstiftning, som vi för närvarande ega. Följderna äro ej förnimbara under goda år, men de blifva det, så snart kritiska förhållanden inträffa, och Statsmagtarna böra därför hafva sig angeläget, att i tid söka afhjelpa bristerna.

Hvad nu angår den föredragna första punkten, så kunde det visserligen synas mindre lämpligt, att Riksdagen ingår till Kongl. Maj:t med en skrifvelse i ett ämne, som redan är föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, men anledningen till Utskottets hemställan har varit, att Utskottet ej ansett sig fullt tillfredsstäldt med det sätt, hvarpå grundskatts-komitéen sökt lösa sitt svåra problem. Utskottet har nemligen önskat, att den summa, som inflöte genom grundskatternas aflösning, måtte för all framtid hållas Statsverket till godo, och denna önskan

kunde ej uppfyllas på det sätt, komitéen föreslagit, utan endast derigenom, att affösningssumman inginge till ett särskildt förvaltande verk.

Jag anhåller om proposition på bifall till den nu föreslagna första punkten.

Herr Odelberg: Innan jag yttrar mig öfver den nu föredragna punkten, vill jag, liksom föregående talare, begagna mig af den medgifna rättigheten att kasta en blick på åtskilliga andra delar af Betänkandet, i hvilka jag icke kan fullkomligt instämma. Hvad först beträffar den statistiska afdelningen af Betänkandet, der åtskilliga upplysningar i siffror meddelas, så måste jag erkänna, att derpå är nedlagdt mycket arbete, att den är af stort intresse och att den såsom handbok kan vara till mycken nytta. Men deremot kan jag icke instämma i de resonnementer, i hvilka Utskottet ingått. Utskottet har antagit såsom gifvet, att landbruket lider af ett betryck och en penningebrist, som äro beklagansvärda, och Utskottet anser, att de samverkande orsakerna dertill varit af tre slag, nemligen dels de, som härrört från jordbrukarne sjelfve och från jordbruksnäringens egen natur och utveckling, dels de, som måste tillskrivas yttre omständigheter och konjunkturförhållanden, och dels de, som hafva sin grund i sjelfva lagstiftningen. Rörande det första slaget af dessa orsaker, säger Utskottet på sid. 57 i Betänkandet: »Allt större kapital nedlades nu också på jordens uppodling och förbättring, och då vid samma tid landthushållningen alltmer blef föremål för vetenskapliga undersökningar och praktiska rön, var det gifvet, att, med stigandet af jordens penningevärde, en allt större förkofran skulle blifva denna näring till del, i samma mån insigterna vid dess bedrivande ökades samt tillräckliga kapital kunde anskaffas för dess vidare fruktbargörande. Så framgick jordbruket i både kvantitativt och kvalitativt hänseende med jättesteg. Men tyvärr kunde kapitalbildningen icke tillfredsställa de nya behof af förlags- och rörelsemedel, som sålunda af jordbruket, likaväl som af andra näringar, alltmer kräfdes». Jag vill icke inlåta mig i bestridande eller medgifvande af yttrandet om jordbrukets stora framåtskridande. Men det förefaller mig som en motsägelse, att Utskottet talar derom på samma gång som Utskottet säger, att jordbruket är i så stort behof af förlagsmedel. Om produktionen ökats och jordbruket uppnått en så hög grad af förkofran, så synes mig, att behållningen borde vara så pass stor, att något kunde blifva öfver att nyttja som förlags- och rörelsemedel, och att jordbruket borde nu mer än förr kunna vara sig sjelft nog, utan att behöfva särskildt understöd. Utskottet säger, sid. 58: »Det är klart, att, derest man vill hafva endast en någorlunda tillräcklig afkastning af en egenom, dertill fordras högst betydliga förlag, icke blott till byggnader, kreatur och redskap, utan äfven till arbetets skötande och medel för underhållande och höjande af jordens produktionsförmåga. Hvarifrån skulle då jordbrukaren, i bredd med jordkulturens stigande utveckling, som tarvade allt större förlagskapital, erhålla sådant, utan genom utländska lån». Att jordbruket behöfver förlagsmedel, är klart: men att de skulle anskaffas genom utländska lån, är, efter min uppfattning, en olycklig sats, hvars framställande ensamt skulle tvinga mig att motsätta mig detta Betänkande. För intet yrke är det så farligt att skaffa sig

medel genom lån, som för jordbruket. Hvad som derpå nedlägges, ger först efter lång tid någon afkastning, och det fordras stor skicklighet och förutseende att bedöma, om och till hvilket belopp fremmande medel böra användas. Tillgångarne måste här skaffas på annat sätt än genom lån, nemligen genom besparingar, och endast på detta sätt kan jordbruket framgå till trefnad och lycka.

Utskottet säger längre fram i fråga om lagstiftningen: »För den, som närmare betraktat gången och utvecklingen af vår handels- och tullagstiftning från äldre tider, är det emellertid alldeles ögonskenligt, att den enda väg, som kan härutinnan fullföljas, är den, som leder till *friheten* såsom mål.» Jag förstår icke, hvad Utskottet här menat med frihet. Om det är den frihet, som medger att utan hinder af förbud handla med jordbruksprodukter, så är det alldeles riktigt; men om Utskottet afser befrielse från alla kostnader och afgifter genom tullsats, så måste jag bestrida en sådan åsigt, ty jag tror icke, att hvarken jordbruket eller någon annan näring kan deraf hafva nytta. Vidare yttrar Utskottet, att »förändringen i systemet för vår tullagstiftning, som är till principen sann och riktig, skett utan att vara med hänsyn till jordbruket så förberedd, som önskligt varit». Jag kan icke erkänna, att principen är riktig, och äfven om den kunde tillämpas, har sådant skett utan nödig förberedelse, icke blott för jordbruket, utan äfven för andra näringar, som äro mera i behof af tullagstiftningens skydd än jordbruket. Hvad detta begär, är att oförhindradt få utveckla sin verksamhet och att ej behöfva föra sina produkter öfver hafvet för att af-sätta dem, hvilket medför stora svårigheter.

I fråga om de enskilda bankirättningarne yttrar Utskottet: »Bankernas förmåga att bidraga till idoghet och välstånd, beror för öfrigt icke ensamt på den verksamhet, de utöfva genom upp- och utlåning af kapital, som användas i den mera rörliga omsättningen, och såsom en förmedlande länk i fråga om liquider, utan äfven derpå, att de i sina grundfondshypotheker upptaga och göra fruktbarande sådana kapitaler, som söka en fast placering». Jag förmodar, att Utskottet med yttrandet, att »bankerna göra fruktbarande sådana kapitaler, som söka fast placering», menar, att sedelemissionen grundar sig på fastighetshypotheker. Jag tror ej, att det system, som i detta afseende blifvit tillämpadt, är det rätta, och jag kan ej skänka denna del af Utskottets yttrande mitt bifall. Bland gravamina mot bankerna anför Utskottet, att »de genom sina lånetransaktioner hafva i icke ringa mån bidragit att framkalla och hålla vid lif en öfverflödigt konsumtion, som från så många håll blifvit öfverklagad, och som å sin sida förorsakat det klingande myntets utvandring ur landet». Jag tror, att Utskottet här gjort bankerna en orättvis beskyllning; åtminstone är det icke bankerna ensamt man bör tillvita den öfverflödiga konsumtionen, som jag för öfrigt anser vara den enda verkliga orsaken till det ifrågavarande betrycket.

Utskottet har på sid. 53 uppgifvit, att hypotheksföreningarne upptagit lån i utlandet till ett belopp af 196,133,333 R:dr, hvaraf indragits 146,402,667 R:dr. Det är likväl under en tid af 20 år som dessa penningar inkommit; men tager man i betraktande huru stor del deraf, som ingått under de sista 10 åren, så är det närmare 80, eller i rundt tal 75 millioner. På en föregående sida upplyser Utskottet, att Bankens

metalliska fond, den enda mätare på penningställningen i landet, år 1855 uppgick till 52 millioner, men år 1866 ej var mer än 14 millioner, och således minskats med i rundt tal 35 millioner. Sammanlägger man denna summa med förutnämnda 75 millioner, så erhåller man ett belopp af 110 millioner. Jag frågar: hvart hafva dessa penningar tagit vägen? Vore de kvar i landet, så voro de tillräckliga till förlag både för jordbruket och andra näringar. Men dessa 110 millioner hafva gått all verdens väg för att betäcka den konsumtion af utländska artiklar, som ej motsvaras af vår egen export, för att ej tala om den del af jernvägslånen, som blifvit nyttjad dertill. Och samma väg skola alltid våra medel taga, så länge vi fortsätta med denna öfverflödiga konsumtion. Detta förhållande är det, som är enda verkande orsaken till landtbrukets betryck, och som jag anser borde af Utskottet blifvit vidrörd mer än på 2 rader i ett Betänkande på 90 sidor. Det påminner om den gamla satsen, att orden äro till för att dölja tankarne; ty nog har Utskottet tänkt på detta förhållande, fastän det ej blifvit vidare framhållet. Jag hade väntat att få utredt, hvarföre det förr tarfliga Svenska folket nu blifvit så förändradt, att det konsumerar för 10 à 12 millioner om året mer, än hvar till det genom egen flit har tillgång.

Hvad Utskottets i tredje afdelningen af Betänkandet framställda förslag beträffar, så synas de mig temligen, jag vill icke säga omotiverade, men icke egnade för att uppfylla hvad man afsett för att afhjelpa nöden. Grundskatternas aflösning vore fördelaktig för dem, som hafva dessa, om sådant kunde ske för lindrigt pris. Men det är klart, att dessa skatter icke utöfva större inflytande på denna än andra tider, och då de i hundradetal år kunnat utbetalas af landets jordbrukare, utan att detta förut verkat penningnöd och betryck, så är det icke att antaga, att de skulle göra det mera nu. Andra orsaker till denna nöd måste således finnas. En föregående talare har sagt, och Utskottet har äfven påpekat, att jordbrukarne skulle komma till välstånd genom grundskatternas aflösning, och att derigenom skulle bildas en fond, hvaraf alla skulle hafva nytta. Men om jordbrukarne äro i sådant betryck, hvar skola de då taga medel att bilda denna fond?

Jag har i dag fått ett Betänkande af särskilda komiterade om grundskatternas aflösning; och innan detta blifvit pröfvadt, kan jag icke finna, att vi behöfva aflåta någon särskild skrivelse till Kongl. Maj:t i ämnet. Jag anhåller derföre om afslag å den nu föredragna punkten.

Herr Wærn: Jag instämmer i en föregående talares åsigt, att detta Betänkande tillkommit, om icke *emot*, dock *på sidan af grundlagen*; och jag måste derför protestera mot hvad jag icke anser vara grundlagsenligt. Utskottet hade, på grund af den motion, som blifvit till detsamma öfverlemnad, endast bort yttra sig öfver den föreslagna utgifningen af obligationer; men det omfång Utskottet gifvit åt sitt Betänkande och osäkerheten om hvilka frågor som borde af Utskottet behandlas, har haft till följd, att dessa icke kunnat gifvas den utredning de bort erhålla för att kunna blifva föremål för Riksdagens beslut. Detta har Utskottet äfven sjelf sagt, men ansett, att förslagen kunde antagas såsom önskningsar, och såsom sådana öfverlemnas till Kongl. Maj:ts pröfning. Om så skulle ske, ville jag dock önska, att Kongl. Maj:t måtte

skilja på denna och andra skrivelser från Riksdagen; ty det vore högst olyckligt, om dessa önsknings skulle vara på något sätt bindande för framtiden. Om vi t. ex. se på denna första punkten, så har Utskottet på 7 rader talat om förhållandet med grundskatterna, på 4 rader framställt sina åsikter, och sedan föreslagit något så omfattande, som att grundskatterna skola aflösas, medlen öfverlemnas till allmänna hypoteksbanken och sedan utlånas till jordegare. Jag frågar nu om dessa rader kunna anses innehålla en sådan utredning af frågan, att Riksdagen derpå kan fatta beslut och uttala en önskan till Kongl. Maj:t? Skulle det så tillgå, kunde Riksdagen snart hafva undanjort sina arbeten. Och dock måste man förundra sig, att Utskottet medhunnit så mycket och medgifva, att Betänkandet är högst förtjenstfullt, och innehåller många intressanta uppgifter, som kasta ett ljus öfver ställningen i landet. Orsaken till jordbrukarens förlägenhet synes vara för långt drifven företagsamhet utan nog tillgång på kapitaler och tillräckliga beräkningar, jemte andra orsaker som Utskottet uppgifvit. Huru det onda skall afhjelpas, kan lagstiftaren icke föreskrifva. Det måste ske i första rummet derigenom, att man icke fortsätter på samma väg, utan sammansparar resurserna och inskränker utgifterna. Arbete och sparsamhet äro således botemedlen, och några andra finnas icke. Och detta gäller icke blott för jordbruket, utan för alla företag, äfven Statens. Så hafva jernvägsarbetena måst inskränkas, fastän sådant icke kunnat ske utan men för dessa företag. Men lagstiftningen får icke vidtaga några åtgärder med hänsyn endast till en klass, utan den måste afse det allmänna. Utskottets framställningar, som endast afse jordbruket, hafva därför blifvit ensidiga, och jag kan således icke bifalla dem. Hvad första punkten beträffar, så är frågan om grundskatternas aflösning icke ny. Kongl. Maj:t har redan tagit den i öfvervägande och en komité är tillsatt för dess utredande. Jag tror derföre ej, att denna punkt bör föränleda till något beslut. Men icke nog att Utskottet har vidrört ett ämne, som redan är under Kongl. Maj:ts pröfning; det har äfven föreslagit, att grundskatterna skulle kapitaliseras och medlen utlånas till jordegare. Det är klart, att, huru Statens egendom skall användas, måste bero på helt andra omständigheter, än behofvet af penningar hos en enda klass. Vidare har Utskottet föreslagit, att medlen skulle lemnas till ett förvaltande verk, och ansett hypoteksbanken vara dertill lämplig. Det är icke utredt, om icke Statskontoret vore lämpligare att mottaga dessa medel, och i alla händelser lära de ej kunna öfverlemnas till ett enskildt bolags inrättning, såsom hypoteksbanken i sjelfva verket är.

Jag vill ej längre upptaga tiden, utan anhåller, att den föredragna första punkten måtte läggas till handlingarne.

Herr Wallenberg: Detta Betänkande är så omfattande, att vi kunna hålla på att diskutera det hur länge som helst. Då man får sysselsätta sig med hvad man anser viktigt, ber jag att få nämna några ord först i afseende på sjöfarten, som Utskottet ansett hafva gått tillbaka under de sednare åren. Jag hoppas, att detta måtte lända dertill, att Regeringen tager i öfvervägande, om icke tiden är inne att befria denna näring från dess dubbla beskattning, grundad både på inkomst

och fartygets rymd. Sådant har redan skett i andra länder, och för att kunna deltaga i konkurrensen med dem, måste vi vara något så när likställda.

Bland kommunikationer har Utskottet icke omnämnt de fördelar, som ångbåtsflottan medför — troligen därför att denna är genom Rege- ringens försorg ställd på amortering!

I afseende på enskilda bankerna har Utskottet aflåtit ett hårdt om- döme, nämligen att de i början af sin tillvaro skulle varit gagnande, men icke äro det nu. Jag vill blott hänvisa till finanskomitéen, som sä- ger, att först under sista tiden bankerna *börjat* att fullgöra sina ålig- ganden såsom upp- och utlåningsanstalter. Utskottet har för öfrigt för- ordat, att dessa inrättningar måtte ställas på samma sätt som de Skott- ska bankerna, hvilkas hufvudsakliga rörelse består, icke i sedelutgifning, utan i upp- och utlåning. Vi hafva här en bank, som är ställd på samma sätt; men hvilken man dock gjort allt för förtrycka.

I afseende på räntans frigifvande har Utskottet sagt, att tiden der- för var olämpligt vald. Det skulle varit samma förhållande, på hvilken tid man än gjort denna förändring, som alltid måste åtföljas af svårig- heter, och nu tager man dessa för fel i sjelfva förändringen. Jag vå- gar emellertid påstå, att det är en lycka, så väl för jordbruket som andra näringar, att denna förändring blifvit vidtagen.

Med glädje finner jag, att Utskottet icke velat underkänna hvad, som under sednare tider skett i tullagstiftningsväg.

Då nu första punkten blifvit föredragen, ber jag att derom få säga några ord. Förslaget, att grundskatterna skulle aflösas och kapitalise- ras, är en gammal fråga. Då vi nu fått från särskilda komiterade en stor volym derom, som kan vara passande till sommarlektyr, anser jag det lämpligare att vid nästa riksdag afhandla denna sak, och icke nu be- svära Kongl. Maj:t med någon skrifvelse.

Utskottet har föreslagit, att medlen skulle öfverlemnas till hypo- theksbanken. Jag kan icke förstå, hvarför icke Stats- eller Riksgälds- kontoret skulle mottaga medlen, utan dessa i stället lemnas till en en- skild inrättning; ty då man sagt, att hypotheksbanken är en Statens in- stitution, är detta ett misstag, och fastän Riksdagen lemnat garanti åt denna inrättning, är det icke detsamma som en grundfond. Den kallar sig visserligen Sveriges »Rikshypotheksbank»; men detta är ett sjelfta- get namn, som icke inverkar på förhållandet eller ändrar inrättningens natur af privat institution.

Då jag redan hört många anse, att punkten bör läggas till hand- lingarne, ber jag att få instämma i detta yrkande.

Friherre von Schwerin: Först några ord med anledning af ytt- randet, att Utskottet rört sig på sidan om grundlagen!

Innehållet af den motion, som ligger till grund för Utskottets sam- mansättning, är mycket obestämd; Riksdagen lemnade ej heller Utskot- tet någon instruktion för dess verksamhet; men då allmänna uppmärk- samheten var fästad på hvad Utskottet skulle säga, ansåg det sig plig- tigt upptaga alla förhållanden, som kunde anses inverka på ställningen. Utskottet beslöt därför att söka utreda förhållandena, och detta blef den första eller den statistiska delen af Betänkandet, hvari mindre resonnemen-

ter än endast siffror förekomma. Häraf synes dock, att ett stort kollektivt framåtskridande egt rum, ehuru i förening med individuella svårigheter. Den andra delen af Betänkandet framställer de orsaker, som, enligt Utskottets förmening, framkallat dessa svårigheter och den tredje de åtgärder, som Utskottet anser böra vidtagas för att afhjelpa desamma.

Jag vill nu gå till besvarande af några bland de gjorda anmärkingarne.

En talare har yttrat, att Utskottet icke angifvit verkliga orsaken till den öfverklagade nöden, hvilken, enligt hans åsigt, skulle vara för-
anledd af felaktiga kalkyler. Det är nog sannt, att denna omständighet mycket dertill bidragit, men är dock icke ensam orsaken, och jag tror, att man skulle göra orätt att kasta en allmän förkastelsesdom öfver landets jordbrukare och säga, att de alla burit sig så åt, att de borde slå vantarne i bordet. En annan talare har bedt om förklaring öfver hvad det skulle betyda, »att någon återgång till det fordna förhållandet i tullagstiftningen icke torde vidare ens böra ifrågasättas».

Utskottet har i sitt Betänkande visat, att under de år den friare tullagstiftningen varit gällande har vår handel gått framåt, och under sådana förhållanden kan det väl ej vara klokt att återgå till det gamla.

En talare har nämnt, att det vore ofördelaktigt för oss, att England har inregistreringsafgift på spanmål. Det är sannt; men vi kunna icke hjälpa det.

En talare har satt i tvifvel, att ett bättre jordbruk behöfde ökade kapitaler och tyckte det vara besynnerligt, att icke tillgångarne stiga i förhållande till jordbrukets framsteg. Hvar och en, som skött ett jordbruk, bör dock veta, att i samma mån, som jordbruket stiger, behöfvas ökade kapitaler för att sköta det. Utan att inlåta mig på ett fält, som mera tillhör ett landsbruksmöte än en riksförsamling, vill jag som exempel anföra den mycket större kvantitet guano, som erfordras för ett bättre jordbruk. Kunna nu icke härför erforderliga kapitaler erhållas inom landet, så måste man söka dem utom detsamma; men Utskottet har dock framställt denna sednare åtgärd såsom en sådan, hvilken endast undantagsvis bör tillgripas.

Utskottet har med frihet i tullagstiftningen menat rättigheten att för billigaste pris köpa hvad man behöfver, och på fördelaktigaste sätt sälja hvad man har att aflåta. Den förste frihandlaren var den, som skapade de olika klimaten. Samme talare dref den satsen, att landtbruket icke behöfde skydd för sina råämnen; men han har på samma gång sagt, att de borde afsättas inom landet. Det kan vara mig fullkomligt likgiltigt, om jag får penningar för min vara på denna eller andra sidan sundet eller oceanen; men då den del af Sveriges befolkning, som idkar jordbruk, förhåller sig till dem, som drifva andra näringar, som 172 till 26, så kan jag icke finna billigt eller rättvist, att de förre skulle skatta till de sednare.

Samme talare har undrat hvårt kapitalerna tagit vägen, och säger, att det varit bättre, om de stannat i landet. Jag instämmer häri med honom; men männe man icke får söka orsaken härtill i den omständigheten, att vi i handel och vandel nästan endast hafva pappersmynt. Hade vi i stället silfver, så skulle icke kapitalerna så gå sin väg.

Man

Man har förebrått Utskottet det yttrandet, att bankerna i början af deras verksamhet gagnade mera än nu. Jag medger, att detta kan vara en omtvistad sak; men säkert är, att de då lånat ut för billigare ränta, och detta anser jag vara en fördei.

Hvad, som är yttradt om de Skottska bankerna, vill jag besvara, när vi komma till denna punkt.

Hvad räntans frigifvande beträffar, så, ehuru principen är riktig, kan jag icke finna lämpligt att man för vidtagande af denna åtgärd valde en tidpunkt, då penningbristen var som störst. Då denna fråga var under afgörande, frågade mig en bekant, hvilka åsichter jag hade om den fria räntan. Sedan jag framställt dem, yttrade han: »mig förefaller nu denna åtgärd lika lyckad, som, om man, då det är ondt om mäldvatten, skulle höja tullen för att få bättre mala». Då räntan frigafs uppsades många fasta kapitaler, och deraf blefvo många och svåra omstörtningar en följd.

Jag har för öfrigt ingenting att tillägga, utan får förena mig med Herr Ekenman i anhållan om bifall.

Friherre von Otter: Äfven jag är tacksam för de sakrika upplysningar, som Utskottet lemnat i den statistiska delen af sitt Utlåtande, och genom dessa har, såsom mig synes, blifvit bevisadt, att det icke är jordbruket, som lider betryck, utan jordbrukaren. Men då Utskottet på så sätt »med de statistiska siffrornas — helst de officiela — bestämda och osminkade språk, utan all färgläggning, tvingat i dagen det verkliga tillståndet», pag. 55, och derefter framställer de »orsaker, som föranledt det penningbehof, som inom jordbruksnäringen sedan någon tid tillbaka gjort sig i så hög grad kännbart», så, ehuru Utskottet yttrar: »att en del af dem härrört från jordbrukarne sjelfve och från jordbruksnäringens egen natur och utveckling», har dock Utskottet med alltför lätt hand vidrört dessa och nästan helt och hållet upptagit »yttre omständigheter och konjunkturförhållanden samt fel i lagstiftningen, såsom de egentliga orsakerna. Detta ger mig anledning påpeka en sak väl värd att beakta — den — att i tid och otid vända sig till Statsmagterna om hjälp, ty sällan vill man finna någon orsak hos sig sjelf, utan söker den vanligen i yttre omständigheter. Man undviker att hos sig sjelf upptäcka felen och afläda sig sin förmenta fullkomlighet, — det är godt hafva någon att skylla på — och bäst af allt statsinstitutionen. Jag måste beklaga om vi vidare skola fortgå på denna bana, som förr eller sednare leder till Fäderneslandets undergång. Man botar ett ondt först när man rätt lär känna dess verkliga orsaker och beskaffenhet, så äfven nu, ty om icke jordbrukarne hjälpa sig sjelfve, blir det endast med palliativkuror, som Staten kan mellankomma. Jag hade därför trott, att, med de utmärkta statistiska uppgifter, Utskottets Betänkande innehåller och ett öppet och ärligt vidgående af de *verkliga* orsaker, som hufvudsakligen vållat nuvarande penningeförlägenhet hos jordbrukaren samt detta Betänkande spridt i landet, skulle följden blifvit, att man, hvar i sin mån, i främsta rummet sjelf sökt hjälpa det onda, och först i andra sökt hjälp hos Statsmagterna. Nu har förhållandet blifvit tvärtom.

I de statistiska uppgifterna förekommer en sak, som jag ber att få påpeka, helst den enligt hvad jag erfarit vilseleddt flere. Derigenom att Utskottet upptagit de föddas antal till 130,000, men dödligheten endast i procent, har man antagit folkökningen till förstnämnda summa, ehuru sedan omkring 90,000 döda frändragits, folkökningen i medeltal endast uppgår till 40,000 personer. Då emigranternas antal uppgå till nära en sjettedel af desse och de emigrerade oftast äro af landets mest arbetsföra befolkning, tror jag, att, ehuru visserligen ingenting särdeles oroande förefinnes i denna folkvandring, det dock hade varit skäl, att Utskottet något närmare vidrört denna omständighet.

Utskottet har bland orsakerna till nu öfverklagade betryck, i främsta rummet, framhållit *jordbrukets egen utveckling*. Jag är den förste att erkänna denna utveckling, ehuru den först på sednare åren varit på en sund väg, den nemligen, *som lemna den största möjliga fortfarande vinst*. Den del af den rika penningetillgången på 1850-talet, som kom jordbrukaren till del, nedlades i odlingar, utan att man tänkte på, huru dessa sedermera skulle kunna hållas i fortfarande vextkraft, och en stor del af dessa odlingar, numera utsugna, äro de, som, utan motsvarande ersättning för den öfverklagade dryga arbetskostnaden, i sin mån bidraga till förlägenheten. Man köpte fastigheter, såsom lösegendom, utan kalkyler eller beräkningar, och så länge jordbrukaren fortgår på denna bana samt icke beräknar den vinst eller förlust, jordbrukets olika grenar lemna, fortgår han på en farlig stråt, som lätt leder honom till förderfvet. Vår första och kanske största rationelle jordbrukare Thaer talar om grundkapital, förlagskapital och rörelsekapital. Huru mången köpare tänker på den rätta proportionen dem emellan och behofvet af dem alla. Med några få tusen R:drs kapital köper man egendom för fyrdubbelt högre värde, och när det lilla, man egt, på så sätt snart är skingradt, då klagas man öfver allt möjligt, men icke öfver sin egen lätt sinnighet. Och likväl är detta orsaken till mångas obestånd.

Då Utskottet, pag. 60, talar om: »ett improduktivt förslösande af de på en gång så rikligt erhållna tillgångarne», framhålles dock att »en beskyllning mot vår jordbruksidkande befolkning för ett slösande eller öfverdådigt lefnadssätt torde emellertid här af icke berättigas»; men jag vågar likväl framkasta en sådan beskyllning nära nog mot hela Svenska nationen, och hvad den jordbrukande delen af befolkningen beträffar, så rigtar jag den, icke endast mot jordbrukarne sjelfve, utan mot tjänarne. Vi veta alla huru lyxen tilltagit. Jag kallar dock icke det lyx, att man uppfört varmare och bättre bostäder mot förr, kläder sig och äter bättre, samt framför allt mer vinlägger sig om snygghet och trefnad, men hvad jag kallar lyx, är ett aplikt efterhärmande af de s. k. bättre klassernas bruk, utan att man eger den bildningsgrad, som kan bereda njutning åt en sådan lyx. För några år sedan besökte jag på en resa en landt-handlande. Jag fann största delen af boden upptagen af Nürnbergerkram, och då jag häröfver uttryckte min förundran, svarade han: »af sådant säljer jag mest». Följden af denna till största delen narraktiga lyx är också att, oaktadt den ofantliga förhöjningen i tienstefolkets löner, det är sällsynt, att några besparingar göras, och förr än man hvar i sin stad, genom lära och efterdöme, föregår med hushållning och besparingar, hjälper icke till sparbanks-institutionernas framåtskridande i högre

skala Utskottets förslag att hos Regeringen söka utverka, det sparpenningar få mottagas om Söndagarne.

Utskottet vidrör derefter *statsbudgeten* och *kommunalskatterna*. Jag tror, att den förra icke stigit mera än som är nödvändigt, och att de skatter, som direkt hvilat på jorden, snarare minskats än ökats. Hvad åter kommunalskatterna vidkomma, så måste erkännas, att de mångenstädes äro tryckande; men genom ett bättre ordnande af kommunernas angelägenheter i hvad som beror på dem sjelfva, skulle de kunna betydligt lindras. Man må ock komma ihåg, att den först på sednare tider rätt ordnade folkundervisningen i hufvudsakligaste mån ökat dessa utgifter, som vi dock skola hoppas och tro skall lemna rik välsignelse. Att skatterna nu kännas mer tryckande, härleder sig deraf, att de nu i de flesta fall utgå kontant, i stället för i alster, som jordbruket direkt lemnade, men i den mån detta går, som sig bör, framåt, måste en hvar inse det rätta härutinnan.

Indelningsverket upptages äfven i Utskottets Betänkande såsom en af orsakerna. Jag trodde, att rust- och rotehållare skulle med tacksamhet minnas de eftergifter, till ej obetydliga belopp, som föregående Riksdagar lemnat dem, och hvarigenom, enligt mitt förmenande, denna tunga blifvit lättare än förr. Utskottet torde blifva svaret skyldigt, i hvad dessa utskylder förvärrats.

Hvad *enskilda bankerna* och *banklagstiftningen* vidkommer, ber jag att få instämma uti Herr Wallenbergs anförande; jag önskar blott dervid få fästa uppmärksamheten på de olyckliga följder, som uppkommit af det långt drifna borgenssystemet, hvilket Utskottet försummat att påpeka.

I afseende på nu föredragna punkt, och då det der afhandlade ärendet redan är under Regeringens handläggning, får jag, under åberopande af hvad jag haft äran andraga, instämma med dem, som önska densamma läggande till handlingarne.

Herr von Möller: Obestriddigt befinner sig detta Utskotts ledamöter i det svåraste »betryck», då det har att försvara sitt Betänkande, helst klander höres från alla håll, både öfver hvad som är gjort och hvad som icke är gjort. Men jag hörde nyss ett yttrande, som tröstar mig, nemligen att felet icke ligger hos Utskottet, men i motionen.

Man finner icke några reservationer vid slutet af detta Betänkande. Det är icke därför, att man icke kunnat hafva olika tankar, men jag tror, att Riksdagen bör vara tacksam för att man icke ökat det ändock nog digra Betänkandet med några reservationer.

Jag vill endast yttra några ord med anledning af de anmärkningar, som två jordbrukare framställt. Man har velat påstå, att vårt jordbruk icke gått framåt med stora steg. Jag kan icke dela denna åsigt, och vill som bevis på motsatsen frändraga ur tabellerna det enda faktum, att exporten för 1866 öfverstigit den för 1856 med nära 7 millioner kubikföt säd, visserligen till större delen hafre, men beräknad till icke högre än 8 $\frac{1}{2}$ R:dr per tunna, är det dock omkring 9 millioner R:dr i penningar. Att vårt jordbruk icke är intensivt, hafva alla medgifvit, och det kan icke vara det; men vill man kasta blicken tillbaka, tror jag, att man icke kan förneka, att dervid är på sednare tider mycket gjort,

och att det, som är gjordt, icke kunnat ske utan dervid nedlagda betydliga kapitaler. Men att få det extensiva jordbruket till intensivt, dertill fordras ännu större.

En talare har yttrat, att han ville lägga hela Betänkandet till handlingarne, egentligen med anledning af uttrycket på sidan 58: »Hvarifrån skulle då jordbrukaren i bredd med jordkulturens stigande utveckling, som tarfvade allt större förlagskapital, erhålla sådant utan genom utländska lån»? Det har ingalunda varit Utskottets mening att här framställa behofvet af utländska lån, åtminstone ligger icke en sådan mening i denna punkt, som endast handlar om en förfluten tid. Jag hoppas därför, att den värde talaren, om han noga genomläser Betänkandet, icke häri skall finna några motiver för afslag.

En talare har ansett, att Utskottet icke borde med så lätt hand hafva vidrört de orsaker till jordbrukets betryckta ställning, som häröra från jordbrukarne själfve.

Jag undrar dock om det gått an, att Utskottet framkastat en anklagelse för slöseri mot hela den jordbrukande klassen. Utskottet har berört spekulationslusten och slöseriet; men att Utskottet skulle tagit sig för att läsa lagen för våra jordbrukare, tror jag ej blifvit väl upptaget. Den, som läser Betänkandet, tror jag skall i den statistiska delen deraf finna sanningen; hvad, som finnes i den andra delen, är Utskottets enskilda åsikter, och man bör icke förundra sig, att Utskottet icke velat framkasta dessa såsom direkta beskyllningar. Hvad första momentet i den förevarande punkten beträffar, så ber jag att få anmärka, att den hufvudtanke, som ligger deri och som Riksdagen bör kunna biträda, är: att, om grundskatterna komma att aflösas, bör Statsverket för all framtid tillförsäkras den inkomst, som derigenom skulle kunna erhållas. Ingen får väl önska, att detta kapital skulle få användas till andra ändamål, och att endast genom bevilning alla statsbehof skulle fyllas.

Jag förenar mig med dem, som yrka bifall till denna punkt.

Härefter blef, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, den vidare öfverläggningen i ämnet uppskjuten till eftermiddagens sammanträde.

Herr Lilliehöök: Jag får anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen ifrån nästa Thorsdag till Riksdagens slut.

Denna anhållan bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Måndagen den 6 Maj 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades tre protokolls-utdrag för sammanträdet å f. m.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis nedannämnda förslag:

1:o till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 51, om upprättande af en fullständig tablå öfver Statsverkets ställning;

N:o 52, om utsträckning af kronolänsmännens fribrefsrätt:

2:o till Riksdagens förordnanden:

N:o 53, för suppleanter till Fullmäktige i Riksbanken;

N:o 54, för suppleanter till Fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 55, för styrelseledamöter vid lånekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby;

N:o 56, för suppleanter till styrelseledamöterna vid lånekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby;

3:o till § i Riksdagsbeslutet:

N:o 7, angående ändring i 2 § 4 mom. Tryckfrihets-förordningen.

Anmäldes och bordlades från nedannämnda Utskott samt Andra Kammaren inkomna Memorial, Utlåtanden och protokolls-utdrag, nemligen från

Stats-Utskottet:

N:o 87, angående åtskilliga i Riksgälds-kontorets räkenskaper balanserade skuld- och fordringsposters afskrifning eller bokföring inom linien;

N:o 88, med förslag till stadganden i Riksgälds-kontorets reglemente, angående dels detta verks skulder och fordringar för meddelade lån, dels de vid föregående riksdagar till utgående från Riksgälds-kontoret beviljade, men ännu icke utbetalda statsanslag, dels de vid inrevarande riksdag på Riksgälds-kontoret anvisade statsutgifter;

N:o 89, angående bestämmandet af aflöningen för de vid innevarande riksdag hos Kamrarne och Utskotten samt i Riksdagens Kansli anställde tjänstemän och vaktbetjente;

N:o 90, angående en gratifikation åt Statskommisarien Bruno Johansson;

Bevillnings-Utskottet:

N:o 24, med voteringsproposition för bestämmande af införselstullen å artikeln socker, raffinerad, samt oraffinerad, till färgen icke mörkare än N:o 18 af gällande Standard;

Banko-Utskottet:

N:o 33, angående arfvode till ett hos Banko-Utskottet anställt extra kanslibitråde;

N:o 34, om kungörande af åtskilliga föreskrifter i Banko-reglementet;

Lag-Utskottet:

N:o 73, i anledning af väckta motioner, om ändringar i gällande stadganden om prest- och pastoral-examen, samt om andra vilkor för presterlig befordran;

N:o 74, i anledning af väckta motioner, om ändring i 1 Kap. 1 § och 2 Kap. 1 § Rättegångs-balken;

Särskilda Utskottet för frågor rörande försvarsverkets ordnande:

N:o 4, i anledning af dels återförvisning, dels skiljaktiga beslut i vissa delar af Utskottets Utlåtande N:o 2, rörande väckta motioner, om landförsvarets ombildning och dertill hörande frågor;

Andra Kammarern:

N:o 341, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 41, i anledning af Kammarens återremiss af en del utaf Utskottets Utlåtande N:o 16, angående motioner om ändring i Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862, rörande allmänt ordnande af presterskapets löneinkomster;

Första Kammarens Tillfälliga Utskott:

N:o 14, med förslag till beslut rörande justeringen af Kammarens vid riksdagens slut ojusterade protokoll.

Friherre af Ugglas: Jag får anhålla, att de nu bordlagda Betänkanden från Stats-Utskottet och från Bevillnings-Utskottet måtte uppföras främst på föredragningslistan, dervid jag hemställer, att Betänkandet från Bevillnings-Utskottet, såsom innehållande förslag till proposition för en af Kamrarnes gemensamma voteringar måtte sättas främst.

Detta förslag bifölls.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets, rörande jordbrukets finansiella angelägenheter, Utlåtande N:o 3, med anledning af Herr B. V. Hessles motion, om åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukarens nuvarande finansiella betryck.

1:sta punkten.

Herr Arrhenius: Då denna fråga redan under förmiddagens öfverläggning blifvit omständligt behandlad, vill jag fatta mig helt kort. Jag är föranledd att begära ordet deraf, att jag funnit, det Utskottet i vissa delar blifvit missförstådt. Det är klart, att en fråga af den vidd, som denna, skall kunna ses och diskuteras från flera sidor än en. Af hvad som hittills under diskussionen blifvit sagdt, kan Utskottet likväl icke annat än känna sig tacksamt för det erkännande det vunnit, och jag skulle derföre ej vidare upptagit Kammarens tid med att besvara de anmärkningar, som blifvit gjorda, om jag icke funnit, att de i vissa delar grundade sig på en oriktig uppfattning af Utskottets framställning. Så sade två talare, att Utskottet såsom enda räddningsplanen för Svenska jordbruket ansett utländska lån. Då jag hörde detta yttrande, kan jag ej neka, att det storligen förundrade mig, emedan Utskottet icke yttrat något, som hänsyftade derpå. Då Utskottet vid sina öfverläggningar, rörande hithörande frågor, såsom regel antagit, att icke genom utländsk skuld-ättning vidare söka hjälp för jordbruket, utan att sådan skuldsättning borde undvikas, så föreföll klandret mig så mycket mera eget. Sedermera under förmiddagens diskussion fick jag reda på den punkt uti Utskottets Betänkande, som gifvit anledning till detta yttrande. Den återfinnes på sidan 58, hvarest Utskottet, efter att hafva lemnat en skildring af Svenska jordbruket på 1850-talet, då hypothecksföreningarne stiftades, och efter att hafva ordat om jordbrukets behof af allt större rörelsekapital säger: »Hvarifrån skulle då jordbrukaren, i bredd med jordkulturens stigande utveckling, som tarfvade allt större förlagskapital, erhålla sådant, utan genom utländska lån?» Hvar och en finner lätt, att detta har afseende på dagar, som varit, och ej på den tid, hvori vi lefva. Det är långt ifrån, att Utskottet tänkt hjälpa jordbrukaren genom att skuldsätta landet, det torde man säkrast kunna finna deraf, att Utskottet derom ej framställt förslag i någon af de punkter, hvilka innefatta de utvägar, som Utskottet ansett böra vidtagas till betryckets afhjelpande. Lika med den talare, som först nämnde denna sak, har ock Utskottet varit af den mening, att det är genom arbete, sträfsamhet och sparsamhet, som kapitalbildningen måste sökas och vinnas till jordbrukets och näringarnes förkofran. I samma mening som han, yttrade en annan talare, att, sedan jordbruket kommit på obestånd, man, utan att sjelf söka förbättra sin ställning, endast ropade på hjälp från Statens sida. Något sådant har Utskottet ej gjort, tvärtom har man utgått från den princip, att man ej kunde eller borde begära något dylikt. Det enda man begärt af det allmänna, är i afseende å hypothecksbankens obligationer, att de måtte uppehållas vid sitt rätta värde, och detta är en fråga, som i högst väsendtlig mån berör hela landets kredit. Det ligger för öfrigt för öppen dag, att, om man vill vinna något, som är af nytta för hela landet, måste det ske genom medel, som gagna, icke jordbru-

ket ensamt, utan landet i sin helhet. Jag säger detta med afseende på hvad man yttrat derom, att Utskottet företrädesvis skulle tillgodosett jordbrukarne, utan att fästa afseende vid det betryck, hvaraf öfriga samhällsklasser lida, hvilket alldeles icke varit fallet. Om vi tillse hvad Utskottet begärt, är det äfven sådant, att det kommer alla andra näringar till godo. Den talare, som fällde detta yttrande, afsåg dermed egentligen handel och näringar, men det är klart, att, om kreditlagstiftningen blir ordnad, fördelarne deraf icke blott komma jordbrukaren, utan äfven handel och näringar till godo. Det är för öfrigt tydligt, att en fråga, sådan som denna, kan ses från många sidor, och att man kan yttra sig derom på mångahanda sätt; och allt det vackra och sanna, som här blifvit yttrat i frågan, har äfven sagts inom Utskottet, fastän Utskottet icke funnit sig befogadt att i samma ord, som här begagnats, tala till Riksdagen, och i och med detsamma till Svenska allmänheten. Det är väl sannt, att det betryck, hvaraf jordbruket och äfven andra näringar och yrken kommit att lida, till en stor del har sin orsak i brist på sparsamhet, men icke hade det varit lämpligt, om Utskottet så att säga monografierat lyxen och flården i landet. Det har dock blifvit antydt af Utskottet, att, då penningetillgången varit riklig, dessa tillgångar till betydlig del förslösats på improduktiva ändamål, och föranledt ett yppigt lefnadssätt. I dessa ord har Utskottet sagt detsamma, som en föregående talare antydt, ehuru han ej varit nöjd med hvad Utskottet yttrat, utan önskat, att Utskottet bifogat en historik öfver de enskildes lefnadssätt och beteende nu och förr. En sådan historik trodde Utskottet likväl icke för sig tillständigt att framlägga. Jag tror det ej heller här vore på sitt ställe, emedan ej någon samhällsklass, och ej heller den jordbrukande klassen förtjenar ett sådant tillmäle för flärd och slösaktighet, som under förmiddagen gjorts på detta rum, ty, om äfven en del af de rika penningtillgångar, som funnos på 1850 talet, blifvit förslösade på lyx och flärd, har detta dock icke varit det allmänna förhållandet, tvärtom hafva vi hört af en aktad talare, att allmogen fått draga sig fram under så tarfliga vilkor, att man icke kan skylla den för att lefva yppigt; om arbetaren, som med svett och möda förvärfvar sitt torftiga lifsuppehälle, om honom kan man ej heller säga, att han lefver yppigt, men deremot vill jag ej fritaga Svenska folket från det nationalfel, att den ene vill visa sig lika god som den andre, utan afseende på om tillgångarne i sjelfva verket äro lika. — Från flera håll har man klandrat, att Utskottet icke ingått i en noggrannare pröfning af frågan om grundröntans aflösning, utan endast sagt, att denna fråga pröfvades af en särskild komité, men likväl, oaktadt denna knapphändiga motivering, ansett sig i första punkten af sitt Utlåtande böra framställa ett förslag till denna aflösning. Jag medger, att så är förhållandet, men Utskottet har trott, att, då en särskild komité var nedsatt för utredning af denna fråga, och afgifvit ett digert betänkande, som dock ej förr än för några dagar sedan utdelats till Kammarens ledamöter, det icke skulle varit tillständigt för Utskottet, att ånyo framkomma med de vidlyftiga undersökningar, som blifvit gjorda af desse komiterade, och de åtgärder, som blifvit af dem föreslagna. Skulle icke Utskottet just genom ett sådant förfarande gjort sig förtjent af förebräelsen att hafva uppoffrat sin tid på ett opus operatum? Frågan om att grund-

skatterna böra aflösas är nemligen utredd och klar, utom hvad angår tillämpningen, i afseende å hvilken man kan vara af olika meningar, men det torde ej kunna anses tillhöra Utskottet att ingå i en grundlig utredning, och framställa ett detaljeradt förslag derom, hvilket i allt fall skulle kräft vida längre tid än Utskottet haft sig tillmätt. Samme talare, som nu ej är närvarande, men som på förmiddagen yttrade sig, och ansåg Utskottets Betänkande vara af den beskaffenhet, att det icke föranledde till någon åtgärd, utgick från den grundsats, att, om betryck finnes, man måste söka orsaken till detsamma deri, att jordbrukarne, utan att noga beräkna sina tillgångar, kastat sig uti alltför stora och vidt omfattande odlingsföretag, samt att ett af botemedlen för det nuvarande betrycket borde sökas deri att man för framtiden afbölle sig från alltför stora dylika företag. Utskottet har äfven antydt, att detta är en af orsakerna, hvarför hela jordbruket irakat denna förlägenhet. Mycket har redan blifvit gjordt för jordbrukets utveckling, och än mera har blifvit påbörjadt och, om man icke kan fullborda dessa arbeten, skulle följden blifva ett stillastående eller troligare ett tillbakagående af jordbruksnäringsen, hvarigenom hela landet skulle komma att lida ofantligt. Jordbrukets angelägenheter böra derföre ordnas på ett sådant sätt, att det kan hemta andan, och derefter ånyo fortgå på den bana, det i sednare tider inslagit. Den nu föredragna punkten innehåller ett af medlen till jordbrukets bispringande, och Utskottet har i detta medel tänkt sig ett sätt att, utan utländsk skuldsättning, skaffa de behöfvande jordbrukarne tillgång på de kapital, de så väl behöfde för sin närings bedrivande. Utskottet har icke på minsta sätt velat antyda, att grundskatterna skulle vara orsak till betrycket, ty lika visst som det är, att jordbruket under forna tider burit sig med dessa skatter, lika visst är, att det äfven framdeles kan bära sig, om de bibehållas. Det är dock tydligt, att, då, sedan 32 år tillbaka, opinionen var stadgad i denna fråga, det nu kan vara tid att göra något för dess lösning. Hvad angår användandet af de genom grundskatternas aflösning inflytande medlen, vill jag blott påpeka, att Utskottet endast exempelvis nämnt, utan att vilja hålla derpå, att medlen skulle öfverlemnas till hypoteksbanken, för att kapitaluseras och förvaltas. Denna fond skulle lika väl kunna skötas t. ex. af Riksgälds-kontoret eller Statskontoret, och häraf kan ej — med sken af skäl — framläggas något hinder för förverkligandet af denna för jordbruket länge påyrkade viktiga angelägenhet.

Friherre Sprengtporten: För mig synes det, att i det outredda skick, hvori frågan om grundskatternas aflösning ännu befinner sig, det är lika svårt att bifalla som att afslå denna första punkt. Att nemligen bifalla ett förslag, som är så ofullständigt framställt och formuleradt, synes mig nog djerft, men att afslå det har sina olägenheter deri, att punkten innefattar fråga om en viktig princip, hvilken såsom princip må hafva sin fulla giltighet. Jag måste derföre förklara, att, så vida det kommer till en omröstning mellan bifall och afslag, jag nödgas afhålla mig från att deltaga i densamma, och jag tror, att, om man biträder min åsigt att frågan ännu ej är utredd, man gjorde rättast, om man beslutade ett motiveradt afslag, hvilket efter min åsigt skulle er-

hålla följande lydelse: att den väckta frågan i sitt nuvarande skick icke föranleder till någon Riksdagens åtgärd.

Då jag har ordet, ber jag om förlåtelse, om jag upptager Kammarens tid med att besvara en anmärkning mot mitt förra yttrande, som blifvit gjord af en värd ledamot af Utskottet. Jag yttrade, att ett verkligt frihandelssystem är det, som »hyllar billiga afgifter för de förnämsta förnödenhetsvarorna, som söker undanrödja alla band på handeln, som icke gynnar det ena intresset mera än det andra, och som upprätt-håller Statens fördel emot intrång af andra stater.» Jag hade hemtat detta ur Mac Culloch, men den talare, på hvilken jag syftade, gendref dessa satsar dermed, att man borde köpa billigt och sälja billigt. Sanningen af denna abstrakta sats vill jag ingalunda bestrida, så länge man håller sig inom teoriens område, men när man vill tillämpa den i verkligheten på tullagstiftning, på kreditförhållanden m. m., vill jag erinra, att man möter stora svårigheter, först och främst de inländska tullarne, då man vill importera, och sedermera de utländska, då frågan är om att exportera varor. Den, som ej antager denna förklaring, må göra ett försök att exportera Svenskt jern till Amerika eller Frankrike, med hvilket vi hafva en handelstraktat, eller till någon af Tyska tullföreningens stater, med hvilka vi stå på samma fot. — En annan talare har icke rätt uppfattat den jernförelse, jag gjorde emellan England och Sverige, som icke har någon restitution af tullomkostnaderna för importerade varor. Robert Peel tvekade likväl ej att bibehålla en ganska betydlig tull på spannmål. Hos oss hafva deremot statsmän, som trädt i hans fotspår, ansett sig inlägga större förtjenst om systemet, då de helt och hållet borttagit alla tullar på jordbrukets alster.

Det vore visserligen anledning att yttra några ord äfven i afseende å den talares yttrande, som hänvisat våra jordbrukare till deras egna krafter för att lyfta sig ur den förlägenhet, hvari de kommit, men jag vill ej gå längre, än att erinra denne talare om att det fordras ej ringa kraft i viljan för att i ett land, som har ett sådant klimat som vårt, hvars arbetstid är så kort, hvars hamnar äro tillfrusna sex månader om året; att det fordras i sanning mycken kraft att under sådana förhållanden besegra all konkurrens. Jag hoppas dock, att detta må lyckas, men om jag instämmer med den värde talaren deri, att det ej är genom utländsk skuldsättning, som detta mål bör vinnas, måste jag dock säga, att det finnes för Staten många sätt att understödja jordbruket. Jag måste tacksamt erkänna, att detta understöd lemnats på flera sätt, men andra utvägar finnas, som kunna verka godt, fastän de ej blifvit begagnade, såsom förändringar i tullagstiftningen. En sådan hjälp skulle icke kräfva uppoffringar från Statens sida, och ej heller inverka skadligt på andra samhällsklasser.

Jag får tillägga några ord i afseende å den förebräelse, som orättvisligen blifvit framställd emot jordbrukarne, att de sjelfve skulle vara vållande till det betryck, hvari de äro. Jag vill medgifva, att ganska många inlåtit sig i oförnuftiga egendomsköp, men det finnes en omständighet, som efter min tanke bör för många af dem vara en ursäkt, och det är, att jordbrukarne icke mera än andra äro försedde med ett obegränsadt förutseende, så att de måhända icke kunnat beräkna de våldsamma omkastningar, som under sednare åren skett i vår tullag-

stiftning. Jag anhåller slutligen om proposition på det af mig framställda förslag.

Herr Ekenman: Jag tog mig friheten begära ordet, för att bemöta några anmärkningar, som i förmiddags rigtades mot Utskottets Betänkande. Större delen af dessa anmärkningar hafva sedermera blifvit besvarade af den talare, som på eftermiddagen först yttrade sig, men jag ber att i en eller annan fråga få supplera hans anförande.

En talare, Herr Wærn, började med att uttala sitt gillande af den historiska delen af Utskottets Betänkande, men sitt ogillande af det slut, hvartill Utskottet kommit. Han medgaf, att betryck finnes; att det finnes icke blott hos jordbrukarne, utan äfven hos andra näringsidkare, men han ansåg, att det icke kunde ifrågasättas, att detta betryck skulle afhjelpas af andra än jordbrukarne, emedan Staten sjelf i sin helhet lider af detsamma. Äfven detta är olyckligtvis alltför sannt, men den värde talaren nämnde icke något om sätet, huru Statsverkets betryck skulle kunna afhjelpas. För min del tror jag likväl, att detta vore lätt, om man blott kunde bispringa de enskilde i deras kamp mot de svårigheter, i hvilka de nu äro. Det är nemligen påtagligt, att, om den enskilde näringsidkaren och jordbrukaren har förvärfvat större krafter att bära de bördor, som påläggas honom för statsmaskinens hållande i gång, han äfven villigare åtager sig de uppoffringar, som fordras, och det är således efter mitt fömenande en ganska nära till hands liggande utväg, att jordbrukaren får af Staten åtnjuta en hjälp, som ligger inom det möjligas område, på det han sedan må kunna lättare bära de bördor, som påläggas honom. Det har blifvit sagdt, att jordbrukarne sjelfve bära skulden till sina olyckor, och den talare, jag nyss anförde, har skoningslöst brutit stafven öfver dem. Det är beklagligt, att sådana åsigtter, som dem han uttalat, kunna finnas, men jag hoppas, att de icke delas af Kammarerna. På samma grund skulle man äfven kunna säga, att äfven andra näringsidkare sjelfve äro orsak till de svårigheter, af hvilka de för närvarande lida. Denne talares hårda omdöme om jordbrukarne grundar sig måhända derpå, att hans ställning gör, att han mindre kommer i beröring med allnogen; han har kanske ej sett, huru i länskungörelserna tjugotals utmätningssauktioner kungöras. Allt detta är faktiska omständigheter, för hvilka han ej i längden kan vara hård, om ock såsom riksdagsman, åtminstone icke såsom enskild person; han kan ej i längden, säger jag, vara döf för jemmerropen från alla delar af landet. Han har talat om att odlingar, som icke kunnat fortsättas, emedan de varit tilltagna i för stor skala, varit en mycket bidragande orsak till denna förlägenhet. Svaret ligger i den tablå, Utskottet framlagt, och hvilken utvisar en betydlig skilnad i import och export af spannmål under de sista 10 åren. Vi se deraf, att under år 1865 exporten af spannmål öfverstigit importen med mera än 13 millioner kubikfot. Måne detta skulle inträffat, om icke jordbrukaren förstorat sina åkrar? Deraf lär väl den ökade exporten härleda sig. En annan talare har funnit det föga lämpligt, att Utskottet i första punkten hänvisat till allmänna hypotheksbanken såsom ett förvaltande verk, och han har bemött detta med påståendet, att allmänna hypotheksbanken endast är ett bolag af enskilde; men måne han härvid icke begått något miss-

tag? Ett bolag har rätt att sjelf uppgöra sitt bolagskontrakt. Så är likväl ej förhållandet med allmänna hypoteksbanken, den har icke sjelf fått skrifva sitt reglemente, det har blifvit skrifvet af Statsmagterna och delegarne hafva fått rätta sig derefter. Vidare deltagar Staten i dess styrelse, efter hvad jag anser, just af det skäl, att den är en statsinstitution. Jag vet således ej något skäl, hvarför man ej skulle kunna anse den som sådan, men såsom det yttrades af den ledamot, som på eftermiddagen först tog till ordet i denna fråga, finnes intet, som hindrar, att ej dessa medel kunna öfverlemnas till något annat verk; hypoteksbanken har endast blifvit exempelvis nämnd af Utskottet. En annan talare fann det lämpligast, att, då fonden blifvit bildad af jordbrukare, den äfven skulle utlånas företrädesvis åt jordbrukare. Han sade, att jordbrukarne i detta fall endast såsom Statens gäldenärer skulle bildat fonden, och gäldenärer få sällan bestämma de vilkor, på hvilka de vilja blifva af med sin skuld. Men han glömde, att i detta fall förhållandet är helt annorlunda, ty det lär blifva ganska svårt att kunna förpligta jordbrukaren att kapitalisera grundskatterna; om de vilja göra det, så sker det, emedan de tro sig finna en lisa för den börda, som trycker dem, genom rättigheten att få aflösa densamma. Och det torde därför ganska väl låta försvara sig, att jordbrukarne borde hafva något mera rätt än andra statsmedlemmar till det kapital, som på detta sätt bildats, enär det icke är mera än räntan af detta kapital, som Staten har att fordra af jordbrukaren.

Jag skall ej upptaga tiden med att vidare inlåta mig på vederläggningar af hvad som anmärkts emot Utskottets Betänkande, utan inskränker mig att tillstyrka bifall till den nu föredragna punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då man läser den af Herr Hessle framställda motion, för hvars behandling det Särskilda Utskottet tillsattes, kan man svårligen förstå, huru den kunnat uttänjas till ett så digert Betänkande, som det Utskottet afgifvit. Emellertid har genom Utskottets Utlåtande åtskilliga frågor af stor vikt blifvit framställda, och då de blifvit föremål för öfverläggning, tillåter jag mig att derom yttra några ord.

Utskottet har börjat sitt Betänkande med en ganska förtjenstfull statistiskt-historisk inledning. Mycken möda har derpå blifvit nedlagd, och en hvar måste erkänna, att Utskottet på bästa sätt använt den korta tid det haft, men det är likväl nödvändigt, att, för att rätt förstå Utskottets Betänkande, det läses med största noggrannhet och underkastas en kritik, hvartill jag hvarken haft tillräcklig tid eller nödiga materialier. Att äfven ett och annat ganska viktigt ämne blifvit lemnadt ovidrördt, kan ej gifva anledning till klander eller väcka förundran. Jag vill i detta hänseende blott erinra, att icke ett ord nämnts om de stora utländska lån, som blifvit tagna, och de deraf härflytande ränteliquiderna, som tynga på vår penningställning. Jag tillåter mig vidare att göra några erinringar ur Utskottets Betänkande, hvilket för mig framställt åtskilliga förhållanden något annorlunda, än de uppfattats af en och annan bland de föregående talarne. Utskottet har börjat sin statistiska inledning till Betänkandet med en redogörelse öfver landets befolkningsförhållanden. De statistiska uppgifter, som lemnats härom,

omfatta likväl ej samma tid, somliga gå så långt tillbaka, som vårt nuvarande statsskick, andra till 1830-talet, andra åter äro hemtade blott från de sista åren; denna omständighet försvårar betydligt jemförelsen i dessa frågor, som med hvarandra hafva så nära sammanhang. Än svårare blir den, då på åtskilliga ställen Utskottet begagnat procentberäkning, men på andra åter absoluta siffror. Skall man kunna jemföra dem, måste man först verkställa en reduktion, hvartill ej många torde hafva tid. I fråga om befolkningsförhållanden talar Utskottet äfven om emigrationen, som under åren 1851—1860 minskades från 2,549 personer om året, hvartill den uppgick 1851, till 831, som de utflyttades antal var 1860. Till denna minskning bidrog utan tvifvel de klandrade jernvägsbyggnaderna, som förskaffade ökad arbetsförtjenst för den fattigare delen af befolkningen. Från år 1861 har emigrationen åter ökats och sedan dess stigit betydligt. Denna tillökning i utflytningarne inträffade märkvärdigt nog samtidigt med de nya kommunallagarne och de nya bevillningsgrundernas tillämpning; det är en möjlighet att detta och ej folkökningen varit en orsak till tillvexten i utflytningarne; Utskottet säger dock, att denna emigration icke är af någon betydenhet, utan att en stor del af emigranterne äro sådane, som begifvit sig till Norge och Danmark för att söka arbetsförtjenst; men, om de beskrifningar jag läst om dessa utvandrare äro sanna, hafva vi ej mycket skäl att vara belätne hvarken med hvad vi förlora eller hvad vi få igen. Dernäst i Utskottets Betänkande förekommer uppgifterna om fattigförsörjningen. Uppgifterna derom gå blott tillbaka till 1860, då deremot andra omfatta mycket längre tid. Från 1860—1865 har antalet af dem, som åtnjuta fattigunderstöd, ökats med 14,782 personer, eller 11 procent, under det befolkningen endast ökats med 6 procent. I afseende å brottsligheten innefattar Utskottets statistik uppgifter om angifna brott, men ej om dem, för hvilka personer blifvit sakfällda, hvarför de siffror, Utskottet uppgifvit, äro alltför höga, och framställa landet i en ofördelaktigare ställning än den rätta, Der göres äfven en jemförelse angående antalet af dem, som blifvit häktade eller insatte på fästning förr och nu, men dervid nämner ej Utskottet, hvilken högst betydlig förändring, som skett i lagstiftningen derigenom, att de affliktiva straffen blifvit utbytta mot fängelse. Det är klart, att, efter en dylik förändring, man ej får anse den förökade numerären af fångar såsom ett bevis på ökad brottslighet. Ett annat fel är, att man i de häktades antal inräknat bysättningsfångar, ehuru de icke blifvit insatte i häkte för något brott. I afseende å landets ställning hafva alla möjliga näringar blifvit vidrörda; så omtalas äfven förhållandet med fabriker och manufakturier. De hafva varit i ett ständigt stigande till 1861, då tillverkningsvärdet utgjorde 74,606,857 R:dr. Det sänkte sig sedan, och har under år 1865 hållit sig vid 75,810,635 R:dr. Under den föregående tiden, d. v. s. före 1861, var det i ett beständigt stigande, under de sednare åren har det deremot hållit sig vid samma höjd, och detta, säger Utskottet, härleder sig från minskad konsumtionsförmåga. Hvarifrån kommer då denna? Icke är det minskad konsumtionsförmåga hos fabrikanterne, utan det måste vara hos köparne, hos den stora massan af nationen. Men huru kan det förhålla sig dermed, då befolkningen det oakadt ökats? Orsaken måste sökas på annat håll. Importen upp-

gick under åren 1846—1855 till 482,742,000 R:dr och under åren 1856—1865 till 908,893,000 R:dr, under det exporten från 1846—1855 utgjorde 508,267,000 och således översköt importen med 25½ millioner, men under åren 1856—1865 endast uppgick till 857,249,000 och således understeg importen med 51½ millioner. Detta förhållande kan möjligen bidraga att förklara den minskade konsumtionsförmåga, hvarom Utskottet talat. 1845 utgjorde tullinkomsterna netto 4,408,312 R:dr; de stego sedermera till 1855, då de utgjorde omkring 10 millioner, vid hvilket belopp de hafva bibehållit sig ända till sista året, då de åter sjönko till 9,474,880 R:dr. Hvad som gjorde, att år 1855 tullen steg till så högt belopp, var det Orientaliska kriget. Sverige dref då en betydlig transitohandel, och importen samt exporten stego då till ett belopp, högre än någonsin förut egt rum. Importen bibehöll äfven sedermera samma höjd, och Utskottets uppgifter visa, att från 1856—1860 utgick åter ur landet allt det silfver, som under nästföregående decenniet inbringats af den öfverskjutande exporten. Då dertill kommer, att från denna tid vi vid nästan hvarje riksdag beslutat stora utländska lån, så förklarar det, huru vi kunnat vidmagthålla och betäcka denna ofantliga import, som egt rum. Då numera ej finnes tillgång på lån, synes att importen måste gå tillbaka, men det är ej allenast på utrikes handeln och fabriksindustrien, som dessa förhållanden verkat. Lagfarna köp utgjorde 1857 ett värde af 120,492,064 R:dr, deraf efter utmätning eller konkurs endast blifvit såldt för 1,041,998 R:dr, men 1865 nedgick värdet af försålda fastigheter till 86,380,732 R:dr, eller nära en tredjedel mindre, hvaremot då såldes på utmätning- och konkursauktioner för 7,295,261 R:dr. Året förut, eller 1864, uppgingo de exekutiva försäljningarne till ett värde af 4,245,000 R:dr. De stego således på ett år till nära dubbelt. Detta var året efter det fria räntan proklamerades. Om denna lagstiftningsåtgärd har någon del häri, tillkommer ej mig att bedöma, men nog låter det tänka sig, att en mängd intecknade skulder till följd deraf blifvit uppsagda och de exekutiva försäljningarne sålunda förökats. Det är ej endast på denna punkt berättelsen visar något sjukt. Utsökningsmålen, som 1857 utgjorde ett antal af 78,841, stego 1865 till 171,512, tillväxten utgjorde således mera än 100 procent, och den af Konungens Befallningshafvande ådömda skuldsumma, som 1857 utgjorde 7,203,855 R:dr, uppgick 1865 till 17,568,670 R:dr, eller 10 millioner mera. Konkurserna, som 1857 voro 1,328 till antalet, utgjorde 1865 3,909 stycken. Skillnaden i dessa siffror hänvisar till en och samma tidpunkt — en tidpunkt, då en stor brytning i våra finansiella förhållanden egde rum. Frukterna deraf har den efterföljande tiden visat, och vi äro just nu samlade på detta rum för att sysselsätta oss med botemedlen. Om de, som Utskottet föreslagit, skola blifva verksamma, är en sak, som jag ej tillåter mig att yttra mig om, men jag tror, att, om man jemför dessa data, skall man erhålla ganska slående bevis på, hurudan ställningen är. Utskottet talar äfven om skatteförhållanden, men dervid tror jag dock, att det låtit ett stort misstag komma sig till last. Utskottet säger nemligen på sidan 42, att personliga skyddsafgiften minskats från 1,498,953 R:dr till 625,081 R:dr. Det är sannt, att den är nedsatt till hälften, men Utskottet hade bort komma ihåg, att den skattdragande ej är fri från ut-

görande af andra hälften, utan att den utgår till folkskolorna, så att icke någon minskning i skattebördan häraf uppkommit.

Från denna allmänna granskning af Utskottets Betänkande, anhåller jag att få öfvergå till den föredragna punkten. Det kan visserligen icke nekas, att en sådan åtgärd som grundskatternas aflösning ur många hänseenden vore önsklig, kanske mest derför, att dessa skatter så olika trycka olika landsorter. Det är nemligen bekant, att, under det grundrättan i gamla Sverige utgöres efter förvandling, den deremot i de fordna Danska provinserna utgår efter kronovärdi, hvarigenom den blir vida mindre tryckande. Vidare vet man, att en del jord är derifrån befriad, då annan deremot är betungad dermed. Då egendomen är köpt med dessa onera, tror jag det likväl ej vara orätt att dervid förblifver. Men det torde vara två omständigheter, som göra, att, såsom en talare sagt, dessa skatter mera än andra kännas tryckande. Den ena är, att de genom förvandlingen hafva en benägenhet att ständigt öka sig, och att åtskilliga andra dylika skatter, som ej legat på jorden, hafva försvunnit, t. ex. hammarskatten, m. fl. dylika, då deremot de, som ligga på jorden, hafva bibehållits. Det är således ej en likgiltig sak, om man får aflösa dem och derigenom blifva fri från denna successiva tillökning. Det andra är, att, då brukskostnaderna för jorden blifvit större, blir vinsten äfven så ringa, att jordegaren ej kan anses annat än såsom en Kronans förpaktare. Emellertid vill det synas mig, som om, då denna fråga beror på Kongl. Maj:ts pröfning, det, såsom åtskillige andre talare anført, kan vara ganska öfverflödigt, att i den ifrågasatta skrifvelsen intaga hvad i denna punkt blifvit föreslaget af Utskottet.

Herr Bennich: Det är icke min mening att ingå i någon vidlyftig granskning af Utskottets Betänkande, utan först och främst vill jag förklara Utskottet min varma erkänsla för det utmärkt förtjenstfulla arbete, som Utskottet här lemnat. I detta Betänkande hafva nemligen blifvit utredda en del förhållanden, hvilka, hoppas jag, hafva i många hänseende skingrat en del, icke minst vid början af denna riksdag, rådande villomeningar, hvarjente af de statistiska tabeller, som blifvit förebragta, enligt min tanke otvetydigt framgår, att jordbruket på sednare tider gjort så stora framsteg, att troligtvis högst få derom haft en aning. Det ådagaläggas jemväl, huruledes en stor del af landmannavarorna producerats i jemt stigande skala, och huruledes vårt land från att under århundrade hafva varit ett hufvudsakligen importerande land, börjat blifva exporterande. De af Utskottet lemnade statistiska uppgifter gå till sisthudet års slut. Jag är i tillfälle att lemna några upplysningar för en sednare tid, nemligen ända till April månads slut detta år. Då dessa utan tvifvel äro intressanta för dem, som nitälska för jordbrukets utveckling, tager jag mig friheten att nu meddela dem. Exporten af omalen spanmål från Göteborg, Warberg, Helsingborg, Landskrona, Malmö, Trelleborg och Ystad utgjorde från den 1 Januari till den sista April innevarande år 5,537,881 kubikfot, eller mera än för något af åren 1856 och 1857, under samma tid exporterades 3,930 stycken nötboskap, eller mera än under något af åren från 1856 till 1864, af smör exporterades 1,011 centner, då deremot för hela året 1860 exporterades blott 552 centner. Äfven af ost, — en artikel, i fråga om

hvilken man för kort tid sedan sade, att vårt land ej kunde konkurrera med andra land — har under sagda tid exporten ökat i förhållande till exporten under föregående år, så nemligen, att under sagda tid exporterats 202 centner, då deremot under motsvarande tid år 1866 exporterades ej mer än 75 centner. Jag tror, att dessa förhållanden äro ganska tillfredsställande, och böra ingifva jordbrukets vänner de bästa förhoppningar för framtiden.

Hvad åter angår nu förevarande punkt, instämmer jag på de af Friherre Sprengtporten anförda skäl i det af honom framställda yrkande.

Herr Hasselrot: Jag hade icke ämnat yttra mig i detta ämne emedan jag funnit, att jordbruket uti Utskottets medlemmar funnit varma och kunnige försvarare och jag dessutom såväl uti en, vid riksdagens början, i samma ämne väckt motion, som vid tillsättandet af det Särskilda Utskottet haft tillfälle att uttala mina åsikter i frågan. Men en talare på förmiddagen framkastade mot jordbrukarne beskyllningar, hvilka min rättskänsla icke tillåta lemna obesvarade, då de synas mig obilliga och orättvisa. Han har sagt, att Utskottet icke framlagt de rätta orsakerna till jordbrukets närvarande finansiella betryck, för hvilket, enligt hans förmenande, jordbrukarne hafva att skylla sig sjelfve. Han sade nemligen, att de inlåtit sig i handel och arrende af jord, utan tillräcklig kapitalstyrka; att de verkställt odlingsarbeten, utan beräkning och utan att kunna dem fullfölja, så att de ej lemnat afkastning; att de sjelfve försakat stegringen af arbetslöner samt befördrat och gjort sig skyldige till lyx och yppighet.

Hvad nu den första beskyllningen angår, eller att jordbrukarne utan tillräcklig kapitalstyrka köpt och arrenderat egendomar, så är det en oförneklig sanning att många så förfarit; men de, som så hafva gjort, hafva dels redan skördat frukten af sina gerningar, och hafva måst gå från sina hem, likasom sparven från axet, och de återstående stå på brädden af sitt fall och följa snart efter; men detta bevisar ej, att den allmänna förlägenheten försakats häraf, enär den är allmän, och råder såväl hos den, som köpt, som hos den hvilken ärft sin jord. Utom andra af Utskottet anförda orsaker, synes mig den hufvudsakligaste vara att söka i det förhållande, att under de lyckliga åren i början af 1850-talet, såsom bekant är, i vårt land inströmmade så mycket penningar, att den metalliska kassan i Banken uppgick till den enorma summan af 50 à 60 millioner. Häraf var en naturlig följd, att penningen i värde föll, och att varorna stego och med dem jordegendomen, men med upphörande af orsakerna blef det ock slut med verkningarne. När penningen åter strömmade ut, steg den i värde, och varorna föllo och jordegendomen kom i vanpris. Så uppstod en våldsamt reaktion, hvilken bragte ruin och förstörelse öfver mången, som icke förstätt annat än att nämnda tillstånd skulle fortfara. Denna reaktion måste jordbrukarne likasom alla andra klasser underkasta sig, men kunna visserligen icke sägas hafva varit dertill vållande. Men hafva då icke Statsmagtarna under dessa tider vidtagit åtgärder, hyaröfver jordbrukarne med fog kunna klaga? Jag vill icke uppehålla mig dervid att på sednare tider den så kallade fastighets-lånefonden i Banken blifvit inskränkt,

då

då Utskottet dervid icke gjort någon anmärkning. Men ett faktum är dock att derigenom rörelsekapitalet för jordbrukarne förminskats. Och flera andra af Styrelsen vidtagna åtgärder hafva medfört samma resultat. De särskilda hypoteksföreningarne indrogo förr mycket penningar i vårt land, till amortering af jordbrukarens skulder och till förlag, men man höjde ett rop att de skulle skuldsätta vårt land alltför mycket, och man inskränkte deras verksamhet genom inrättande af allmänna hypoteksbanken, hvilken man omgaf med sådan institutioner att den ej kunde röra sig eller indraga nya lån. Denna åtgärd hade ock önskad följd och hypoteksbanken har icke kunnat anskaffa de penningesummor, som behöfdes, hvilket allt haft ganska menliga följder, hvarpå jag blott skall anföra ett exempel. Götheborgs hypoteksförening hade kort innan hypoteksbanken instiftades, börjat negociera om ett lån å 12 millioner; men sedan hypoteksbanken blifvit inrättad, förbjöds Götheborgs hypoteksförening att indraga denna summa. Följden deraf har blifvit att, ehuru delegare i hypoteksföreningen redan i Maj månad 1863 fått beviljade lån till belopp af 8 millioner, de ännu icke erhållit penningar. Samtidigt härmed förklarade man räntan fri. Hvilka åsigtter man än må hysa i den frågan, huruvida räntan bör vara fri eller ej, lär det väl icke finnas mången, som bestrider, att den tidpunkt, då i vårt land räntan gjordes fri, var en mycket olämplig tidpunkt. Samtidigt med räntans frigörande började öfverallt bildas enskilda banker. Då all utsigt var för handen att man för penningar, insatta i bankerna, skulle erhålla större ränta än för dem, som voro placerade emot inteckningssäkerhet, uppsades de penningar, som jordbrukarne hade, dem till stort men, om ock näringarne deraf skördade gagn. Dessa privatbanker kunna verkligen, man må säga hvad man vill, ej vara till gagn för jordbrukarne, ty dessa kunna icke vara betjente med lån på 3 månaders återbetalningstid. Man kan således svårligen neka, att jordbrukarne haft skäl till klagan öfver en del på senadre tider vidtagna finansiella lagstiftnings-åtgärder; och att man icke förr velat lyssna till deras klagan, har säkerligen kommit sig deraf, att de icke förr än nu haft skickliga målsmän vid Riksdagen, ty Bondeståndet, som skulle bevakat deras rätt, förstod icke jordbrukets eget bästa.

Vidare har samme talare sagt, att jordbrukarne utan beräkning företagit sig odlingsarbeten, som icke gifvit dem vinst. Om ock denna beskyllning har en viss grad af sanning, så kan det väl icke förnekas och hvilket jemväl Utskottet ådagalagt, att just genom de på sednare tider företagna odlingar landet producerat mycket mera spannmål än tillföre, hvarför jag tror, att man med skäl kan tillbakavisa en sådan beskyllning. Den, som för några år sedan reste genom Westergöthland och då fann der stora landtsträckor, som lågo öde och ofruktbara, skall, om han nu åter besöker samma trakter, finna att dessa blifvit förvandlade till fruktbara fält. Med sådana exempel för ögonen tror jag, att den beskyllning, man gjort jordbrukarne, att hafva lättsinnigt börjat odlingar och ej fullbordat dem, är orättvis.

Vidare har samme talare erinrat derom, huruledes arbetslönerna på sednare tider stigit i en ofantligt grad. Han sade, att i hans barndom en inspektor hade i lön 16 R:dr och en piga 10 R:dr. Nog minnes jag

ock dessa tider; men om tjenare icke hade så stor kontant lön, hade de en del andra förmåner, dem de numera icke hafva. För öfrigt lem-nar jag derhän, huruvida dessa tider voro så lyckliga. Då emellertid de vid jernvägsarbetena anställde personer erhö-lo en långt större af-ö-ning än som bestods dem, hvilka arbetade på jorden, måste jordbrukarne, för att erhålla arbetare, höja arbetslönen; men man kan väl ej med något sken af rättvisa säga, att jordbrukarne varit vållande till arbets-lönens stigande.

Beträffande slutligen den jordbrukarne gjorda tillvitelsen, att de skola blifvit luxuriösa och yppiga, så tror jag verkligen, att andra samhällsklasser mera än jordbrukarne måste taga åt sig denna till-vitelse. Att alla vilja lefva lika väl, skolmästaren lika godt som kyrko-herden och notarien såsom presidenten, är tyvärr ett gammalt national-fel; men icke är det väl jordbrukarne, som ensamme eller ens före-trädesvis skattat åt detta lyte.

På en omständighet synes mig dock Utskottet hafva glömt att fästa uppmärksamheten, den nemligen, att husfliten börjat mer och mer att upphöra. Från barndomen minnas vi, att inom nästan alla hus tillver-kades nära på allt, hvad som till beklädnad behöfdes. Nu tillverkas der nästan ingenting. Husmodren uträknar, att nästan allt hvad som behöfves kan köpas för bättre pris, än det kan tillverkas hemma. Olyck-ligt är, att detta nationens hemarbete upphört, derigenom millioner gått förlorade. Detta är en följd af arbetets fördelning. Vårt land har öf-versvämmats med utländska varor, och när massorna börja konsumera, går det löst på millioner. Jag vill ej därför gå tillbaka till det gamla; men öfvergången är svår, om den gått för fort.

Det ena med det andra utvisar emellertid, att det betryck, hvari jordbruket för närvarande befinner sig, har många orsaker. Men uppen-bart synes mig vara, att man, för att upphjelpa en så vigtig näring som jordbruket, bör göra hvad man kan.

Vidkommande slutligen ifrågavarande första punkt i Utskottets Utlåtande, så, då jag ur principiell synpunkt godkänner densamma, får jag yrka, att den måtte bifallas.

Herr Schartau: Då vid början af denna riksdag ifrågavarande motion väcktes, ådrog den sig mycken uppmärksamhet, men man hyste tillika tvifvel derom, att frukterna af densamma kunde blifva rätt stora. Jag befarar, att detta tvifvels rättighet har besannats. Utskottet har lemnat oss ett mycket förtjenstfullt Betänkande; men detta är dock, fruktar jag, allt. De praktiska resultaterna af Utskottets verksamhet äro så godt som inga. Då man emellertid hör från jordbrukarne en oafbruten klagan öfver deras betryckta ställning, är det sorgligt att icke kunna vederlägga detta, utan fasthellre nödgas medgifva sanningen deraf. Men hvad som är än sorgligare är, att nästan alla näringsgrenar befinna sig i lika be-klagligt skick. Handeln, sjöfarten, bergsbruket, fabrikerne, handtver-kerierna — allt befinner sig i en brydsam belägenhet. Deraf slutar jag, att det kanske icke är fullt rättvist, att en särskild klass höjer klagos-tämman öfver alla andras.

Jordbrukarne hafva sökt visa anledningarne till det allmänna be-trycket. Jag skulle kunna lemna ett ytterligare bidrag till dessa anled-

ningar, i det jag skulle vilja påstå, att det är sjelfva tidsandan, som hufvudsakligen vållat och vållar förlägenheten. Denna tidsanda, jag vågar knappt säga det, så vacker den än är genom den frihet och jämlikhet menniskorna emellan, som den infört, har dock ett lyte med sig, nemligen att alla vilja vara lika goda, icke blott i intellektuelt och moraliskt hänseende, utan jemväl i det yttre lifvet. Lefnadsätt, kläder, njutningar, allt skall vara lika för alla. Det går ej an, att den, som är i afseende på de jordiska häfvorna sämre lottad, har mindre anspråk på lifvets förfinade behag och njutningar än den, som i sina tillgångar är berättigad dertill, hvilket gör, att den stora mängden af personer, som icke eger någonting till öfvers, än mindre äro rika (och af sådane består flertalet i alla länder) ändock vilja lefva lika godt som de mest lyckligt lottade och anse nödvändigt att, så vidt någon möjlighet är, skaffa sig alla den rikes yttre fördelar, hvarigenom lån och vigilans framkallas och ett eljest uppkommande välstånd undergräfväs. Om nu mängden depenserar mer än hvad den förtjenar, så är det ett olyckligt förhållande; och jag fruktar, att vi äro i en sådan belägenhet. Men detta fel korrigeras hvarken genom ett Utskotts-betänkande, huru förtjenstfullt det än må vara, eller genom än så sinnrika anföranden. Detta kan endast tiden, den stora läkaren, som under flydda skiften har botat så många andra sår, hjälpa. Med sådana åsichter måste jag naturligtvis, i fråga om botemedlet för det nuvarande betrycket, stanna på förhoppningarnes område. Utskottet har sökt gå längre; men jag kan icke anse, att Utskottet i detta sitt försök varit lyckligt. Hvad Utskottet i första punkten af sitt Utlåtande föreslagit är väl godt, om det kunde sättas i verket. Man har förut erinrat derom, att grundskatterna bestått i flera århundraden, utan att jordbruket syntes deraf komma på obestånd. Jag vill dock ej förneka, att det kunde vara gagneligt, om denna beskattning kunde upphöra; men jag måste förklara, att Utskottets förslag i detta hänseende, i min tanke, ej är ändamålsenligt. Utskottet säger, att grundskatterna skulle aflösas. Huru skulle det gå till? Antingen genom inbetalandet på en gång af aflösningssumman eller genom utfärdande af något slags skuldebref. Men om den sista utvägen begagnas, kan jag icke finna, hvad man med förändringen vinner. Ty om man betalar ränta på ett skuldebref, motsvarande den kapitaliserade skatten, eller erlägger denna in natura, kan väl komma på ett ut; jag tror snarare, att det är för jordbrukaren bekvämligare och bättre att få betala skatt eller ränta in natura, än att först förvandla sina varor i penningar och sedan utbetala dem i form af ränta på ett skuldebref. Att åter på en gång inbetala aflösningssumman, låter sig icke göra, aldraminst under en tid, då jordbruket uppenbarligen icke kan skaffa de nödiga kapitalerna. Om nu aflösningen skulle tillgå på det sätt, att jordinnehafvarne utfärdade skuldebref för de kapitaliserade grundskatterna och derpå betalade ränta, så skulle dessa medel antagligen komma att uppbaras af någon statsinrättning, t. ex. Stats-kontoret eller Riksgälds-kontoret, och detta kunde nog vara bra, men om sedermera det förskrifna grundskattskapitalet blefve af jordegarn till större eller mindre del gäldat, uppkomme derigenom en för Riksdagen disponibel tillgång, som snart blefve frestande att tillgripa, kanske vid första tillfälle då ett behof trängde på; jag undrar

om det icke skulle gå med detta kapital, såsom det under många år, och äfven nu senast, gått med det kapital, som kallas bankovinst. Sedan man sålunda använt sjelfva fonden, hvars afkastning skulle motsvara de afskaffade grundskatterna, hvarifrån skall man då skaffa inkomster till Statens behof? Naturligtvis genom skatters påläggande. Jordbrukarne finge tvifvelsutän sin del deraf, men äfven allt annat folk skulle få en ny dittills okänd börda, som icke uppkommit om grundskatteinkomsten varit qvar. På grund af hvad jag nu anfört kan jag icke bifalla Utskottets förslag i första punkten, utan instämmer i Friherre Sprengtportens yttrande derom.

2:dra punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Såsom Kammaren nyss vid uppläsningen hörde, säger Utskottet i ingressen till denna punkt: »Då riksdagen emellertid tillsatt ett särskildt Utskott, för afgifvande af förslag till försvarsverkets ordnande, har Utskottet ansett sig icke böra på annat sätt nu uttrycka någon bestämd önskan än» etc. Man skulle af dessa ord hafva anledning förmoda, att Utskottet i denna punkt uttalat en önskan; men om man läser vidare, finner man, att Utskottet icke uttryckt någon önskan, utan blott meddelat den underrättelsen, att Utskottet förväntar lindring och rättelse i fråga om indelningsverket. Lyckligt, om Utskottets förväntan går i fullbordan; men hvad vi skola göra i anledning af hvad Utskottet här sagt, vet jag ej. Ej kunna vi afslå det, ty vi kunna väl ej hindra någon att förvänta detsamma som Utskottet. Bifalla vi åter hvad Utskottet sagt, kunna vi i allt fall icke tvinga någon att hysa samma förväntan som Utskottet. Det är således svårt att veta, hvad beslut man här skall fatta. Nyligen sade en talare, att, om Utskottet utförligt motiverat sitt förslag angående indelningsverkets aflösning, skulle, vid det förhållande att den för frågan om grundskatternas kapitalisering nedsatta komité nyligen afgifvit ett digert betänkande, ett dylikt arbete ansetts såsom ett opus operatum. Med lika mycket skäl kan sägas, att, då ett särskildt Utskott tagit om hand frågan om försvarsverkets ordnande, vi, om vi toge någon befattning med hvad Utskottet här yttrat, skulle äfven göra ett dylikt opus operatum, hvartill någon anledning ej förefinnes.

Herr Ekenman: Då ett särskildt Utskott varit tillsatt för afgifvande af förslag till försvarsverkets ordnande, ansåg Utskottet, som icke ville ingripa i detta Utskotts verksamhet, men dock ville uttala den tanke, att den tunga, som i anledning af indelningsverket vidlåder jordbruket, måtte om möjligt lättas, sig icke kunna uttrycka denna sin tanke på annat sätt än som denna punkt innehåller, hvarvid dock bör göras den rättelse, att efter ordet »förväntar» bör insättas orden »för jordbruket», hvilka ord af misstag icke kommit att inflyta. Så fattadt, tror jag, att hvad Utskottet här sagt låter väl försvara sig. Och då jag är öfvertygad, att icke någon vill motsätta sig, att jordbruket får någon lindring i den tunga det har af indelningsverket, hoppas jag äfven att hvad Utskottet här yttrat må varda af Kammaren godkändt.

3:dje och 4:de punkterna.

Om dessa punkter förekom ej någon öfverläggning.

5:te punkten.

Herr Beckman: Denna punkt synes mig i någon mån slipprig, och jag vet ej rätt, hvilken mening ligger deri. Är afsigten med hvad här blifvit föreslaget, att göra intrång på den kristliga sabbathens helgd, så kan jag naturligtvis icke till detsamma lemna mitt bifall. Anser man ått, att enda utvägen, att befordra sparbanksväsandets utveckling på landsbygden, vore den att medgifva, det insättningar i sparbankerna må få ske om söndagar, kan jag icke heller på denna grund instämma med Utskottet, emedan jag anser en lagstiftningsåtgärd ur denna synpunkt öfverflödig. Sparbanksväsendet torde väl kunna utvecklas, utan att något intrång göres på sabbathens egentliga bestämmelse. Om likväl på en eller annan ort det såsom nödfallsutväg finnes oundgängligt att insätta penningar i sparbankerna om söndagen, så försvarar detta sig sjelf såsom nödfall, derest det verkligen är så, och vi behöfva alldeles icke för sådana fall någon ny lagstiftning i ämnet.

Af dessa skäl får jag yrka, att första momentet i denna punkt måtte uteslutas.

Herr Arrhenius: Att sparbanksväsendet är af stor vikt och att det måste anses såsom en Statens angelägenhet, att befordra sparbankers bildande, behöfver väl ej bevisas. Vi hafva sett att hvad man hittills åtgjort för sparbanksväsandets utveckling har varit till stort gagn. Med anledning af hvad den föregående ärade talaren yttrade, får jag erinra derom att, huru mycket vi än må värdera det andliga och religiösa, det dock väl icke kan ifrågasättas, att ju det andliga och religiösa lifvet är till en stor del beroende af människans yttre förhållanden, äfvensom att, då redan under flera år och på flera orter inom vårt land insättningar i sparbankerna fått ske om söndagar, utan att detta klandrats eller beifratts, man har svårt att föreställa sig att hvad Utskottet här föreslagit skulle vara origtigt. Då jag för min del tror, att, om Utskottets ifrågavarande förslag antoges, detta skulle mycket befordra sparbanksväsandets utveckling, hyser jag en liflig önskan, att berörda förslag måtte godkännas. Man kan väl ej påstå, att sabbathen ohelgas derföre, att man före gudstjenstens början insätter penningar i sparbanken. Gudstjensten måtte väl derefter kunna bevisas med lika mycken andakt, som om icke någon insättning kommit i fråga. Här likasom i alla frågor bör man, såsom Thorild säger, fatta sakens sanna betydelse: »*detta är detta*»; och då erfarenheten ådagalagt, att på flera ställen presterskapet af missförstådt nit för religionen och sabbathens helgd arbetat emot insättningarna i sparbankerna om söndagar, och antyd, att ett sådant förfarande skulle vara origtigt, torde det vara väl behöfligt, att dessa åsichter om möjligt rättas. Vi känna och veta alla att för de rena är allting rent. Jag använder dessa ord här i den mening, att den, som besöker Guds hus i afsigt att der uppbygga sig, kan göra detta till lika mycken fromma för sin själ, äfven om han före gudstjensten i sparbanken insatt sina

under veckan hopsamlade medel. Ty då han gör detta, sker det utan tvifvel under tacksamhet mot den allgode gifvaren, som så välsignat hans arbete, så att han af dess frukter kunnat något inbespara.

Det är vår pligt att sörja för oss och de våra. När vi genom arbete och sparsamhet samla hvad för framtiden behöfligt är, så handla vi rätt; och den, som insätter denna sparpenning med tacksamt erkännande af gifvarens godhet, han gör Herranom en behaglig gudstjänst — äfven om han gör denna insättning på en söndags för- eller eftermiddag.

Af dessa skäl och då jag, såsom jag förut sagt, är fullt öfvertygad, att sparbankerna icke komma att anlitas på långt när så flitigt, derest insättningar icke få göras om söndagarne, som om detta blefve tillåtet, får jag anhålla, att hvad Utskottet här yttrat måtte godkännas.

Herr Beckman: I likhet med den förre talaren erkänner jag, att sparbankerna äro nyttiga och välgörande, och jag kan derföre icke annat än instämma med hvad Utskottet i sista delen af den nu föreslagna punkten yttrat; men jag kan ingalunda, deraf att sparbankerna äro nyttiga och utträtta mycket godt, finna det vara nödvändigt eller ens lämpligt, att Regeringen skulle afgifva den förklaring, att lagen icke lägger hinder i vägen för sparpenningars insamlande vid kyrkorna å sön- och helgedagar. Jag vill visserligen medgifva, att det under vissa omständigheter icke är synd att insamla sparpenningar på helgedagar; men en lagförklaring, att ett sådant insamlande under alla omständigheter vore tillåtet på dessa dagar, kunde genom sina följder lätteligen leda till ett fullständigt upphäfvande af skilnaden mellan hvardag och sabbat. Af samma skäl borde man nemligen förklara hvilket annat nyttigt och godt göromål som helst kunna utan hinder af lag förrättas på söndagen; så vida man icke vill förklara *ett* nyttigt göromål oheligare än *ett annat*, hvilket jag för min del icke anser rätt. Nog är det väl t. ex. ett lika kristligt göromål att plöja och beså sin jord, som att insätta penningar i sparbanken; men bör lagstiftningen derföre förklara, att intet laga hinder möter för att plöja på söndagen? Staten kan icke göra detta, så länge den öfver hufvud taget vill att dess lagar skola innehålla stadganden i öfverensstämmelse med Guds bud. Ty Guds ord, som vill att alla lofliga värf skola betraktas såsom goda och af Gud helgade, gör dock en bestämd skilnad mellan sådana, som egna sig för sabbathen, och sådana, som icke i allmänhet göra detta utan tillhöra hvardagslifvet. Må man icke förbise skilnaden emellan att erkänna ett hvardagsgöromål på sabbathen tillåtligt, der nödvändigheten kräfver, och att förklara det intet laga hinder möter för dess verkställande på söndagen. Det sednare är orätt, det förra är rätt. Den siste talaren har sagt, att på somliga ställen insättningar på söndagen fått opåtaladt passera; detta gifver ytterligare skäl åt min öfvertygelse om obehöfligheten af ifrågavarande lagförklaring. Der verkligt nödfall förefinnes, der må det öfverlemnas åt hvars och ens samvete att afgöra hvad han bör göra eller icke göra; men lagen bör icke uppträda med en bestämning, som under alla omständigheter förklarar ostraffligt, hvad som endast under vissa omständigheter kan vara det. Jag har af samme talares yttrande blifvit ytterligare styrkt i min farhåga, att menin-

gen med det af mig klandrade momentet vore, icke blott att undanrödja den verkliga lagens straffbestämningar för det ifrågavarande fallet, utan äfven att tillkännagifva, att sparbanksinsättningar på söndagen icke vore synd, det vill säga icke stridande mot gudomlig lag, för att såmedelst undanrödja den uppfattning af tredje budet, som ligger i vägen för ett allmännare bruk af söndagen till ifrågavarande förrättning. Jag hoppas och tror, att Kammaren icke tilltror sig en lagförklaring i detta syfte. Så visst som det ligger inom Riksdagens befogenhet att för sin del förklara det Statens lagar icke vidare skola lägga hinder i vägen för sparbanksinsättningar på söndagen; så fjerran anser jag det vara från dess befogenhet och kallelse att förklara, tyda, begränsa eller upphäfva det gudomliga budet, eller att förbjuda vare sig prest eller lekman att vidhålla och yrka det sparbanksinsättningar böra ske på hvardagar och icke utan nödfall på söndagen. Jag vill visserligen icke döma hvar och en, som emottager eller gör sparpeningsinsättningar på söndagen; men skall det inträffa, att i allmänhet sparbankskontor upprättades vid kyrkorna, der man före gudstjensten finge göra insättningar, fruktar jag, att söndagen snart skulle förlora sin karakter af helgedag och komma att behandlas såsom en hvardag. För sådana missförhållanden öppnar den ifrågasatta lagförklaringen portarne.

Jag måste derföre motsätta mig första delen af denna punkt, men då jag af hjertat erkänner det välgörande inflytande, sparbanker medföra, anhåller jag, att Herr Grefven och Talmannen behagade framställa proposition på sednare delen af denna punkt, eller den, som börjar med ordet: »hvarjemte», med uteslutande af dess förra del.

Grefve Hamilton, Henning: Om det är olagligt att på Söndagen göra insamlingar af sparpenningar vid kyrkorna, så läser ej Regeringen genom lagförklaring kunna göra det bättre. Är detta åter lagligen tillåtet, så är en sådan lagförklaring obehöflig. Jag anser således första delen af punkten, under hvilket förhållande som helst, vara olämplig. Man skulle dock kunna säga, att en sådan lagförklaring vore önskelig, enär derigenom en väckelse gafs om nyttan och nödvändigheten af sparpenningars insättande, och ur denna synpunkt vill jag medgifva förslagets goda syftning, men utan att dock min mening i hufvudsaken derigenom ändras. Det finnes inom ett härad i Södermanland en sparbank, hvars direktions sätet är vid gästgifvaregården Stensjö. Direktionen sammanträder första onsdagen i hvarje månad. Inom hvarje socken finnes ett ombud för sparbanksdirektionen, hvilket ombud hemma hos sig emottager insättningar; men det är också en gång för alla tillkännagifvet, att sockenombudet hvarje söndag, näst före direktions-sammanträdet, alltid träffas vid kyrkan. De, hvilka hafva insättningar att göra, gå då antingen före eller efter gudstjensten in i sockenstugan, der de till ombudet aflemnar sina sparpenningar; och följande söndag få de sina böcker åter. Jag tviflar på, att någon ansett sabbathen härigenom vanhelgad. Atminstone har presterskapet på den orten ej beklagat sig häröfver; och det har icke gifvit anledning till något oskick. Samma förhållande kunde ega rum öfverallt, der sparbanker finnas, och jag anser derföre, att första delen af punkten icke är af behovet påkallad.

Jag instämmer således med Herr Beckman deruti, att denna del, såsom obehöflig, bör af Kammaren afslås.

Herr Ekenman: Den anmärkning, som blifvit framställd emot nu föredragna punkten af Betänkandet, visar alltför väl, att Utskottet till sitt förslag icke saknat befogenhet. Betänkligheterna, som i åtskilliga församlingar hafva hos presterskapet egt rum, rörande lämpligheten af sparbanksmedels uppsamlande vid kyrkorna, före eller efter gudstjensten, hafva, enligt Utskottets förmenande, haft sitt enda stöd i 7 Kap, 3 § Strafflagen, som stadgar böter såsom påföljd för idkande å sön- eller högtidsdag af handverk eller annat arbete, som uppskof tåla kan. Men oansedt det ifrågasatta bestyret, enligt Utskottets förmenande, icke är hänförligt till hvarken handverk eller annat arbete, har Utskottet likväl ansett en förklaring nödig för undanrödjande af betänkligheterna; och jag bör, i sammanhang härmed, försäkra den ärade talaren, som motsatt sig förslaget, att någon understucken mening emot ordalagen, som uti denna punkt förekomma, icke inom Utskottet blifvit uttalad och att Utskottet således icke inträdt på gebiet, der åtgärden, som föreslagits, kunnat bedömas från synpunkten af »syndig eller icke syndig;» och om denna underlåtenhet kan förevitas Utskottet, så ligger försvaret för detsamma i de väl kända, af presterskapet mera allmänt tolererade bestyren att i kyrkan upptaga kolle kter och offer. Den anvisade utvägen att uppsamla sparbanksmedlen vid kyrkan å söcknedag leder icke till det önskvärda målet, ty få, om ens någon af dem, hvilkas sparpennningar det måste vara synnerligen angeläget att tillvarata, kunna förfoga öfver sin tid på sådant sätt, att särskildt färd till kyrkan kan för sådant ändamål företagas; och jag är derföre fullkomligt förvissad om det resultat, som erfarenheten gifvit vid handen från de socknar, der nitet för sabbathshelgden hindrat sparpennningarnes emottagande å söndagen, att dessa penningar till största delen blifva annorledes använda och den påräknade kapitalbildningen derigenom motverkats.

På dessa skäl och dem, en annan talare före mig mera omständligt anfört, anhåller jag vördsamt, att förslaget måtte bifallas.

Herr Almquist, Erik Victor: Ofantligt många fall gifvas, hvori landets norra provinser skilja sig från de öfriga, och till följd deraf måste i olika delar lagstadganden på olika sätt tillämpas. Hvad sparbanksväsendet beträffar, så har inom Norrbottens län sådana åtgärder blifvit vidtagna, som Utskottet föreslagit. Under en längre tid hade inom ett härad i samma län en sparbank varit inrättad, men insättningarne hade gått långsamt. En person inom hvarje socken hade fått sig uppdraget, att emottaga sparpennningar och sedan aflemna dem till centralkontoret. Detta hade dock icke medfört något synnerligt gagn. För två år sedan fästades min uppmärksamhet på sparbanksväsendet. Jag hylade då och jag hyllar ännu den åsigten, att sparbanksinrättningar äro bland de medel, hvilka kraftigast bidraga till välstånd, för icke blott arbetaren, utan äfven för den besutna allmogen. Jag öfverlade derföre om de åtgärder, hvilka borde vidtagas för att lifva intresset för sparbanksinsättningar; och man kom öfverens derom, att det enda sättet att åstadkomma detta vore, om församlingsborne lemnades tillfälle att på sön-

dagarne vid kyrkan göra sina insättningar. Förhållandet inom detta län är, som vi veta, att flera hafva 3, 4, 8 ja till och med 18 mil till kyrkan. Till följd af dessa oerhörda distanser, kunde man icke begära, att de skulle göra särskilda resor för att insätta sina små sparpenningar; men man hoppades, att de icke skulle underlåta att göra insättningar, om de uppmanades härtill och fingo tillfälle att göra det före eller efter gudstjensten. Det har också någon tid tillämpats, att insättningarna skett på söndagen, och resultatet hafva varit tillfredställande. Det har verkligen underställts Konungens Befallningshafvandes pröfning, om det borde tillåtas att göra sådana insättningar på söndagen, och jag har icke tvekat att lemna bifall härtill. Presterne hafva i allmänhet icke lagt sig häremot, ehuru på ett par ställen fallet varit sådant. Just därför, att presterne och andre personer på ett och annat ställe lägga sig emot sparpenningars aflemnande på söndagen; och vid betraktande af de speciela omständigheter, som ega rum i de norra länen och särskildt i det, der jag har äran vara styresman, anser jag det vara önskligt, om Regeringen förklarade, att lagstiftningen ej lägger något direkt hinder i vägen för sparpenningars insamlande vid kyrkorna å sön- och helgedagar; och jag anhåller därför om bifall till denna punkt.

Herr Beckman: Jag ber om ursäkt, att jag i denna sak ytterligare tager Kammarens tid i anspråk. Jag må först erinra, det jag ingalunda påstått, att icke fall kunna inträffa, då det må anses tillåtligt att jemväl på söndagen göra insättningar af sparpenningar. Jag har tvärtom sagt, att nödvändigheten understundom kunde rättfärdiga detta, helst sparbanksinsättningarna icke utan skäl kunna betraktas såsom en slags välgörenhetsinrättningar. Just i de norra länen är, såsom nästföregående talare nämnt, ett sådant förfarande stundom af behofvet rättfärdigadt. Samme talare har också uttalat den öfvertygelsen, att lagen icke lägger hinder i vägen för begagnandet af denna nödfallsutväg. Men han har tillika anmärkt, att icke få personer tveka att begagna densamma. Detta må gerna erkännas. Men männe en sådan tvekan skall i ringaste mån förminska genom ett stadgande, sådant Utskottet föreslagit. Der tvekan uppstått om riktigheten af att göra insättningar på söndagen, lärer denna sällan hafva framkallats af den verldsliga lagens bud eller förbud, utan af den högsta den gudomliga lagens ord. Jag lemna derhän, om denna tvekan varit beroende på en oriktig uppfattning af budordet: mig synes i alla händelser klart, att den icke kan undanrödjas genom hvilken som helst lagförklaring eller förändring af den borgerliga lagens stadgande, att således den ifrågasatta förklaringen måtte för ett sådant ändamål vara fruktlös. Jag hemställer ock till Eder, Mine Herrar! om, vid det förhållande, att, såsom vi nyss hört, den administrativa myndigheten funnit lagen icke lägga hinder i vägen för sparpenningars insamlande på söndagen å sådana ställen, der nödvändigheten fordrar det, en lagförklaring ur denna synpunkt kan anses vara af behofvet påkallad. För min del tror jag det icke. Och då en lagförklaring, i syfte, att genom uttalandet af en opinion verka påtryckande på enskilde personers samveten, icke kan tillhöra hvarken Riksdagen eller Konungamagten, så måste jag vidhålla, hvad jag förut yttrat, och yrkar fortfarande afslag af punkten i denna del.

6:te punkten.

Om denna punkt förekom ej någon öfverläggning.

7:de punkten.

Herr Wallenberg: Jag har ej begärt ordet under de föregående punkterna, men jag anhåller icke destomindre att nu få yttra några ord med afseende på 5:te punkten, som bland annat innehåller, att, »enligt Utskottets tanke, alla de åtgärder å Regeringsmagtens sida äfven i öfrigt borde vidtagas, som må anses lämpliga till befrämjande i allmänhet af sparbanksväsendets tidsenliga utveckling och ordnande». Visserligen är detta önskvärdt, men jag är öfvertygad, att Regeringen, utan någon påminnelse, vidtager sådana åtgärder, och jag anser derföre, att det är olämpligt intaga detta i en underdånig skrifvelse. Då vi nu tala om sparbankerna, kan jag icke underlåta att nämna en sak: att man på sednare tider söker drifva sparbankerna på höjden, i stället för, såsom det bör vara, på bredden. Man bör, enligt min tanke, undvika att få alltför stora summor insatta på en bok. I somliga sparbanker tillåtes det att hafva 3 till 4,000 R:dr insatta på samma bok. Detta kan icke vara rätt; det ökar sparbankernas ansvarighet, och, om en kris uppkomme, skulle sparbankerna lätt kunna råka i förlägenhet. Sparbankerna göra ovillkorligen den största nyttan, om de uppsamla och göra fruktbarande små besparingar. Vill man hafva statsobligationer spridda i landet, så bör man, då en sparbanksbok vexer alltför mycket, upplysa insättaren om ändamålsenligheten af statsobligationer, och hänvisa honom att inköpa sådana. Med afseende på den nu föredragna 7:de punkten, förekommer det i ingressen: »Bland de olika banksystemerna i fremmande länder intaga de *Skottska bankerna* ett framstående rum. Hvad som företrädesvis karakteriserar dessa banker, är dels den omständighet, att de betrakta sedelutgifningen mera såsom en bisak och hufvudsakligen röra sig med depositioner (redan för 20 år tillbaka uppgående till 30 millioner pund Sterling), på hvilka de långt tidigare än i andra länder (år 1729) började lemna ränta, och hvilka gifvit hela bankrörelsen dess egentliga skaplynne, dels det jemförelsevis ringa antalet (19) af sådana aktiebanker, hvilka genom en mängd afdelningskontor utgrenat sig öfver hela landet, och sålunda å ena sidan betydligt underlättat uppsamlandet af depositioner, å den andra försäkrat dessa banker om en i dylika affärer skicklig och erfaren styrelse». Detta är en teckning af de *Skottska bankerna*. För min del känner jag icke till de *Skottska bankernas* företråde framför de Svenska; men Utskottets ledamöter hafva sannolikt reda härpå, och någon af dem torde derföre lemna oss upplysning i detta hänseende. Sedan vill jag upplysa, hvori de Svenska bankerna stå framför de Skottska. När man kommer till sjelfva klämman, har början af densamma följande lydelse: »att det är i jordbrukets sanna intresse att befordra uppkomsten af jordbruksdepositionsbanker». Hvad är meningen härmed? Jag förstår det verkligen icke, och många, som jag frågat, hafva icke kunnat lemna någon upplysning härom. Hvad sista delen af klämman beträffar, eller att man skulle befordra uppkomsten af »egentliga varubelåningsbanker», så

kan jag icke fatta hvarföre ordet *egentlig* behöfves, ty jag inser icke skilnaden emellan en egentlig och oegentlig varubelåningsbank. Sedan någon af Utskottets ledamöter lemnat erforderliga upplysningar rörande 7:de punkten, skall jag anhålla att ytterligare få säga några ord om densamma.

Friherre von Schwerin: Att de Svenska bankerna skulle ega företräde framför de Skottska, derom har jag icke egt någon kännedom förut, och jag tviflar på, att förhållandet verkligen är sådant. De förstnämnda se både på allmänhetens och sin egen fördel, då deremot de Svenska uteslutande se på sin egen fördel. Då våra enskilda banker icke, såsom de borde göra, sprida tillräckligt antal afdelningskontor i landet, har Utskottet derföre funnit sig befogadt föreslå inrättande af jordbruksdepositionsbanker, det vill med andra ord säga sådana banker, der jorbrukarne kunde deponera sina kapitaler, hvilka åter skulle kunna utlånas till sådane jordbrukare, hvilka deraf voro i behof. Beträffande slutligen varubelåningsbankerna, så har Utskottet tänkt sig, att dessa, hvilka uteslutande skulle vara afsedda att lemna jordbrukarne lån emot hypothek af jordbruksalster, i icke ringa mån borde kunna bidraga, att, utan allt för stora svårigheter, förskaffa jordbrukarne erforderligt förlagskapital.

Herr Wallenberg: Jag kan just icke säga, att jag genom den siste talarens yttrande vunnit någon upplysning om de Skottska bankernas företräde framför de Svenska. Då våra enskilda banker spridit afdelningskontor till ett antal af 70 inom landet, så tror jag icke, att man med skäl kan förebrå dem, att i detta hänseende hafva underlåtit något. Påståendet, att våra enskilda banker uteslutande skulle se på egen fördel, förtjenar knappt att besvaras, ty det är väl temligen klart, att, då bankens och låntagarens intressen äro med hvarandra förenade, hvarje bank måste se äfven på låntagarens fördel. Hvad beträffar varubelåningsbanker, så vill jag visserligen icke förneka, att sådana kunna åstadkomma mycket gagn, men då, såsom vi veta, banker redan finnas, hvilka belånat spannmål, brännvin och jern, och då varubelåningsbanker, hvilka icke skulle drifva annan rörelse än lån emot hypothek af varor, ovilkorligen skulle antingen medföra förlust för sjelfva bankerna eller blifva betungande för låntagarne, tror jag icke, att inrättandet af sådana banker är behöfligt eller vore fördelaktigt. Medan vi äro inne på detta ämne, kan jag icke underlåta att nämna ett företräde, våra banker ega framför de Skottska. I Skottland verkställa bankerna ingen inkassering utan ersättning; våra banker åter ombesörja, till följd af ömsesidiga öfverenskommelser, inkasseringar kostnadsfritt. Jag skulle kunna upp-repa många andra företräden, men jag anser det icke erforderligt, ty hvar och en, som opartiskt vill bedöma våra banker, måste erkänna, att de icke i något afseende stå efter de Skottska. Det är verkligen icke så illa stäldt med våra banker, som många vilja framhålla. Nu för tiden vill man påstå, att enskilda bankerna äro orsaken till den nu rådande penningeförlägenheten; för icke länge sedan framhöll man en origtig tullagstiftning såsom skäl härtill. Jag ser icke hvad man här-näst skall komma fram med. Jag yrkar afslag å ifrågavarande punkt.

Herr Ekenman: Då jag under diskussionen om sättet att föredraga detta Betänkande tagit mig friheten begära, att 6:te, 7:de, 8:de och 14:de punkterna af detsamma skulle läggas till handlingarne, så har det skett derföre, att jag hoppats derigenom skulle kunna förekommas en diskussion, som svårligen kunde leda till beslut, enär de i dessa punkter framställda förslagen ligga inom den enskilda företagsamhetens område och icke böra afses till föremål för Riksdagens omtanke. Jag har således icke för afsigt att bemöta hvad som under diskussionen om ifrågavarande punkt blifvit emot densamma anfördt, hvilket måhända är lämpligare på ett annat rum, utan förnyar min vördsamma anhållan, att Betänkandet i denna del måtte läggas till handlingarne. Men, för att icke åter besvära Kammaren med yttrande rörande banklagstiftningen, utbeder jag mig, då jag nu har ordet, att få gemmäla hvad under förmiddagens sammanträde af Herr Wallenberg blifvit anmärkt emot Utskottets uppgift, att enskilda bankerna, under första tiden af sin verksamhet, varit för jordbrukarne mera gagneliga, än under en sednare tidsperiod. Denna uppgift har den ärade talaren funnit destomera oväntad, som ett alldeles motsatt omdöme skall hafva blifvit lemnadt af en person, hvars auktoritet i detta hänseende bör erkännas. För min del vill jag antaga, att omdömet om enskilda bankernas verksamhet måste utfalla olika, allt efter den synpunkt, ifrån hvilken åskådningssättet eger rum. Under sin första verksamhetsperiod lemnade enskilda bankerna förlag åt jordbruket på vilkor, som för detsamma var möjligt att kunna underkasta sig. Förlaget bestod oftast i lån med omsättningsrätt, efter det föredöme, Riksbanken lemnade. Sedermera har, för så vidt jag vet, denna utlåningsrörelse till största delen upphört, såsom undanträngd af diskontering af vaxlar eller löpande förskrifningar; och att ett förlag af sådan beskaffenhet endast undantagsvis kan för jordbrukaren vara gagneligt, behöfver jag icke här ådagalägga. Det ligger ock i sakens natur, att härigenom gynnas företrädesvis konsumtionen, hvaremot produktionen blifvit alltmera vantottad på tillfällen att kunna erhålla det förlag, hvaraf behovet är lika oafvisligt, från hvilken näringsgren produktionen åstadkommes. Ty det kan väl ej förnekas, att, om äfven enskilda bankerna i viss mån kunna sägas hafva blifvit under sednare åren mera bankmessigt administrerade, till gagn för näringar, hvilkas förlag hastigare återkommer, de likväl gjort sig skyldiga till befordrande af det allmänna onda, som ligger i belåning af ackomodationspapper. Den utveckling, borgenssystemet derigenom erhållit, har i hög grad varit förderlig, men lär svårligen genom lagstiftningen kunna förekommas. Hos oss såväl som i andra länder, måste derföre detta onda hämmas genom den uppmärksamhet, bankstyrelserna lemna åt beskaffenheten af de säkerheter, som erbjudas. Jag känner icke, att ett stadgande af denna beskaffenhet ingår i instruktionen för våra enskilda banker, men väl vet jag, att för Franska banken — den otvifvelaktigt mest rationellt administrerade — stiftelseurkunden uttryckligen bestämmer, att ackomodationspapper, »som i samråd tillverkas af undertecknarne», utan verkligt värde icke få under någon förevändning af banken emottagas. Slutligen bör jag erinra derom, att Utskottet icke förbisett gagnet för jordbrukaren af kreditivräkning hos enskilda bankerna, men den stora massan af jordegare —

de mindre hemmansinnehafvarne åtnjuta ingen fördel häraf, ty för dem är så beskaffad räkning åtminstone icke ännu användbar.

Herr Stjernblad: Jag hade tänkt att slippa besvära Herrarne i denna sak, men jag har så ofta hört upprepas, att enskilda bankerna beröfvat jordbrukarne kapitaler, att jag fruktat, att detta, derest det icke blef emotsagdt, slutligen skulle kunna komma att betraktas såsom en trosartikel. Jag vill då fråga: hvilka penningar hafva enskilda bankerna beröfvat jordbruket? Enskilda bankerna bedrifva sin rörelse dels med grundfondskapitalet och dels med medel, insatta på upp- och afskrifningsräkning samt på deposition. Bankernas sammanlagda grundfond utgör 40 millioner Riksdaler, och, om jag går så långt, att jag antager, det samtliga bankerna äro bildade i enlighet med föreskrifterna i nya banklagen, skall hela beloppet kontant inbetalas, men minst 60 och högst 75 procent skall förvandlas i grundfondshypotheker, hvaraf en tredjedel skall vara obligationer och två tredjedelar kunna få utgöras af in-teckningar. Låtom oss antaga, att halfva beloppet, eller 20 millioner, vore kontant inbetaldt. Då skulle följaktligen in-teckningarne utgöra 20 millioner och obligationerna 10 millioner samt återstående 10 millionerna kontanta medel. De 20 millionerna kunna således icke vara beröfvade jordbruket, ty de äro ju in-tecknade i jorden. Det skulle derföre endast vara det kontanta tillskottet, eller 20 millioner, hvaraf dock 10 millioner användts till uppköp af obligationer, hufvudsakligast grundade på säkerhet i jordegendom. Men se vi nu på bankernas ställning vid sista kvartalet, så finna vi, att kreditiver blifvit beviljade till ett belopp af 36 millioner, deraf 20 millioner lyftats — kvartalet nästföret hade lyftats 23 millioner —; och då de, hvilka begagna sig af kreditiver till största delen äro jordbrukare, hafva således dessa 20 millioner till en betydlig del kommit jordbruket tillhanda. Se vi vidare på det belopp, som blifvit på upp- och afskrifningsräkning insatt — det är icke jordbrukaren, utan den stora allmänheten, som på sådan räkning insätter sin dagliga och behöfliga kassa — så utgör detta 7,800,000 R:dr. På depositionsräkning hafva blifvit insatta 24 millioner. Jag ber Herrarne taga i betraktande, att dessa penningar ingalunda äro fasta; det är sällsynt, att man tvänne år å rad får se samma deponenter. Dessa penningar äro sådana, som insamlas för vissa ändamål. När man, genom förnyade insättningar, erhållit det belopp, man önskar, så köpas vanligen obligationer, eller också löser man sig till in-teckningar. Men om vi äfven förutsatte, att förhållandet icke vore sådant, utan att 20 millioner, som kunnat komma jordbruket till godo, blifvit nedlagda i bankernas rörelse, så komma dessa penningar dock genom bankerna åter till jordbruket. Vi finna nemligen, att lån, emot pant i fast egendom, utgöra 6 millioner samt lån emot annan pant, 10 millioner. De förra äro fasta lån. Af de sednare stå åtskilliga på omsättning och, för återstående delen, bevilja bankerna omsättning, derest de kunna. Detta är visserligen ej bankmessigt, men man gör det för att hjälpa låntagare, och de banker, hvilka hafva stora reservfonder och hvilkas grundfonder äro stora, äro dertill berättigade. Jag tror således, att den fruktan, man hyser, det enskilda bankerna beröfvat jordbruket kapital, är alldeles ogrundad. Hvad den ifrågavarande punkten beträffar, så har en föregående talare tillräckligt

framhållit skälen, som tala för afslag å densamma; och, i det jag fullkomligt instämmer med hvad samme talare härutinnan yttrat, ber jag endast få tillägga, att den största af de enskilda bankerna i min ort inrättat, till och med på ganska små platser, afdelningskontor, till ett antal af tolf; samt att detta skett, ingalunda ensamt för bankens egen vinst, utan för rörelsens underlättande.

Herr Wallenberg: En talare har sagt, att han skulle gemmäla min under förmiddagen framställda anmärkning emot Utskottets uppgift, att enskilda bankerna under första tiden af sin verksamhet varit för jordbrukarne mera gagneliga än under en sednare tidsperiod; men han svarade icke annat derpå än att räntan förr varit billigare. Ja, det är mycket riktigt, men se vi på anledningen härtill. så finna vi den vara, att efterfrågan på penningar då var ringa; man hade mycket svårt då att placera kapitaler. När man på den tiden hade en inteckning inom halfva taxeringsvärdet, så var det alldeles som ett kassapapper. Just derföre, att efterfrågan på ledigt kapital då var ganska liten, måste räntan naturligtvis vara låg. Nu är förhållandet helt annat; både jordbrukets och andra näringar befinna sig i penningeförlägenhet, och efterfrågan på penningar är till följd deraf ganska stor. Man har här uttryckt, att bankerna skulle taga feta kapitaler på depositioner, och att dessa beröfvas jordbruket. Jag vet verkligen icke huru man kan komma fram med ett dylikt påstående; man tror således icke på kapitalbildning. För min del är jag öfvertygad, att för hvarje år bildas nytt kapital inom landet; och, under det detta tillvexer, står det i bankerna. Jag vill särskildt nämna, att i Stockholms enskilda bank, under loppet af tio år, 55,000 depositioner blifvit gjorda, och ingen deposition har varit under 100 R:dr, de flesta deröfver. Går man igenom denna banks depositions-bok, så skall man finna, att största delen af de personer, hvilka gjort depositioner, befinna sig i ganska måttliga omständigheter och visserligen skulle ingen af dem tänkt på så konstlade papper, att förvandla sina penningar uti, som inteckningar. De hafva sina penningar inestående i banken, tills de ega så mycket, att de kunna köpa ett hus eller en egendom; men under sjelfva hopsamlingstiden förvaltas de på sådant sätt, att kapitalet ständigt vexer. Det var eget se att, då kvinnan blef myndig, en stor mängd qvinnor infunno sig på banken och gjorde depositioner. Smärre föreningar finnas, hvilka tidtals hafva mindre utbetalningar, och äfven de anförtro sina små summor åt banken, ty de skulle icke hafva något gagn af fasta placeringar genom inteckningar, uppsägningsbara efter 6, 9 eller 12 månader. Dessa penningar, hvilka blifvit på deposition insatta, utlånas till största delen åt jordbrukare; och, långt ifrån att depositionernas ökande borde gifva anledning till missnöje, borde man tvärtom vara glad deröfver, ty i samma mån depositionerna ökas, kunna bankerna lemna ändamålsenligare lån. De korta lånen äro ej alltid så korta som de synas på papperet; mycket ofta beviljas omsättningar. Att man icke under tider, som de nuvarande, då påkänningarne äro allmänna och osäkerheten stor, tycker om att utlåna penningar på långa tider bör väl icke någon finna förunderligt. Jag tror att man icke kan klandra enskilda bankerna för något annat än att de sträcka sig för långt. Beträffande den ifrågavarande punkten, så

har jag ej hört, att någon yrkat bifall till densamma och jag tror ej att något annat kan göras vid den än lägga den till handlingarne.

Friherre von Schwerin: Trots hvad här blifvit anfördt, tror jag likväl det påståendet vara befogadt, att enskilda bankerna förvandlat jordbrukarnes fasta skuld till sväfvande. Förr funnos inga medlare emellan långifvare och låntagare, och långifvarne kunde då ej koaliserar sig. *Nu* äro bankerna sådana medlare, men härigenom har ingalunda den lånbehöfvande vunnit någon lättnad, att erhålla peuningar; *nu* kunna bankerna, som till antalet äro 23, koaliserar sig emot den stora allmänheten och bestämma villkoren i alla hänseenden. Det är också numera ganska svårt att placera inteckningar. Man har sagt, att korta lån ofta icke äro korta, ty, fastän det icke syntes på papperet, medgäfves likväl rättigheten till omsättning ganska ofta. Visserligen finnas banker, hvilka i detta hänseendet äro liberala; men det är likväl aldrig någon säkerhet. Understundom beviljas, men en annan gång förnekas omsättning. Denna är dessutom förenad med icke obetydliga kostnader; dels kurtage till bankerna och dels arvode till kommissionär för hvarje förnyad omsättning. Jag erkänner, att den störste af enskilda bankerna i min landsort på sednare tider sökt närma sig de Skottska bankerna i flera hänseenden; men detta har föranledts just af försök, som inom orten blifvit gjorda att bilda jordbruks-depositionsbanker.

8:de punkten.

Om denna punkt förekom ej någon öfverläggning.

9:de punkten.

Herr Wallenberg: I första momentet af denna punkt förekommer: »att en förändrad lagstiftning i afseende å de enskilda bankerna måtte vidtagas, hvilande hufvudsakligen på grunderna af en större frihet; så att rättigheten för enskild banks öppnande icke vore underkastad annat vilkor än att dess reglemente finnes öfverensstämmande med den för dylika banker gällande lag». Utskottet nämner icke hvem som borde efterse, att reglementet vore öfverensstämmande med lagen. Skulle det vara allmänna åklagaren? Man önskar större frihet. Är då den, som redan finnes, icke tillräcklig? För min del vet jag ej något bankbolag, som blifvit vägradt oktroy. Jag tror, att det icke vore lämpligt att göra banklagstiftningen friare än den är, ty i och med detsamma skulle mera löslighet införas, och detta vore allt annat än önskvärdt. Jag är mycket belåten, att Utskottet icke kunnat finna något annat att anmärka emot vår nuvarande banklagstiftning, än att den icke är tillräckligt fri. I 2:dra mom. föreslår Utskottet, att enskilda bankerna skulle, i likhet med Riksbanken, inlösa sina sedlar med klingande mynt. Ja det går nog för sig, men då måste man först borttaga 72 § Regeringsformen, som gör Riksbankens sedlar till ett obligatoriskt betalningsmedel. Detta stadgande är ett grundlagsstadgande; och det är väl icke lämpligt att först framställa önsknningar och sedan, till följd deraf, vidtaga grundlagsförändringar. Vill man hafva silfver i rörelsen, så bör man i alla fall

börja med att taga bort de mindre sedlarne, Riksbankens papperssetter. Hvad slutligen Tredje momentet beträffar, så får jag erkänna, att jag icke rätt kan fatta meningen med detsamma. Jag tror att, om man bort framställa någon önskan, med afseende på offentlig bankkontroll, så hade man skolat begära, att Riksbankens rapporter gjordes lika med enskilda bankernas, men ej tvärtom, ty enskilda bankerna afgifva icke blott lika beskaffade rapporter med Riksbanken, utan dessutom bokslutsrapport till Kongl. Maj:t. Jag kan icke se, att 9:de punkten innehåller något, som kan förbättra den nuvarande banklagstiftningen, och denna punkt torde derföre också böra läggas till handlingarne.

Friherre von Schwerin: I afseende på första momentet af denna punkt, så har Utskottet derigenom velat påpeka, att auktoriteterna hädanefter icke såsom hittills borde ega rättighet att pröfva, huruvida en bank vore för orten nyttig eller ej; den borde endast tillse, att Bankens reglemente vore upprättadt i enlighet med gällande banklag. Beträffande andra momentet, så vill jag visserligen medgifva, att 72 § af Regeringsformen bör ändras, innan man kan föreskrifva, att enskilda bankerna skola med klingande mynt inlösa sin sedlar; och i Utskottets förslag hade derföre tionde punkten bort sättas före denna; men jag kan icke finna annat än, att det vore särdeles önskvärdt, om enskilda bankerna, i likhet med Riksbanken, voro förpligtade med guld eller silfver inlösa sina sedlar, ty då dessa metaller äro värdeåtergående inom hela den civiliserade världen, kan det väl ej vara lämpligt, att vi hafva sedlar, till ett belopp af 60 millioner, ute i den allmänna rörelsen. Vidare tror jag, att härigenom mera silfver skulle förblifva inom landet och icke så mycket strömma till utlandet. Att det måste ligga någon sanning deruti, att sedlarne fördrifver silfret kunna vi se på 47:de sidan af detta Betänkande. Vi finna häraf, att ända sedan år 1847 Bankens metalliska kassa varit i ständigt sjunkande, med undantag af åren 1854 och 1855; men denna oerhörda höjd var lika mycket förorsakad af den fördelagtiga konjunkturen, som af den lätthet utländska krediten erbjöd. Sedermera efter 1856, således just i jembredd med privatbanksväsendets större utveckling, har silfret varit i jemt nedgående, och, detta så mycket anmärkningsvärdare som just under denna tid de flesta utländska lån blifvit indragna. Det lider dessutom icke något tvifvel, att Riksbankens säkerhet härigenom skulle blifva större än nu. Af dessa skäl tror jag Utskottet varit befogadt framställa den önskan, som i andra momentet återfinnes.

Herr Stjernblad: Beträffande första momentet af denna punkt, så anser jag, att detsamma verkligen är mindre behöfligt. Vi hafva nemligen ända sedan den nya banklagen stiftades, ej sett att något enda bankbolag, som anmält sig, blifvit vägradt oktroy. Jag delar fullkomligt Utskottets åsigt om de Skottska bankernas förträfflighet och nyttan deraf, att bankerna hafva många filialkontor, men åtskilliga af våra enskilda banker hafva redan i detta afseende börjat att gå i de Skottska bankernas fotspår och öppnat flera filialkontor, så att enligt min öfvertygelse någon förändring i vårt bankväsende i denna del ej kan

anses

anses af behovet påkallad. Hvad angår den i andra momentet föreslagna skyldigheten för de enskilda bankerna att inlösa sina sedlar med silfver, så tror jag att icke något hinder för genomförande af en sådan förändring borde möta, åtminstone ej från de enskilda bankernas sida. Jag tror, att en sådan åtgärd tvärtom skulle blifva för dem ganska behaglig, på samma gång som den ovillkorligen skulle skänka stadga åt hela vårt penningssystem. Ty att, såsom nu är fallet, utbyta privatbankernas sedlar mot Riksbankens, är dock på det hela taget blott att utbyta ett löfte mot ett löfte. En annan stor fördel af en sådan åtgärd vore den, att hela landets handel blefve emanciperad från några få börser, och att följaktligen kurserna blefve både jemnare och lägre. Det är ganska klart, att en köpman för närvarande måste, då han har att göra en likvid på en fremmande handelsplats, sända sina penningar till någon af dessa börser, för att der utbyta dem mot en vaxel; funnes åter det nu föreslagna stadgandet, så behöfde han blott gå till närmaste bank och der begära en vaxel på visst belopp mark banko eller pund sterling, och banken kunde då i betalning för densamma ej begära mera än pari plus transportkostnaden af det mot vaxelns belopp svarande silfver. Jag har således intet att anmärka mot detta andra moment, annat än att såsom premiss till detsamma måste antagas, att 72 § Regeringsformen blir förändrad. Hvad slutligen tredje momentet angår, så är det klart, att de deri föreslagna bestämmelser äro af lika stor vikt för både allmänheten och bankerna. Det ligger nemligen i bankernas intresse att visa, det deras ställning är sådan, att den förtjenar förtroende, och allmänheten, som hos bankerna insätter sina penningar, eger välgrundade anspråk att känna i hvad mån den bör åt desamma skänka sitt förtroende. Sådana rapporter, som här omförmålas, afgifvas visserligen redan af åtskilliga banker, men ej af alla. Ehuru jag således ej ogillar denna punkt, tror jag dock att den bör läggas till handlingarne; de åtgärder, som äro deri föreslagna, ernås, efter min öfvertygelse, bättre och lättare, om frågan derom blir framställd i motionsväg och ej såsom nu i form af en Riksdagens skrifvelse.

Herr Nordström: Ehuru någon snart verkande och omedelbar fördel *särskildt* för jordbruket icke skulle beredas genom de förslag, som under denna och 10:de punkten framställas angående skyldighet för de enskilda bankerna att vid anfordran inlösa sina sedlar med silfvermynt, i stället för, såsom nu, med Riksbankens sedlar, bör jag likväl erkänna, att dessa punkter i Betänkandet innehålla verkliga och positiva förslag, samt att verkningarne af en sådan lagförändring obestriddligen skulle blifva högst fördelaktiga för hela näringslivet i allmänhet och således äfven för jordbruket i förening med alla öfriga näringsgrenar. Då för någon tid tillbaka frågan om de enskilda bankernas organisation och de på förändringar deri syftande förslag i denna Kammare var under behandling, hade jag redan då, äfven för min del, tillfälle att utförligare framlägga skälen för min öfvertygelse, att skyldigheten för sedelutgifvande enskilda banker till silfverutvexling mot sina till inlösen föredetta sedlar vore en väsendtlig, så väl på sjeifva banksedelns begrepp

grundad, rationel förbättring, som ock ur den synpunkten af största vikt, att derigenom för egendomsvärdena i allmänhet och särskildt för cirkulationen verklig stadga och säkerhet i vida högre grad än nu skulle grundläggas, och de nu af skiftningarne i förtroendet till sedlarnes värde föranledda vaxlingar i varuprisen äfven förekommas; och kan jag nu ej annat än äfven med min röst understödja förevarande punkter i sagda delar, såsom ett förslag, hvilket förtjenar att allvarligen tagas under pröfning och ändamålsenlig lösning, ehuru heldre sjelfständigt och för sig, utan inblandning med andra ämnen.

En under diskussionen af en i bankfrågor väl hemmastadd man gjord anmärkning i detta hänseende, eller den, att 72 § Regeringsformen skulle utgöra ett väsendtligt hinder för genomförande af ifrågasatta reform, tror jag ej att ens han i sjelfva verket ville på allvar vidhålla. Grundlagen kan ändras, äfven den, efter tidsomständigheternas och samhällsbehovens kraf, och att så skett tillföre, det veta vi alla; hvarför skulle då ej 72 § kunna undergå erforderlig ändring, helst hvad den stadgar om Riksbankssedlarnes tvångskurs har sitt motiv i förhållanden, som längesedan upphört att ega någon egentlig betydelse? Härtill kommer ock, att den tid denna tvångskurs i 72 § fastställdes (— tillägget: »så länge de med silfver mlösas» är af ett nyare datum —) fråga ännu ej uppstått om att äfven andra banker, än Riksbanken, kunde få bildas och utveckla verksamhet. Det är först sedan år 1824, som denna rättighet för enskilda banker medgifvits: men man förbisåg då och förbiser ännu i dag, hvilka stora och väsendtliga fördelar man för konsolideringen af den s. k. realisationen hade haft att förvänta, derest äfven sedelutgifvande enskilda banker blifvit förbundna att med silfver inlösa sina sedlar. Denna grundsats tvingar sig emellertid fram till erkännande och förverkligande, och ju förr det sker, desto bättre. Den nu med en viss våda förenade disproportionen emellan den metalliska kassan i Riksbanken och hela den i cirkulation varande sedelmassan af olika ursprung skulle derigenom upphävas, och de enskilda bankernas sedlar förvandlas till ett medel för bankrörelsen, i stället för att nu ofta göras till föremål för vinstspekulation.

Vidkommande tredje momentet i den 9:de punkten, torde väl ingen deremot hafva något att invända. De enskilda bankerna skulle främst vinna på så stor offentlighet som möjligt.

För min del tillstyrker jag godkännande af dessa punkter.

Herr Wallenberg: Den värde talaren, som nyss uppträdde mot mig, till försvar för Utskottets Betänkande, lemnade dock fortfarande osagdt, hvilken myndighet det tillkommer att hålla hand öfver bankerna, derest de frigjordes på det sätt, som Utskottet föreslagit, samt förklarade, att det ej tillkom Utskottet, att besvara denna fråga. Jag tror dock, att, om Riksdagen skall föreslå en ändring, så skall den också säga, hurudan denna ändring skall blifva, så att frågan derom ej lemnas helt och hållet öppen. Under sitt tal fällde han åtskilliga yttranden om huru den föreslagna förändringen skulle komma att verka på Riksbankens silfverkassa. Allt hvad han härutinnan yttrade har jag visserligen hört många gånger förut; men jag kan ändock ej inse, att de enskilda bankernas sedlar skola kunna trycka på Riksbankens silfver.

Förhållandet är nemligen alldeles motsatt. Bankens silfver behöfves endast för affärerna med utlandet och har således ej något med de inländska enskilda bankerna gemensamt. När nu det behöfves silfver för den utländska rörelsen och silfver uttages ur Riksbanken, så gå samtidigt Riksbankens sedlar in i Banken och de enskilda bankerna måste då likaledes draga in sina sedlar. Det är således raka motsatsen mot hvad man föreställer sig. Jag hör ej till de der klyftiga bankmenniskorna, jag tycker att allt det der är så klart, som att två gånger två är fyra.

Hvad beträffar de enskilda bankernas skyldighet att inlösa sina sedlar med silfver, så har jag visst icke motsatt mig ett stadgande i sådant syfte, men jag har sagt, att dess genomförande berodde på borttagande af 72 § Regeringsformen. Tages den bort och det följaktligen blir stadgadt, att jag ej mera behöfver i liqvider nöja mig med Riksbankens sedlar, utan har rätt att fordra att få silfver, så måste naturligtvis de enskilda bankerna också vara beredda på att inlösa sina sedlar med silfver; ty om banken vexlar in en sedel, så är ju det en liqvid lika så väl som någon annan. Men om detta mål skall vinnas, så behöfves dertill blott en grundlagsförändring; och en Riksdagens skrifvelse härom till Kongl. Maj:t i det syfte, som Utskottet här föreslagit, måste anses fullkomligt öfverflödig.

10:de punkten.

Herr Schartau: Det må visserligen vara till sin grundsats rätt, att det Svenska folket ej är förbundet att såsom mynt mottaga annat än det, som har klang; men det går dock ej an att — jag vågar säga — lättsinnigt behandla den paragraf i grundlagen, som gör Riksbankens sedlar till tvångsmynt. Om Utskottets nu upplästa förslag skulle föranleda först en skrifvelse till Kongl. Maj:t och denna skrifvelse sedermera ett förslag af Kongl. Maj:t till Riksdagen om en grundlagsförändring samt denna vunne bifall, så blefve slutligen följden deraf den, att den sedelmassa, som för närvarande finnes utelöpande utöfver beloppet af den metalliska valutan, skulle behöfva med verkligt mynt ersättas. Men hvarifrån skulle detta verkliga mynt tagas? Inom landet hafva vi ej silfver dertill. Vi kunna således, så vidt jag kan finna, ej få det på annat sätt än genom att låna. Och då hemställer jag, huruvida det kan anses klokt att låna upp silfver i utlandet och betala ränta derpå för att blott hafva det nöjet att här hemma se och nöta på det samma. Jag kan för min del ej annat än afstyrka Utskottets förslag.

Friherre von Schwerin: Då den siste värde talaren ej anförde något mot sjelfva den princip, som blifvit i förevarande punkt uttalad, att nemligen 72 § Regeringsformen borde upphävas, så vill ej heller jag uppehålla mig vid densamma. Jag vill endast bemöta hans påstående, att genom borttagande af nämnda paragraf skulle det blifva en nödvändighet att upplåna silfver i utlandet. För min del inser jag icke nödvändigheten häraf. Hela följden af den här föreslagna åtgärden blefve den, att våra sedlar skulle öfvergå från att vara lagligt betalningsmedel till hvad de böra vara, nemligen creditsedlar, och att de i

liqvider ej skulle blifva mottagna för mera än till sitt verkliga värde. En sådan förändring kan väl ej vara annat än på det högsta önskvärd.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag kan för min del ej finna det ändamålsenliga uti att Riksdagen till Kongl. Maj:t ingår med en begäran om en sådan ändring i grundlagarne, som den här föreslagna. Riksdagen eger ju sjelf ensam beslutande rätt öfver Banken, hvilken också är ställd under Riksdagens garanti. Jag tror då att ett förslag till förändring i densammans organisation lämpligare bör komma från Herrarne i Banko-Utskottet än från Kongl. Maj:t, och jag anser fördenskull att denna punkt bör läggas till handlingarne.

Herr Nordström: Emot hvad jag uti mitt första anförande yttrade om skyldighet för de enskilda bankerna att invexla sina sedlar med silfver, har en talare efter mig anmärkt och frågat, hvarifrån det silfver skulle tagas, som komne att erfordras, om nämnda silfverutvexling föreskrefves och de nu cirkulerande sedlarnes belopp sålunda minskades.

Jag svarar derpå: från samma källa, derifrån all annan vara hemtas, när den ovilkorligen behöfves, det vill säga, den köpes eller tillbytes, med handelns tillhjälp, i fall af behof, medelst alstren af landets produktion af alla slag. Myntade penningar äro ju enligt sin idé och bestämmelse ej annat än ett visst specifikt slag af värden, användbara för att inlösa hvilka slags omedelbart förbrukbara varuvärden, man helst åstundar, och således verkliga representanter af rikedomens rätta kärna, eller varuvärdena, då deremot banksedlar endast äro anvisningar på mynt, som upplösa sig i tomma fiktioner, der mynt saknas. Är allt så ordnad, att varuproduktion är god och i ständig utveckling i förhållande till behofvet, uteblifva ej heller mynt i samma förhållande. Det af mig antydda nya systemet kan väl draga något ut på tiden, innan det hinner blifva regleradt efter sina naturliga proportioner; men att det för vårt land är lika naturligt och verkställbart, som för andra länder, derom bör man ej kunna tvifla, just därför att det är det enda sanna.

Jag ber att i sammanhang härmed få fästa Kammarens uppmärksamhet på ett annat förhållande, hos oss föga öfligt, men i sig sjelft särskildt egnadt att inom cirkulationen minska behofvet af mynt eller myntrepresentanter. Det är bruket af inuisningar och vaxlar såsom omsättningsmedel vid affärs- och handelsrörelsen inom landet, jag här vill påpeka. Detta bruk är ännu i dag hos oss föga öfligt, än mindre utbildadt, och äro ännu ej mer än något öfver ett hundra år förflutna, då genom lag vaxlar inrikes orter emellan förklarades icke få åtnjuta vaxlarätt, ett förklarande, som numera upphäfdt, säkerligen icke var nyttigt för den tid, det gälde. Det förtjenar dock, att i minnet återkallas såsom äfven i sin mån upplysande, hvarför en inrikes vaxlarörelse hos oss ännu uppnått endast så ringa utveckling, och således hvarför bruket af sedlar, eller af lång tids kredit mot eller utan revers, ännu är så vanligt. Enligt nyligen i Engelska journaler meddelade beräkningar anses beloppet af årligen uti inrikes rörelsen använda vaxlar i Stor-Brittanien (Irland således icke inbegripet) nu uppgå till öfver 140 millioner pund sterling (= omkring 2,520 millioner Riksdaler)

Hvad utgör inrikes vaxelbeloppet hos oss? Medelst vaxlar, eller inwissningar, kan man likväl på öret remittera hvilka summor, man vill; men bruket af banksedlar, ehuru dessas role i cirkulationen är en annan, kan vid remisset i det närmaste göra samma gagn, förutsatt likväl, att man har dem i sin hand, och detta förklarar äfven, hvarför bruket af vaxlar får stå tillbaka, och banksedelmassor, samtliga bankerna sammanräknade, i stället ökas, under det man med likgiltighet glömmer den metalliska valutan.

Om, mine Herrar! vi vilja lösrycka oss från gamla vanor och oklara föreställningar, och taga sakerna, sådana de verkligen äro, i klart och moget öfvervägande, skola snart en mängd åsigter, af hvilka vi nu beherrsкас, och för hvilka vi nu kämpa, upplösa sig i sin verkliga halt, och rum komma att beredas åt en annan, på sakenligare och fastare grunder byggd ordning för vårt penningeväsende, hvarvid väl ordnade banker, spridda öfver hela landet, just äro egnade att utgöra väsentliga agenter.

11:te punkten.

Herr Schartau: För min del nödgas jag att mot den nu föredragna elfte punkten anmärka, att den går in på ett gebiet, der ej Riksdagen har någon lagstiftningsrätt. Denna punkt handlar nemligen utslutande om, huru hypotheks-banken bör sig förhålla, och huru den skall ställa med sina obligationer. Men som allmänna hypotheks-banken ej är någon statsinstitution, så anser jag, att Riksdagen ej har rätt att befatta sig med densamma. Detta har jag velat nämna, beträffande mom. a. I det följande tillstyrker Utskottet att fondbörser måtte hållas oftare än hvad hittills egt rum. Jag ber med anledning häraf, att få erinra, att fondbörser äro frivilliga försäljningar, och att de för närvarande hållas så ofta, som det finnes något att sälja och så ofta som de behövas. Jag tror ej, att Kongl. Maj:t skulle kunna vidtaga någon åtgärd, föranledande till att de, åtminstone med framgång, komma att hållas oftare. Den lifligare verksamheten i detta afseende gör sig sjelf, och framkallas endast af det ökade behofvet, men ej af några yttre, af detsamma oberoende stadganden. Slutligen har också blifvit föreslaget, att obligations-kuponger skulle få mottagas i allmänna uppbörden och i landtränterierna. Jag måste på det bestämdaste motsätta mig, att Staten skall förklaras skyldig i sina likvider mottaga enskilda kreditpapper. Vi hafva redan förut vid denna riksdag haft denna fråga före, ehuru under en annan form. Då var det nemligen fråga om de enskilda bankernas sedlar. Jag lade då min röst *mot* nämnda förslag, och skall äfven göra så i afseende på det nu ifrågavarande.

Herr Wallenberg: I denna fråga ville jag be, att få gå tillbaka till sidan 50. Der står: »Till följd dels af de enskilda bankernas i allmänhet höga utlåningsränta, dels ock i synnerhet af deras korta omsättningstid, hafva såsom förmedlande mellan affärsmannen och fastighetsegaren (jordbrukaren) särskilda s. k. hypotheksinrättningar åstadkommits». Detta förefaller mig något besynnerligt; jag kan ej förstå

annat än att affärsmanen måste behöfva sina penningar sjelf, så att meningen här är, hypothecksinrättningarne äro medlare mellan jordbrukarne och kapitalisten. I afseende på sjelfva den nu ifrågavarande elfte punkten, så är jag hufvudsakligen af samma mening som Herr Schar-tau. Innehållet af mom. a är sådant, att det ej kan komma under Riksdagens pröfning, så vida icke någon framställning i detta syfte göres af hypothecksbankens bolagsmän, som äro de enskilda hypothecks-föreningarne. Om *de* besluta en förändring i den för hypothecksbanken stadgade författning, så tror jag, att en såda fråga kommer till Riksdagen i sin rätta form; men huru skulle det väl taga sig ut, om Riksdagen fattade ett beslut i detta ärende, och hypothecksbanken sedan svarade, att den ej ville taga några råd eller föreskrifter af Riksdagen. — Had beträffar mom. b, så kan en skrivelse af det innehåll, som nämnda moment åsyftar, möjligen aflåtas till Stockholms handels- och sjöfarts-nämnd, men hvad Utskottet deri föreslagit kan svår-ligen blifva föremål för en skrivelse till Kongl. Maj:t. För att visa, huru pass befogad en sådan framställning skulle vara, ber jag att få nämna, att hela försäljningsbeloppet för de under år 1866 å fondbörserna afyttrade värdepapper ej uppgick till mera än 399,000 Riksdaler. Hela detta moment tycks hafva uppkommit till följd af den uppfattning, som hos åtskillige personer, så inom som utom Utskottet, gör sig gällande, att bara man vill en sak, så går den, och att man kan skapa ett fondsystem och köpare af värdepapper med ett blott "*varde!*" Det finnes visserligen papper, som alltid utbjudas, och som alltid hafva säljare, nemligen ångbåtsaktier, men de finna icke några köpare. Jag öfvergår nu till mom. b. Vill hypothecksbanken afsätta en särskild fond för det i nämnda moment omförmälda ändamål, så är den oänd-ligen välkommen, men Riksdagen har dermed intet att göra. Jag hop-pas, att man ej på allvar sätter i fråga, att man skulle upplåta Riks-bankens fonder till »stockjobbning» med andra papper. Jag anser ett sådant förfarande vara lika vådligt som det är olämpligt. En sådan fond skulle nog snart blifva uttömd, den skulle försvinna såsom snö för solen. Till en sådan rörelse fordras dessutom betydliga summor och en vidsträckt erfarenhet. Hvem skulle nu sköta denna affären? Skulle måhända hypothecksbanken hafva ombud på hvarje större handelsplats i Tyskland? ty på hvarje sådan träffar man numera Svenska papper. Det enda man i detta afseende, efter mitt förmenande, kan göra, är att vid utlåning ur Statens kassor lemna hypothecksbankens obligationer företräde, något som åtminstone hittills ej egt rum. Hvad slutligen beträffar mom. d, så tror jag att en skrivelse i det af-seende, som deri finnes nämndt, icke är behöflig. Så vidt jag vet, emot-tagas dylika kuponger redan i den allmänna uppbörden, åtminstone är det förhållandet med kupongerna till Riksgälds-kontorets obligationer. Jag tror således, att hela denna punkt ej kan föranleda till annat än att vi antingen aflåta en skrivelse till hypothecksbanken, eller också lägga punkten till handlingarne.

Friherre von Schwerin: Genom att intaga denna punkt i Betänkandet, har Utskottet velat visa den vikt, som Utskottet anser obligationsrörelsen ega, och de åtgärder, som Utskottet här föreslagit, hafva

synts Utskottet vara de enda, genom hvilka det skulle blifva möjligt för jordbrukarne, att erhålla längre lån, än de, som de kunna få i privatbankerna. Här nämndes i dag på förmiddagen om den skilnad, som funnits emellan det kapital, som ligger i sjelfva jordfastigheten, och det som användes på dess förbättring. Det är detta sednare som skulle kunna anskaffas genom obligationers utgifvande på kortare tid än hittills varit fallet. Om derföre hypotheksbanken kunde meddela lån, att återbetalas på tio år, med en tiondedel för hvardera året, så sattes derigenom jordbrukaren i tillfälle, att vidtaga förbättringar, af hvilka både han och det allmänna skulle kunna draga stor fördel. Här har vidare blifvit sagdt, att fondbörserna voro beroende af tillgång och efterfrågan på värdepapper. Jag tror dock, att man i viss mån kan likna dem vid diligenserna: går det blott en sådan i månaden till en viss ort, så blir det ingen som far med densamma, men går det en sådan för hvarje dag, så fara alla med den. Det är alldeles nödvändigt, att den, som har papper att placera, kan få dem placerade så fort som möjligt. I utlandet hållas derföre också fondbörser dagligen. Vidare har man med ett visst åtlöje omtalat, hurusom Utskottet föreslagit afsättande af en särskild fond, för att hålla hypotheksbankens utelöpande obligationer uppe i pris, såväl i Sverige, som utomlands. Jag ber då att få nämna, att en dylik åtgärd redan finnes företagen i andra länder, såsom t. ex. i Danmark och i Preussen, hvilka båda länder hafva agenter anställde, som för Statens räkning sköta denna rörelse. Skulle dylika åtgärder, hvilka i nämnda länder befunnits vara synnerligen nyttiga, äfven vidtagas här i Sverige, så torde det väl tillkomma hypotheksbankens direktion eller dess ombud att ombesörja de affärer, som häraf blefve en följd. Hvad Utskottet önskningsvis satt i fråga i mom. d af förevarande punkt har sin grund uti samma åsigter, som utgjort skäl för förslaget i mom. a, nemligen att alla åtgärder, hvilka kunde underlätta och öka obligationsrörelsen, vore af synnerlig vigt och nytta för landet.

12:te punkten.

Herr Wallenberg: Den nu upplästa punkten innehåller verkliga ganska tänkvärda saker i få rader. Det är äfven, enligt min tanke, af högsta vigt, att vårt utmätningsväsende må blifva förbättradt, men jag är öfvertygad om, att någon skrifvelse till Regeringen för detta ändamål icke är behöflig. Jag tror mig nemligen veta, att förslag till de förbättringar, som här åsyftas, redan håller på att upprättas. Jag är ej någon vän af drakoniska lagar, men jag anser det vara för den allmänna rörelsen i hög grad skadligt, att utsökningar gå så långsamt, som de nu verkligen göra hos oss. En person, som måste anlita lagens hjälp för att utfå penningar för en in-teckning, kan verkligen ej på förhand bedöma, inom huru lång tid han kan erhålla desamma. Den, som lånar ut penningar mot in-teckning, tänker derföre också gerna i främsta rummet på lanttagarens personlighet, och de garantier för ordentlig betalning, som denne lem-nar. Är derföre något af de önskningsmål, som innehållas i förevarande Betänkande berättigadt, så är det sannerligen detta. Men att särskildt för detsamma ingå med en skrifvelse till Kongl. Maj:t, an-

ser jag vara så mycket mindre nödvändigt, som vi se åtskillige bland Regeringens ledamöter här ibland oss, och således ändock hafva visshet om, att Representationens önskingar i detta hänseende icke äro för Regeringen obekanta.

Herr Nordström: Det har mångfaldiga gånger blifvit sagdt och upprepadt, att vår kreditlagstiftning och särdeles den delen deraf, som omfattar utmätningväsendet, vore särdeles bristfällig. Jag nekar också ej till, att utmätningprocessen icke alltid motsvarar befogade önskingar, oeh att det kan draga långt ut, innan man kan få en fordran indrifven, men detta har sin grund icke så mycket i lagen, sådan den nu är, jemförd med 1734 års lag, utan fastmera uti den långsamhet, hvarmed utmätningen bedrifves, och brist på allvarlig kontroll i detta hänseende. Här, likasom vidkommande rättsskipningen i allmänhet, äro anledningarne till missnöjet mera att finna hos handhafvarne af lagen än hos sjelfva lagen. En hvar, som kräfvcs för en skuld, måste väl i alla händelser få njuta beneficia juris genom alla instanser till godo, och att borttaga dessa, kan väl ej vara någons allvarliga mening. Inom de sista tjugåren hafva i afseende på utmätningprocessen och verkställigheten af utmätningar stora förändringar blifvit vidtagna, syftande på förkortning och förenkling, och det är möjligt, att åtskilligt till densamma förkortande ännu kan göras; men det måste dock alltid i sista hand komma att bero på den, som handlägger ärendet, om detsamma blir fortare eller långsamare afgjort och verkställt. Jag har således ej något emot, att en sådan skrifvelse, som den här föreslagna, aflåtes, helst densamma har ett positivt mål, och den deri uttalade önskan är framställd i allmänna ordalag. Dock förstår jag ej rätt, hvarföre man i denna punkt nöjt sig med att endast begära omförmälda åtgärder till *realkreditens* befrämjande. Jag kan ej tro annat, än att här ett skriffel egt rum, enär allt slags kredit får vidkännas följderna af en mindre väl och ändamålsenligt ordnad utmätningprocess.

Särskildt har tiden för handelsboks vitsord blifvit framhållen såsom skadlig för jordbruket och krediten. Denna tid är nu sålunda bestämd i fråga om fordringar, som på utborgning grundas, att räkning deröfver skall af köpmannen tillställas gäldenären sednast tre månader efter utgången af det år, hvarunder det utborgade i handelsboken inskrefs, och får räkningen kraft af utmätningsgildt skuldebref, om den ej af emottagaren klandras inom tre månader från emottagningsdagen. Och om vi betänka, huruledes den mindre handeln bedrifves, synnerligast mellan den jordbrukande klassen och städernas köpmän eller landthandlandena, så torde väl en och annan betänklighet uppstå vid att inskränka detta vitsord, äfven om man särskildt fäster uppmärksamheten på jordbrukarens eget intresse, och huruledes han, efter aftalad kredit hos köpmannen i staden, hos denne kan erhålla för sitt yrke och sitt hushåll nödiga varor, fastän penningar för tillfället saknas. Jag hemställer, huruvida det i våra så mycket omtalade penningefattiga tider kunde anses lämpligt, att säga till köpmannen: du skall ej gifva jordbrukaren någon kredit, eller, om du ger honom någon, skall den vara högst på tre månader. Jag är öfvertygad, att en sådan lag skulle i många fall verka nedtryckande på jordbruket. Redan för trenne riksdä-

gar sedan väcktes förslag om att förkorta tiden för handelsboks vitsord; men då man närmare eftersinnade effekten af ett sådant stadgande, fann man det då rådligast, att afslå förslaget. Det är denna sida af saken, som jag äfven nu vill hålla fram. Ty ser man å ena sidan på det, som man äsyftat, och å andra sidan på den sannolika följderna af det föreslagna stadgandet, så torde det hända, att den sednare blef helt olika mot hvad man föreställt sig. Det låter väl säga sig, att reverser borde efter en viss kort tid ersätta räkningen i handelsboken, och medgifvas må ock, att ett sådant värdepapper i köpmannens hand vore gagneligare, än hans i handelsboken antecknade fordran; men redan nu beror det dock af honom, att bestämma tiden för den beviljade krediten, och det fria aftalet borde väl också här mera kunna lämpa sig efter förhållandena i hvarje fall för sig, än lagens föreskrifter i allmänhet.

Mig synes därför ifrågasvarande punkt tåla att tänka på något mer och att den ej bör inblandas uti den fråga, förevarande Betänkande egentligen afser att utreda. Till jordbrukets betryck kan handelsboks vitsord ej gerna anses vara en medverkande orsak.

Herr Ekenman: Den förste värde talaren, som yttrade sig angående 12:te punkten, har ansett, att någon underdånig skrifvelse med begäran, att Kongl. Maj:t behagade vidtaga åtgärder, för att nödiga förändringar må inom kreditlagstiftningens område åstadkommas till realkreditens befrämjande och stärkande, ej borde aflätas af det skäl, att förberedelser till reformerande af vår kreditlagstiftning redan skulle blifvit af Regeringen vidtagna. Det må nu vara, att så är; jag känner det åtminstone icke, och inom Utskottet fanns ej någon, som visste meddela en sådan under rättelse. Utskottet ansåg det fördenskull lämpligt, att uttala vissa åsikter om de förändringar, som enligt Utskottets förmenande borde inom denna gren af lagstiftningen vidtagas. Jag ber att få i Herrarnes minne återkalla dessa, som finnas närmare utvecklade på sidan 72 i Betänkandet. Der står: »I allmänna lagen förefinnas äfven i öfrigt flera hinder för en hastigare liqvad af in-tecknad gäld, hvilka dymedelst bidraga att för-ringa in-teckningarnes värde samt minska förtroendet till en dylik real-kredit. Dit kunna räknas: att lagfarts- och in-tecknings-ärenden ej kunna oftare anhängiggöras än nu är fallet; att förbindelse, hvilken undergått den granskning, som förutsättes för erhållande af in-teckning, skall underkastas ny pröfning af exsekutor, och icke, vid uteblifven betalning, å förfallodag vara utmätningsgild, utan afseende derpå, om förskrifningens utgifvare eller någon annan innehar egendomen; samt att det ej ännu står öppet lemnadt, att äfven hos städernas magistrater och domare å landet utsöka fordringar, och att dermed hos berörda myndigheter får förfaras summario processu, på sätt i Utsöknings-balken är, beträffande Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, föreskrivet». Det är nu såsom en sammanfattning af alla dessa åsikter, som Utskottet uppställt denna 12:te punkt. Jag skall bedja att, medan jag nu har ordet, få bemöta äfven hvad den siste värde talaren yttrade om den 13:de punkten. Han yttrade, att handelsboks vitsord vore vådligt för jordbrukaren. Det fagnar mig att höra, det den skarpsinnige juristen icke funnit betänkligheter vid denna punkt från någon annan sida än jordbrukarens. Och hvad nu sistnämnda samhällsklass angår, så tror jag för min del, att vi med

hänsyn till jordbrukarne kunna vara lugna för följderna af borttagandet af handelsboks vitsord. Ty har jordbrukaren blott kredit hos handlanden, så kan han nog förskaffa sig både 2 och 3 månaders anstånd med betalningen, och derigenom är ju också den olägenhet, som den siste värde talaran befarade, afhjelpat. Jag var i detta afseende inom Utskottet af olika mening mot pluraliteten. Jag har nemligen ansett det önskvärdt, att steget toges fullt ut, och att handelsbok ej tillerkändes något vitsord alls; den meningen kunde dock ej tillvinna sig Utskottets bifall, och man måste derföre nöja sig med hvad Utskottets majoritet här i detta afseende tillstyrkt. Jag ber att få fästa Kammarrens synnerliga uppmärksamhet på, huru vådligt såväl i finansielt som ekonomiskt hänseende detta vitsord är för den stora massan af folket. De allra flesta hafva i denna lagstifning funnit ett stöd för ett redan förut ganska långt drifvet begär att lefva öfver sina tillgångar, att, för att så säga, lefva på framtiden och att således den ena dagen konsumera hvad de först en följande dag kunna förtjena. Om icke utborgningssystemet existerade på det sätt, som det nu finnes, så skulle utan tvifvel ganska många blifva nekade kredit hos köpmannen och följden deraf blefve den, att de måste kontant köpa de varor, som de behöfde för tillfredsställande af sina behof. Den förändring härutinnan, som jag åstundat, skulle måhända för någon tid blifva besvärlig, men den skulle medföra helso samma frukter icke blott derföre, att, då man nödgas köpa kontant, man inskränker sina behof till det allra nödvändigaste, utan äfven derföre att man då också köper för betydligt billigare pris, än då man borgar varan. Det är således i den stora massans af folket intresse som jag tagit mig friheten att föreslå det handelsbok ej skulle hafva vitsord. Deraf följer ej, att icke den redbare och ordentlige förbrukaren skulle kunna erhålla någon kredit, men han erhåller i sådant fall densamma endast mot förskrifning eller vaxel. På dessa af mig nu anförda skäl och då Utskottets förslag åtminstone närmar sig till det af mig nu nämnda önskningsmål, får jag för min del tillstyrka bifall till båda de nu ifrågakomna punkterna.

13:de punkten.

Föranledde ej till något yttrande.

14:de punkten.

Herr Bergstedt: Cm jag ej misstager mig, yrkade i förmiddags en af Kammarrens ledamöter, att 6, 7 och 8 punkterna i Betänkandet skulle läggas till handlingarne. Hans åsigt i afseende på dessa punkter var tvifvelsutan fullkomligt riktig. Jag hemställer nu, om ej 14 punkten kunde få göra de nyssnämnda sällskap: och, ehuru jag ej har det rätt klart för mig, tror jag dock, att 16 punkten gerna kunde få följa med. Dessa punkter röra enskilda ämnen och äro ej af någon konsekvens, så att resultatet af Betänkandet blir i allt fall detsamma, vare sig att de tagas med eller icke. Orsaken, hvarföre jag begärt ordet, är egentligen den, att jag tror, det en stor lättnad vid fattande af Kammarrens definitiva beslut angående Betänkandet skulle vinnas, om Kammarren

förut hade bildat sig den åsigt, att alla de delar af Betänkandet, som angå rent enskilda ämnen, lades till handlingarne. Dessa punkter, och bland dem särskildt den 6:te, äro sådana, att deras utredande skulle synnerligen väl anstå oss, om Kammaren vore ett patriotiskt sällskap, och ej en lagstiftande församling. Enligt mitt förmenande kan nemligen ej en lagstiftande församling fatta beslut öfver frågor sådana som dessa. Då jag uttalar denna åsigt, ber jag att äfven få uttrycka min individuella öfvertygelse, att detta Betänkande dock ej varit nyttigt, och att det kommit och skall komma många människor att tänka på saker, hvilka förut varit för dem fremmande. Denna skrift är således såsom politisk och national-ekonomisk uppsats af stort värde, och den skall måhända utkasta många nyttiga tankefrön, till hvilkas uppspirande och blomstring framtiden skall blifva vittne.

Herr Ekenman: Af samma skäl, som den siste värde talaren nyss anfört, har jag förut framställt yrkande om, att den 14:de punkten måtte läggas till handlingarne, och jag får nu förnya denna min anhållan.

15:de punkten.

Herr Wallenberg: Jag anser det vara af stor vigt för Staten, att den får någon inkomst af sina jernvägar, och jag tror, att man ej får förespegla sig alltför stora fördelar af taxenedsättningarne, ty det kunde hända, att dessa slutade med att vi finge skjuta till årligen medel till bedrivande af trafiken på våra jernbanor. Ett förslag om sänkning af dessa taxor har redan förut vid denna riksdag blifvit väckt inom Andra Kammaren, men det har lyckligtvis blifvit afslaget. Skola vi kunna fortsätta att bygga dessa banor, så är det alldeles nödvändigt, att vi skaffa oss någon inkomst af de banor, som vi redan hafva. I afseende på de närmast föregående punkterna får jag förena mig med Herr Bergstedt. Och hvad de nu återstående punkterna af Betänkandet beträffar, så tror jag, att de kunna läggas till handlingarne allesammans.

Friherre von Schwerin: Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att Utskottet ej begärt, att jernvägstaxorna skola öfver höfvan nedsättas, utan att Utskottet endast hemställt, att dessa taxor gjordes så billiga, att jernvägarne kunde med större fördel än hittills anlitas af de inhemska näringarne. Utskottet har dock dermed ej menat, att jernvägstrafiken skulle ordnas så, att vi icke skulle få någon behållning på våra jernvägar. Men jag ber att få anmärka, att hos oss måste jernvägarne anses ej blott såsom ett kommunikationsmedel, utan äfven såsom ett civilisationsmedel. Äfven om de således i början ej lemna någon större behållning, så tror jag dock, att genom det allmänna välstånd, de genom lägre transportafgifter skulle föranleda, genom att på ett längre afstånd kunna upptaga varor, och således befordra odlingar och förbättringar, Statens inkomster öfver hufvud taget skola genom dem öka sig. Jag anser därför, att denna fråga ganska väl kan anses vara af den beskaffenhet, att den bör för Regeringen framläggas.

Herr Ekman, Carl: Då jag begärt ordet i denna fråga, har det ej skett derföre, att jag vill förorda bifall till den föredragna punkten, jag anser tvärtom, att den bör afslås likasom *alla andra punkter* i detta Betänkande; men den fråga, som här blifvit berörd, anser jag vara så vigtig, att densamma torde väl förtjenas att diskuteras, och jag är öfvertygad, att ett utbyte af tankar öfver densamma ej skall blifva onyttigt, äfven utan den af Utskottet förordade skrifvelsen. Utskottet har i afseende på jernvägarne framhållit de stora omkostnader, som blifvit derför gjorda, samt tillika påpekat deras för framtiden löftesrika utveckling. Såsom vi hafva tillfälle att här se, utgöra de belopp, som vi nedlagt på våra jernvägar, tillhoppa 80 millioner R:dr, och ehuru inkomsterna af jernvägarne är från år stigit, så att nettobehållningen för närvarande utgör 2 millioner R:dr, så är dock denna behållning långt ifrån att utgöra någon tillfyllestgörande ränta på det nedlagda kapitalet. Det är således af den största vigt, att inkomsterna af jernvägarne blifva allt mera höjda. Jag är i detta afseende af alldeles samma tanke, som en värd talare här midt emot mig, hvilken yttrade, att vi borde ställa så till, att vi ej behöfde framgent såsom hittills tillskjuta medel till betalande af dessa räntor. Jag tror för min del, att vi skulle komma ganska snart till detta mål, om frakterna vid åtskilliga tillfällen något nedsattes. Det är denna omständighet, som jag ville vördsamt föreslå, att Regeringen måtte taga i öfvervägande. Frakterna äro på sina ställen icke för dryga; men det är alldeles gifvet, att, om trafiken skall kunna dragas från andra hittills begagnade kommunikationsleder in på jernvägarne, så kan den, som i frakt för sina effekter får vidkännas en dryg kostnad redan innan desamma komma fram till jernvägen, icke komma ut med att i frakt på jernvägen betala lika mycket, som den, hvilken bor helt nära intill jernvägslinien. Om Statens jernvägar förvaltades af enskild person eller bolag, så tror jag, att dessa skulle låta sig angeläget vara, att söka träffa ackorder med sådana trafikanter, hvilkas rörelse kunde ledas in på jernvägarne och att frakttaxorna för dem något nedsattes, utan att derföre denna nedsättning behöfde blifva så stor, att fraktkostnaderna icke genom de inflytande afgifterna godtgjordes. Ett sådant system har ännu ej blifvit å Statens jernvägar tillämpadt, men jag kan ej underlåta att uttala den öfvertygelsen, att, om man på detta sätt tillvägagick, skulle detta i väsendtlig mån bidraga, icke blott till allmän belåtenhet bland trafikanterne, utan äfven till ökade inkomster för Staten.

Herr Arrhenius: Jemte det att jag hufvudsakligen instämmer med Friherre von Schwerin, ber jag att få erinra om en omständighet, nemligen den, att våra jernvägar egentligen tillkommit för att underlätta vår trafik. Det är visserligen sannt, att rörelsen på dem bör så bedrifvas, att inkomst kan af dem påräknas, men deras hufvudsakliga ändamål är och måste alltid vara det, att de skola utgöra pulsådorr för vår rörelse. I samma mån som frakttaxorna kunna nedsättas och blifva så billiga, att jernvägarne kunna svara mot den allmänna rörelsens behof, i samma mån blifva också jernvägarne mera anlidade; och jag har föreställt mig, att, likasom Postverket vunnit på nedsättningen af brefportot och en större brevexling genom denna åtgärd framkallats, på samma sätt skulle en ökad och mera lifvig rörelse uppstå, om frakt-

taxorna nedsattes så, att våra landtbrukare i allmänhet funno större fördel vid att anlita jernvägarne såsom kommunikationsmedel. Således har Utskottet varit så långt från att hysa den åsigt, att Staten borde sättas i nödvändighet att tillskjuta belopp till jernvägarnes drifvande, att det tvärtom ansett, att genom de åtgärder, som det här föreslagit, skulle vinst för Staten uppstå, på samma gång som den enskildes fördel derigenom blef tillgodosedd, Frakttaxorna hafva visserligen redan blifvit i viss mån nedsatta, men åtskilligt i den vägen återstår ännu att önska, om den nytta, som vi böra påräkna af våra jernvägar, skall blifva så stor, att dessa skola anses motsvara våra välgrundade förhoppningar. Och detta skulle lättast vinnas derigenom, att trafikstyrelsen mera fritt än hittills lämpade utgifterna efter de för olika fall uppkommande olika omständigheter. Jag upprepar likväl än en gång, att våra jernvägar äro byggda för trafikens skull och ej med hufvudsakligt afseende på den ränta, som de kunna lemna. Röntan måste alltid blifva en sekundär sak; det väsendtliga är och blir alltid, att trafiken blir tillgodosedd, och sker det, så uppfylla jernvägarne sin bestämmelse, och röntan blir, om än på ett indirekt sätt, ersatt. Jag yrkar därför på bifall till den ifrågavarande punkten.

Herr Wallenberg: Jag har redan förut hört det der resonnementet, att framtiden skulle betala våra jernvägar och att de ej voro byggda för att gifva någon ränta. Men nog minnes jag hurusom, när vi först började på att tänka på att bygga dem och de första planerna till dem framlades, man förespeglade, att de icke blott skulle komma att gifva stor ränta, utan äfven ganska snart återgålda hela kapitalet. Gifva vi oss in på den banan, som Utskottet här föreslagit, så tror jag, att vi snart få börja på att göra tillskott till deras bedrifvande, och det är farhågan för en sådan följd af våra beslut, som jag velat nu på förhand uttrycka. Jag kan för min del ej finna det välbetänkt, att man »lyfter af» den ena inkomsten för Staten efter den andra, liksom man lyfter af skatterna.

Herr Arrhenius: Den siste värde talaren har helt och hållet missförstått meningen med både Utskottets förslag och mitt yttrande. Meningen är verkligen icke, att vi skulle komma att behöfva göra några tillskott för bedrifvande af vår jernvägstrafik, utan Utskottet har åsyftat, att genom trafikens lättande både erhålla större inkomster af jernbanorna och underlätta den allmänna rörelsen. Utskottet har, såsom jag nyss hade äran nämna, och, som jag tror, på de mest praktiska skäl, antagit, att, i samma mån trafiken på jernvägarne ökas, i samma mån skola äfven inkomsterna stiga; äfvensom att genom sådant förfarande, som det, hvilket blifvit här föreslaget, eller frakttaxornas nedsättning och reglering, jernvägarne skola bättre än hittills uppfylla det med dem afsedda ändamål.

Herr Hasselrot: Jag ber blott att få instämma med den siste värde talaren. Det är nemligen efter mitt förmenande alldeles påtagligt, att, ju lägre frakttaxorna kunna sättas, utan att derföre jernvägstrafiken bedrifves med förlust, desto lifligare måste denna trafik blifva, och desto

större blifva de fördelar, som tillskyndas så väl Staten som den enskilde. Jag skulle visserligen kunna till stöd för de åsigter, jag nu uttalat, åberopa åtskilliga skäl, men då jag anser både att denna sak är i sig sjelf ganska klar och att densamma blifvit, så väl uti Utskottets Betänkande, som under diskussionen här i Kammaren, tillräckligt utredd, inskränker jag mig till att yrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

16:de punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Om här ej vore fråga om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, så skulle jag icke hafva något emot den nu föredragna punkten. Men jag kan ej neka till, att jag finner det besynnerligt, om Riksdagen, hvilken det tillkommer att bevilja anslag för utdelande af premier vid landbruksmöten, skulle ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse, i hvilken dylika anslag förordas. Jag tror derföre, att vi böra lägga den 16:de punkten till handlingarne.

Herr Arrhenius: Jag ber att få redogöra för de skäl, hvilka bestämt Utskottet för att tillstyrka den ifrågavarande punkten. Den rigtning, som exporten af boskap på sednare tiden tagit, är, såsom Utskottet i sitt Betänkande nämnt, en af de mest glädjande företeelser, som vårt land har att uppvisa. Den skall också ovilkorligen hafva det goda med sig, att våra jordbrukare komma att slå in på en annan bana, än den som de hittills nog mycket ensidigt hållit sig till. Vi hafva nemligen hittills alltför mycket egnat oss åt sädesodling, men boskaps-skötseln och mejerihandteringen hafva vi alltför mycket försummat. Likväl är det på dessa sednare, som vårt jordbruks framtida förkofran i hög grad beror. Den nyss omtalade exporten är en af de mäktigaste häfstängerna härför, och till densamma hafva också redan från Regeringens sida bidrag blifvit lemnade. Jag hoppas nu visserligen, att denna exportrörelse skall kunna i en icke alltför aflägsen framtid så regleras, att den bär sig sjelf, men för den närmaste tiden äro likväl uppoffringar för densamma alldeles nödvändiga. Att bana nya handelsvägar, är nemligen en sak, som icke låter sig göra utan ansträngningar. Hvad premierna och hedersbelöningar vid landbruksmötena beträffar, så få vi villigt erkänna, att jordbruket redan blifvit med dylika ihågkommet. För att detsamma likväl må kunna än ytterligare utveckla sig, måste dock dessa premier ej vara för få eller för obetydliga. I samma mån som vårt jernvägsnät blir mera utgrenadt, är det äfven att hoppas, att våra landbruksmöten blifva mera besökta, och i samma mån som premiernas antal och värde förökas, kunna vi äfven påräkna en större täflan vid desamma. Premier måste i sig sjelf ega ett ej obetydligt värde, om den, som uppfödt ett ädelt djur, skall underkasta sig den risk och den kostnad, som alltid äro förknade med att sända ett sådant djur till täflingsplatsen. Hvad Utskottet här begärt, kan i afseende på det stora hela af statsutgifter anses såsom en obetydlighet, men det är dock långt ifrån att vara likgiltigt för jordbruket. I det land i Europa, der jordbruket måhända mest uppmuntras och är mest omhuldadt, nemligen Frankrike, utdelas särskilda hedersbelöningar åt sådane jordbrukare, hvilkas hushållning och ekonomi kan uppställas

såsom mönster för andra; och verkan af dessa belöningar har varit förvånande. Utskottet har nu förordat, att vi måtte fortsätta på den bana, som härutinnan redan börjats, samt öka belöningarne och uppmuntringarne, för att deraf kunna hemta ännu rikare frukter.

Grefve Hamilton: Jag skulle vara färdig att underskrifva allt hvad den förre värde talaren här anfört, så vidt det nemligen blott vore fråga om, att uttrycka en opinion i allmänhet, och det icke gällde en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Jag har också derföre i mitt första yttrande ej motsatt mig mom. a af 16:de punkten, emedan jag ansåg det vara möjligt, att Regeringen kunde bifalla de åtgärder, hvarom der är fråga. Men jag ansåg, och jag anser fortfarande, att mom. b innefattar sådana saker, som Regeringen ej kan afgöra; ty om högre premier skola vid landtbruksmöten utdelas, beror det nödvändigt i första hand på Riksdagen att bevilja medel dertill, och innan så skett, måste en skrifvelse derom till Kongl. Maj:t blifva utan all betydelse. Jag får derföre fortfarande yrka, att den ifrågavarande punkten måtte blifva lagd till handlingarne.

17:de punkten.

Herr Wallenberg: Här har Utskottet uppträdt såsom Konstitutions-Utskott, men det har ej lyckats bättre än att det föreslagit, *antingen* ett nytt Stats-departement, *eller* ock en centralmyndighet för jordbrukets angelägenheter under chefen för Civil-departementet. Vill man nu föreslå något så stort, att man för detsammans inrättande ifrågasätter ett särskildt Stats-departement, så borde man verkligen bättre veta hvad man vill, än att man kommer fram med några alternativa »antingen»—»eller». Jag förstår dessutom icke, hvarföre man i denna sak nödvändigt vill hafva något nytt. Vi hafva ju redan Landtbruksakademien och de särskilda föreningarne, hvilka väl borde kunna vara tillfyllestgörande. Det förstås, att, om vi upprätta nya Stats-departement, så kunna vi nog skaffa dem att göra, synnerligast om vi ofta komma att besvära Kongl. Maj:t med sådana skrifvelser, som den, hvilken blifvit här föreslagen. Jag får derföre anhålla, att denna punkt måtte få göra de andra sällskap och läggas till handlingarne.

Herr Ekenman: Det har verkligen varit oväntadt att få höra, det några motsatt sig det förslag, som Utskottet här framlagt, att nemligen högsta insecendet öfver jordbrukets angelägenheter skulle öfverlemnas åt en centralmyndighet, eller åt ett särskildt Stats-departement. Utskottet har nemligen ansett, att de motiver, som det anfört för en sådan åtgärd, varit tillräckligt vidlyftiga och att dess skäl varit tillräckligt öfvertygande. Inrättandet af en sådan centralmyndighet, eller ett sådant Stats-departement, skulle dessutom ej blifva något egendomligt för vårt land, ty i de flesta andra länder finnas dylika institutioner genomförda, uti hvilka jordbrukets angelägenheter vårdas, ofta tillsammans med allmänna arbetens, handelns och dylikt, men inom hvilka jordbruket dock i allmänhet fått sig tillerkänd brorslotten. Det är alldeles icke tänkbart, att under nuvarande förhållanden Civil-departementet, hvilket redan förut

har så många olika angelägenheter sig anförtrodt, skall kunna egna jordbruket all den uppmärksamhet, som det så väl förtjenar. Utskottet har framställt sitt förslag alternativt, af det skäl, att Utskottet icke velat bestämdt påstå, att det vore nödvändigt att upprätta ett särskildt Statsdepartement uteslutande för jordbuket, utan att, derest ett sådant skulle ifrågakomma, under detsamma äfven skulle kunna sammanföras andra angelägenheter. Skulle åter ett sådant förslag till ett särskildt Statsdepartement ej vinna bifall, så torde dock åtminstone en central myndighet under chefen för Civil-departementet böra inrättas. Den föregående talaren har påpekat Landtbruksakademien och de särskilda föreningar, som äro stiftade till jordbrukets befrämjande, men jag kan för min del ej rätt fatta hans tankegång, när han anförde dessa, ty ehuru väl Landtbruksakademien med synnerligt intresse omfattar allt som till vårt jordbruk hör, kan likväl den lika litet som de särskilda föreningarne anses vara någon central myndighet, eller något Statsdepartement, eller verka såsom något sådant. På grund af hvad jag nu haft äran anföra, får jag lägga Kammaren synnerligen på hjertat den nu föredragna punkten i Utskottets förslag, hvilken jag för min del anser vara i hög grad förtjent af att utaf Kammaren bifallas.

Den vidare fördragningen af Utlåtandet uppskjöts härefter till nästa sammanträde.

Kammaren åtskiljdes kl. 11 e. m.

In fidem,
O. Brakel.

Tisdagen